

cupore

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö
Cuporen verkkojulkaisuja 34

MARIA HIRVI-IJÄS JA ANNA KANERVA (TOIM.)

Kulttuuriperintöpolitiikan kansainvälinen ulottuvuus

MUSEOVIRASTO

Cuporen verkkojulkaisuja 34 (Cuporen painojulkaisusarjassa nro 24)

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö

© Tekijä ja Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore

Ulkoasu ja taitto: Lagarto

ISBN 978-952-5573-65-7 (painettu) ISBN 978-952-5573-64-0 (pdf)

ISSN 1795-1739 (painettu) ISSN 1796-9263 (pdf)

Joulukuu 2015

Julkaisun värillisiä esitetyt linkit on tarkistettu ja todettu toimiviksi 9.12.2015.

MARIA HIRVI-IJÄS JA ANNA KANERVA (TOIM.)

Kulttuuriperintöpolitiikan kansainvälinen ulottuvuus

SISÄLLYS

JOHDANTO	6
-----------------------	----------

OSA I KULTTUURIPERINTÖKÄSITTEEN POLIITTINEN LAAJENEMINEN

MAAILMA PERINTÖNÄ - KESTÄVÄ KEHITYS	10
--	-----------

Katriina Siivonen

Kulttuuriperintö on kulttuurin osa	10
Kestävän kehityksen käsite	12
Kulttuuri ajankohtaisten sopimusten taustalla	13
Kulttuuri ja kestävä kehitys	15
Miten kulttuuria viedään tulevaan?	17
Minkä kulttuurissa tulee kestää, mihin kulttuuri tuo kestävyttä?	18
Lähteet	18

NYKYISEN TUTKIMUKSEN NÄKÖKULMIA

KULTTUURIPERINTÖPOLITIikkaAN	22
---	-----------

Sandra Hipke

Johdanto	22
Esimerkkejä Unescosta ja EU:sta	23
Esimerkkejä eurooppalaisesta kulttuuriperintöpolitiikasta	26
Esimerkkejä Euroopan ulkopuolelta	28
Lopuksi	29
Lähteet	30

OSA II KANSAINVÄLISYYS KULTTUURIPERINTÖPOLITIIKAN KÄYTÄNNÖISSÄ

KANSAINVÄLISEN KULTTUURIPERINTÖPOLITIIKAN KEHITYSSUUNNAT	34
---	-----------

Anna Kanerva

Johdanto	34
Unesco – kulttuuriperintö kestävä kehityksen agendalla, kulttuuriperinnön tuhoa vastaan	34
Euroopan unioni kulttuuriperintöpolitiikassa – kulttuuriperinnön kestävä hallinnointi ...	42
Euroopan neuvosto ja kulttuuriperinnön yhteiskunnallinen vaikuttavuus	52
Lopuksi	59

KULTTUURIPERINTÖALAN KANSAINVÄLISYYS Pohjoismaissa

JA VIROSSA 62

Maria Hirvi-Iljäs

Pohjoismainen kulttuuriperintöalan yhteistyö	62
Moninainen kansainvälisyys	63
Ruotsi	64
Norja	68
Tanska	70
Viro	73
Lopuksi	76

OSA III KULTTUURIPERINTÖALAN KANSAINVÄLISYYS KANSALLISELLA KENTÄLLÄ

SUOMEN KULTTUURIPERINTÖPOLITIIKAN KANSAINVÄLINEN

ULOTTUVUUS 80

Maria Hirvi-Iljäs, Anna Kanerva ja Taija Roiha

Johdanto	80
Yleiset kansalliset kansainvälisyyden strategiat ja linjaukset	80
Opetus ja kulttuuriministeriön tarkemmat linjaukset	83
Kansainväliset sopimukset	84
Euroopan neuvosto – Faron puiteyleissopimus	87
Muu lähialueyhteistyö	88
EU-asioiden valmistelu ja vastuut Suomessa	88
EU-lainsäädäntö	89
Pohjoinen yhteistyö	90
Kulttuuriperintöalan kansainvälisyys muissa kansallisissa dokumenteissa	92
Kansallisen kulttuuriperintöalan käytännön kansainvälisyydestä	94
Lopuksi	95

KULTTUURIPERINTÖÄ KANSAINVÄLISESTI -

MUSEOVIRASTO KANSAINVÄLISENÄ TOIMIJANA 97

Pirjo Hamari, Juhani Kostet, Mikko Härö, Elina Anttila, Ulla Salmela,
Vesa Hongisto

Johdanto	97
Museoviraston rooli ja sijoittuminen kulttuuriperintötoimijana	98
Teemoitusta tärkeistä kokonaisuuksista – Unesco-sopimukset, Euroopan neuvosto ja EU	101
Kansainväliset verkostot: mitä ne tuovat?	106
Toimialaeroja ja kansallista vertailua – Pohjoismaat ja Viro	109
Toiminnan kehittämistä ja tulevaisuuden näkymiä	110

JOHDANTO

Tämä artikkelikokoelma pohjautuu Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö Cuporen Museovirastolle vuoden 2015 aikana tekemään selvitystyöhön, jonka tavoitteena on ollut tarkastella viraston toiminnan kansainvälisiä ulottuvuuksia ja sen kehittämistä. Selvityksen taustalla on ollut Museoviraston tarve tarkentaa omaa kansainvälistä rooliaan ottaen huomioon kulttuuriperintöalan yleisiä muutoksia, erityisesti ajankohtaisten kansainvälisten sopimusten kansallisten ratifiointien ja toimeenpano-ohjelmien valossa.

Artikkelikokoelma toimii Cuporen selvityksen kokoavana osana, ja se on tuotettu yhteistyössä Museoviraston kanssa. Julkaisu on suunnattu laajalle suomalaiselle kulttuuriperintökentälle, ja se pyrkii toimimaan ajatuksia ja keskusteluja herättävänä kokoelmana kulttuuriperintöalaa koskevista ajankohtaisista kansainvälisistä haasteista. Artikkeleiden yleinen lähtökohta on, että kansainvälinen kulttuuriperintöala on vahvassa muutoksessa ja että kulttuuriperintöpolitiikka ja sen merkitys ovat vahvistumassa yhteiskunnallisessa keskustelussa ja päätöksenteossa. Käsitelmä kulttuuriperinnöstä on laajentunut erityisesti keskeisten kansainvälisten sopimusten kautta. Kulttuuriperintökeskustelussa korostetaan erityisesti mahdollisimman laajaa osallistumista yhtäältä kulttuuriperinnön määrittelyyn sekä sen hallintointiin. Jatkokeskustelujen ydinkysymykseksi jäänee miten nykytilannetta voidaan tulkita ja ajatella kansallisesta näkökulmasta.

Julkaisu on jaettu kolmeen eri osaan. Jokainen osio ja artikkeli ovat itsenäisiä kokonaisuuksia ja ne voi siten lukea halutussa järjestyksessä. Julkaisun punaisen langan muodostavat Unescon keskeisimmät kulttuuriperintösopimukset (erityisesti maailmanperintösopimus ja sopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelusta), Euroopan neuvoston Faron sopimukseksi kutsuttu puiteyleissopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä sekä Euroopan unionin kulttuuriperintöalaa koskeva kehittämistyö. Nämä teemat tulevat vastaan kaikissa julkaisun artikkeleissa eri näkökulmista.

Julkaisun ensimmäinen osa käsittelee joitain niitä suuria kysymyksiä, jotka toimivat kulttuuriperintöpoliittisten keskustelujen taustalla. Näitä ovat erityisesti kestävä kehityksen laaja-alainen tematiikka. Kestävää kehitystä kulttuuriperintöalan näkökulmasta tarkastelevassa artikkelissa pohditaan, minkä kulttuurissa tulee kestää ja miten kulttuuriperintötyö liittyy kestävä kehityksen edistämiseen tähtäävään työhön. Osiossa myös luodaan katsaus kulttuuriperintöpolitiikan tutkimukseen ja sen esiin nostamiin teemoihin. Näitä teemoja ovat erityisesti kansainvälisten organisaatioiden ja esimerkkien kautta kansallisten kulttuuriperintöpolitiikkojen haasteet ja ongelmat, sekä kulttuuriperinnön suojelun ja kaupallisuuden väliset ristipaineet matkailun näkökulmasta.

Toisessa osassa pyrkimys on hahmottaa niitä hallinnollisia rakenteita, jonka kautta poliittiset strategiat ohjaavat kulttuuriperintökentän käytäntöjä. Näitä tarkastellaan ensin yleisellä tasolla keskeisimpien kansainvälisten organisaatioiden, Unescon, Euroopan unionin sekä Euroopan neuvoston, kehittämistyön kautta. Vuosi 2014 nousee eurooppalaisen kulttuuriperintöpolitiikan strategisten näkemysten aktiiviseksi kaudeksi sekä Euroopan neuvoston että Euroopan unionin sisällä ja välissä. Sen jälkeen tarkastellaan kulttuuriperintöalan kansainvälisen ulottuvuuden rakenteita ja käytäntöjä muissa Pohjoismaissa sekä Virossa. Suomen lähialueiden nopea katsaus osoittaa, että vaikka yleinen idea samankaltaisuudesta voidaan jälleen huomata todeksi, osoittavat eroavat hallinnolliset käytännöt myös eroavia kulttuuriperintöpolitiikkoja suhteessa sekä kansainvälisyyteen että kansallisiin toimintoihin.

Julkaisun kolmannessa ja viimeisessä osassa suomalaisen kansallisen kehittämistyön kuva muotoutuu suhteessa kansainvälisiin haasteisiin. Artikkelissa Suomen kulttuuriperintöpolitiikan kansainvälisestä ulottuvuudesta käydään läpi Suomessa ajankohtaisia kehittämistoimia, jotka liittyvät kulttuuriperintöalan kansainvälisyyteen. Julkaisun päättää artikkeli, jossa Museoviraston asiantuntijat itse pohtivat kansallisen kentän kansainvälisyyttä viraston sisältä katsottuna. Näkökulmana tällöin on kulttuuriperintöalan kansainvälisyys kansallisella kentällä nyt ja tulevaisuudessa.

Cuporen selvitystyötä ohjasi ryhmä, johon kuuluivat ylijohtaja Juhani Kostet Museovirastosta, ylijohtaja Elina Anttila Suomen kansallismuseosta, osastonjohtaja Mikko Härö Museovirastosta, professori Anita Kangas Jyväskylän yliopistosta sekä johtaja Pasi Saukkonen Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiöstä. Selvityshanketta koordinoivat Museovirastossa aluksi kehittämisjohtaja Carina Jaatinen ja sen loppuvaiheessa kehittämisjohtaja Pirjo Hamari.

OSA I

KULTTUURIPERINTÖKÄSITTEEN POLIITTINEN LAAJENEMINEN

MAAILMA PERINTÖNÄ - KESTÄVÄ KEHITYS

Katriina Siivonen

Olemme parhaillaan Suomessa luomassa toimintamuotojamme suhteessa useisiin kansainvälisiin kulttuuriperintöprosesseihin. Niissä toimintaa viedään yhä osallistavampaan suuntaan ja yhä lähemmäksi yksittäisten ihmisten elämää. Tämä on osa globalisaation murrosta. Kulttuurista haetaan keinoja siihen vastaamiseksi.

Ajankohtaisia kulttuuriperintöprosesseja meillä ovat Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelemista koskevan sopimuksen täytäntöönpano, kulttuuriperinnön yhteiskunnallista merkitystä koskevan Faron puiteyleissopimuksen ratifioinnin valmistelu sekä jo valmistuneet kansallinen maailmanperintöstrategia ja kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelma. Nämä kattavat laajasti kulttuurin aineellisen ja aineettoman ulottuvuuden, ihmistekoisen maailman ja ihmisen suhteen luontoon sekä kulttuurin toisaalta itseisarvona, toisaalta yhteiskunnallisessa ja taloudellisessa käytössä. Tarkastelen tässä kulttuuriperintöä sopimuksia laajemmalla kulttuurisella yhteydellä ja ihmisten elämän paikallisessa, globaalissa ja glokaalissa ympäristössä. Tämä tuo perustan kulttuuriperinnön, kestävä kehityksen ja kestävyuden erilaisten ja toisiinsa risteävien ulottuvuuksien pohtimiselle.

Haen kirjoituksessani vastausta kahteen kysymykseen: minkä kulttuurissa tulee kestää ja mihin kulttuurin tulee tuoda kestävyyttä nykyisessä globaalissa murroksessa? Näihin vastaan kolmannen kysymykseni avulla: miten kulttuuriperintötyö liittyy työhön kestävä kehityksen edistämiseksi?

Kulttuuriperintö on kulttuurin osa

Katson kulttuuria ensisijassa yksittäisten ihmisten sekä heidän toimintansa ja yhteistoimintansa suunnasta. Kuten etnologian professori Lena Gerholm on todennut, yksi kulttuurin keskeinen piirre on se, että se on ihmisten kesken jaettu. ¹ Arjen ja juhlan kulttuuri on toisiinsa kietoutuneita aineellisia ja aineettomia perinteitä. Välitämme niitä toisillemme maailmassa elämiseksi. Kulttuuri on annettujen ja vastaanotettujen perinteiden alati muuntuva virta. ²

Perinne ja kulttuuri ovat aina ihmisten kesken jaettuja, vaikka niissä on myös yksilöllisyyttä. Jokainen ihminen omaksuu, ottaa omakseen, kiistää ja muokkaa perinnettä, jolloin se koko ajan vähittäin, mutta väistämättä muuttuu. Perinne ei ole vain jäänteitä tai jatkuvuuksia menneestä. Se on myös kekseliäitä ja luovia ratkaisuja, joita ihmiset jakavat toisilleen ja keskenään

1 Gerholm, 1994.

2 Hannerz, 1992.

kulttuurin prosessissa, välillä lyhytkestoisesti, välillä pitkäkestoisesti.³ Koska perinteen välityminen ihmisiltä toisille ei rajoitu mihinkään kaiken kattavaan rajaan – ei ajassa, tilassa eikä sosiaalisesti – jaamme ja muokkaamme perinteitä vuorovaikutteisessa prosessissa yksittäisten ihmisten ja perustaltaan globaalien ympäristön välisessä kohtaamisessa. Tämä ympäristö muodostuu paitsi toisista ihmisistä toimineen ja ajatuksineen, myös fyysisestä ihmistekoisesta ja luonnonympäristöstä.⁴

Kulttuurin globaaliin, vuorovaikutteiseen virtaan syntyy pyörteitä, joihin mukaan kulkevat ja kulkeutuvat ihmiset välittävät samassa pyörteessä pyöriville useammin ja enemmän perinteitä, siis erilaisia arjen ja juhlan käytänteitä ja tapoja, kuin muualla kulkeville ihmisille. Nämä pyörteet ovat kulttuurin perinnöllisyyden tihentymiä. Kulttuurin perinnöllisyydellä tarkoitan kaikkia niitä erilaisia kulttuurisia piirteitä ja toisiinsa ristiin rastiin kietoutuneita perinteen välittymisen ketjuja, jotka kuuluvat jonkin tietyn ryhmän ihmisten elämään ja yhdistävät heitä toisiinsa. Yksikin ihminen kuuluu yhtäaikaaisesti useampaan kulttuurin perinnöllisyyden tihentymään. Ryhmiin voi liittyä ja niistä voi erkaantua. Ryhmien kokoonpano on siten vaikeasti rajattavissa ja jatkuvasti muuntuva. Kulttuurin perinnöllisyyttä tuottavaa vuorovaikutusta voi ohjata syn-typerä, sosiaalinen asema tai maantieteellinen paikka ja läheisyys, mutta myös vuorovaikutus eri medioiden avulla, Internetissä, aatteiden ja kiinnostuksen kohteiden perusteella, kansainvälisenä yhteistoimintana ja esimerkiksi raaka-aineiden, ideoiden ja tuotteiden globaalien liikkuvuuden myötä. Kulttuurin perinnöllisyyden tihentymät muodostavat perinteen lisäksi kulttuurin toisen olemassaolon tavan.⁵

Kulttuuriperintö on eri asia, kuin perinne tai kulttuurin perinnöllisyys. Kulttuuriperintö on jonkin tahon aktiivisesti luoma, jotakin tavoitetta toteuttava kuva tietystä, rajallisena nähdystä kulttuurista ja ihmisryhmästä, joka määritetään omaksi symbolisesti erityiseksi kokonaisuudekseen. Kulttuuriperintö koostuu globaalissa vuorovaikutusprosessissa erityisesti esille nostetuista, valikoiduista, arvostettavista ja positiivisista kulttuuripiirteistä. Se saa aseman itsestään selvänä ja luonnollisena kulttuurinsa ilmentäjänä.⁶

Globalisaation myötä uusien medioiden kautta välittyvässä ja globaalisti tihentyvässä vuorovaikutuksessa keskenään kilpailevat aineettomat kulttuuriset, symboliset merkitykset muuttavat toisaalta tiheästi muotoaan ja toisaalta vahvistuvat. Tämä näkyy myös kulttuuriperintöprosessissa. Globalisaation seurauksena keskitetty organisatorinen valta ei enää kykene luomaan entiseen tapaan tiiviisti ihmisiä yhdistäviä kulttuurisia kokonaisuuksia, mutta pyrkii kuitenkin vahvasti ohjaamaan paikallista ja globalisoituvaa toimintaa muun muassa kulttuuripoliittisilla tai esimerkiksi taloudellisilla toimilla. Kulttuuri on yhä useammin kaupallisessa käytössä esi-

3 Bringéus, 1981.

4 Siivonen, 2008a, 54–55, 58–60, 69–72; Siivonen, 2013.

5 Siivonen, 2013.

6 Beckman, 1998; Vilkkuna, 2009; ks. myös Siivonen, 2008a, 61–62.

merkiksi matkailussa.⁷ Jotta kulttuuriperinnön globaalia toimintaympäristöä voi ymmärtää, on kulttuurin prosessi käsitteellistettävä yksittäisistä ihmisistä ja perinteistä lähtien, ei yksinomaan kulttuuriperinnön käsitteen kautta. Samalla on käsitteellisesti jäsennettävä ja ymmärrettävä erilaisten organisaatioiden tuottamien kulttuuristen symbolien – kulttuuriperinnön – luonne ja suhde yksilölähtöisiin vuorovaikutuksellisiin kulttuurisiin prosesseihin.

Kulttuuriperintö on työväline. Se on keskeinen käsite suomalaisessa, eurooppalaisessa ja globaalissa kulttuuripolitiikassa. Kulttuuriperinnöllä on institutionaalista voimaa. Esimerkiksi Unesco, Euroopan unioni, valtiot ja erilaiset alueelliset hallinnolliset organisaatiot tuottavat, määrittävät, esittävät ja käyttävät välineellisesti hyödyksi kulttuuriperintöä. Tavoitteena on hallita ja ohjata kulttuurin avulla ajankohtaisen globaalin murroksen tuomia muutoksia, vahvistaa ihmisten paikallisidentiteettiä ja hyvinvointia sekä tukea suotuisaa taloudellista ja poliittista kehitystä.⁸

Kaikki kulttuuriperinnöksi kohotettu on kulttuurisena luovuutena ja arkisen perinteen tuottamana joskus syntynyt. Erityisasemassaan kulttuuriperintönäkin nämä piirteet ovat osa arkista kulttuuria ja siinä muokkautuvaa perinnettä. Lisäksi itse kulttuuriperinnön tuottamisen prosessi ja siinä toimivat yksittäiset ihmiset ja organisaatiot ovat perimmältään kulttuurin globaalin vuorovaikutteisen prosessin osia. Vaikka kulttuuriperinnöllä on erityinen kulttuurinen asema, se ei kuitenkaan ole perinteestä ja kulttuurin perinnöllisyyden tihentymistä irrallinen.⁹

Kestävän kehityksen käsite

Kestävän kehityksen käsitteen perustana on YK:n alaisuudessa tuotettu ja vuonna 1987 ilmestynyt raportti *Our Common Future*¹⁰, joka on suomeksi ilmestynyt nimellä *Yhteinen tulevaisuutemme*¹¹. Se on vuonna 1983 perustetun YK:n ympäristön ja kehityksen maailmankomission työn tulos, jota tehtiin Norjan pääministerin Gro Harlem Brundtlandin johdolla (raporttia kutsutaankin Brundtlandin raportiksi). Raportin määrittäminen mukaan ”kestävä kehitys on kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa”. Tähän paljon käytettyyn ja siteerattuun kiteytykseen on sovitettu yhteen useita keskeisiä, maailmanlaajuisia ongelmia, joihin kestävän kehityksen ajatuksen avulla haetaan poliittisia, hallinnollisia ja taloudellisia ratkaisuja. Tämän raportin pohjalta on YK:n alaisuudessa tehty seurantaraportti. Se on globaalin kestävyuden korkean tason paneelin tuottama. Paneelin puheenjohtajina toimivat presidentit Tarja Halonen Suomesta ja Jacob Zuma Etelä-Afrikasta.

7 Siivonen, 2008b.

8 Shore, 2000; Beckman, 1998; Siivonen, 2013.

9 Siivonen, 2009, 69; Siivonen, 2013.

10 Our Common Future, 1987.

11 Yhteinen tulevaisuutemme, 1988.

Seurantareportti *Resilient people, resilient planet*¹², suomeksi *Sisukkaat ihmiset, kestävä maailma*, ilmestyi vuonna 2012.¹³ Siinä on arvioitu mitä 25 vuodessa on saavutettu. Kansalliset kestävä kehityksen strategiat pohjaavat muun muassa näihin kansainvälisiin prosesseihin.

Kestävä kehitys jaetaan monesti neljään dimensioon: ekologiseen, taloudelliseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen ulottuvuuteen. Brundtlandin raportissa niitä on kolme, kulttuuria ei siinä ole mukana. Myöskään seurantaraportissa kulttuuria ei ole nähty oleelliseksi ulottuvuudeksi. Tarkastelu tapahtuukin juridisen sääntelyn tasolla ja kestävä kehityksen saavuttamiseksi esitetyt toimet suunnataan kansainvälisille talouden, hallinnon ja politiikan alueilla toimiville tahoille.¹⁴ Kulttuuri nähdään tällaisissa yhteyksissä sosiaalisen ulottuvuuden osana, jolloin kulttuuria ei nähdä toivottua muutosta tuottavana tekijänä. Sen sijaan se nähdään asiana, joka tulee ottaa huomioon toimenpiteitä määritettäessä, jotta ihmisten sosiaalista hyvinvointia ja sen osana kulttuurisia oikeuksia ei poljettaisi ja jotta olisi mahdollista etsiä toimintoja, jotka tukevat sekä hyvinvointia, kulttuurisia oikeuksia että muita kestävä kehityksen ulottuvuuksia. Asia on kuitenkin nähty myös toisin ja on lähdetty osoittamaan niitä ihmistoiminnan ulottuvuuksia, joissa kulttuurilla on osuutta kestävä kehityksen tuottamisessa.¹⁵

Kulttuuri ajankohtaisten sopimusten taustalla

Maailmanperintöä käsittelevä yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta on hyväksytty Unescon yleiskokouksessa vuonna 1972 ja Suomi on ratifioinut sen vuonna 1987. Sopimus perustuu havaintoon siitä, että kulttuuri- ja luonnonperintö on uhattuna taloudellisten ja sosiaalisten muutosten paineissa, mikä voi tuottaa perinnön haitallista köyhtymistä kaikkien kansojen keskuudessa ja kaikilla alueilla maailmassa. Siksi sopimuksessa katsotaan, että erityisen arvokas kulttuuri- ja luonnonperintö täytyy säilyttää osana ihmiskunnan yhteistä maailmanperintöä. Kulttuuriperintö tai tässä nimenomaan maailmanperintö määritetty Unescon sopimuksen perusteella seuraavasti: ”rakennusmuistomerkit: rakennustaiteen teokset, monumentaaliset veisto- ja maalaustaiteen teokset, arkeologiset kohteet tai rakennelmat, piirtokirjoitukset, luola-asumukset sekä muut kohteet, jotka ovat historian, taiteen tai tieteen kannalta yleismaailmallisesti erityisen arvokkaita; rakennusryhmät: erilliset ja toisiinsa liittyvien rakennusten ryhmät, jotka ovat arkkitehtuurinsa, yhtenäisyytensä tai maisemallisen sijaintinsa takia historian, taiteen tai tieteen kannalta yleismaailmallisesti erityisen arvokkaita; paikat: ihmisen taikka luonnon ja ihmisen yhteisesti luomat teokset sekä alueet mukaan lukien arkeologiset paikat, jotka ovat historialliselta, esteettiseltä, etnologiselta tai antropologiselta kannalta yleismaailmallisesti erityisen arvokkaita.”¹⁶

12 Resilient people, resilient planet, 2012.

13 Sisukkaat ihmiset, kestävä maailma, 2012.

14 Our Common Future, 1987; Resilient people, resilient planet, 2012.

15 Dessein et al., 2015.

16 Unesco, 1972,1 artikla ja passim.

Sopimuksessa huomio kohdistuu aineelliseen kulttuuriperintöön. Sopimuksen taustalla on määritelmä kulttuurista suhteellisen staattisina, rajallisina kokonaisuuksina, joiden olemassa oloa tulee suojella. Kulttuuri saa tässä itseisarvoisen aseman, vaikka sopimuksen perusteella asetetut maailmanperintökohteet ovatkin käytännössä intensiivisessä kaupallisessa käytössä matkailussa. Itse sopimuksessa tähän ei kuitenkaan johdateta.

Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta on hyväksytty YK:ssa vuonna 2003 ja ratifioitu Suomessa toukokuussa 2013. Sen toimeenpano on annettu Museo-
virastolle. Sopimuksessa ”Aineettomalla kulttuuriperinnöllä” tarkoitetaan käytäntöjä, kuvauksia, ilmauksia, tietoa, taitoja – sekä niihin liittyviä välineitä, esineitä, artefakteja ja kulttuurisia tiloja – jotka yhteisöt, ryhmät ja joissain tapauksissa yksityishenkilöt tunnustavat osaksi kulttuuriperintöään. Tätä aineetonta kulttuuriperintöä, joka siirtyy sukupolvelta toiselle, yhteisöt ja ryhmät luovat jatkuvasti uudelleen suhteessa ympäristöönsä, vuorovaikutuksessa luonnon ja oman historiansa kanssa, ja se tuo heille tunteen identiteetistä ja jatkuvuudesta, edistään siten kulttuurisen moninaisuuden ja inhimillisen luovuuden kunnioitusta. Tässä yleissopimuksessa keskitytään ainoastaan sellaiseen aineettomaan kulttuuriperintöön, joka vastaa nykyisiä ihmisoikeuksia koskevia asiakirjoja sekä täyttää vaatimukset yhteisöjen, ryhmien ja yksilöiden välisestä kunnioituksesta ja kestävästä kehityksestä.”¹⁷

Tähän sopimukseen mennessä kulttuurin tieteellinen määritelmä oli muuttunut, ja ajatus yksilöiden välisestä vuorovaikutteisesta prosessista, luovuudesta, muutoksesta ja moninaisuudesta ovat vahvemmin läsnä myös sopimustekstissä. Aineettoman kulttuuriperinnön luonne sopimuksen kohteena johtaa myös tähän suuntaan. Sopimuksen perusajatus on kuitenkin suojelussa, joka käytännössä helposti määrittyy kulttuurin dynaamisesta prosessista jäädyttäväksi. Sopimuksen perushuomio on aiempaa enemmän ihmisissä ja yhteisöissä kulttuuriperinnön parissa toimivina aktiivisina toimijoina, kuin kulttuuripiirteissä itsessään.

Globaalin murroksen eurooppalainen hallinta tulee selkeästi esille Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksessa kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä, ns. Faron sopimuksessa vuodelta 2005. Suomessa valmistellaan tämän sopimuksen ratifiointia.¹⁸

Faron sopimuksen sisällöllisissä tavoitteissa keskeistä on osallistaa ihmiset laajasti mukaan kulttuuriperintötyöhön. Mukana on vahvasti ajatus kulttuuriperinnön hyödyntämisestä kulttuuripolitiikan tavoitteiden mukaisesti taloudellisesti, yhteisöjen identiteetin ja yhteisöllisyyden rakennuspuuna ja hyvinvoinnin tukena.¹⁹ Itseisarvoinen ja välineellinen kulttuuriperinnön ilmenemismuoto ovat tässä jo itse sopimustekstissä hyvin tiiviisti toisiinsa kietoutuneina. Suo-

17 Unesco, 2003, artikla 2; Valtioneuvosto, 2013.

18 Salmela et al., 2015; Council of Europe, 2005.

19 Council of Europe, 2005.

nessa keskeiset jäsentävät käsitteet ratifioinnin valmisteluvaiheessa ovat olleet avoin hallinto, kulttuuriperintö yksilöiden ja yhteisöjen arjessa sekä kestävä kehitys.²⁰

Kulttuuri ja kestävä kehitys

Kestävää kehitystä voidaan tarkastella analyttisesti tai normatiivisesti. Analyttisessä tavassa eritellään tapahtunutta ja saatetaan hahmottaa erilaisia tulevaisuuden mahdollisuuksia, mutta ei määritellä tulevalle toiminnalle suuntaa. Silloin toimitaan selkeästi tutkimuksen piirissä ja jätetään arvovalinnat ja päätöksenteko poliittisesti tehtäviksi. Normatiivisessa tavassa eritellään tapahtunutta ja määritellään tulevalle toiminnalle toivottavia suuntia ja tilanteesta riippuen myös tapoja toteuttaa niitä. Silloin toimitaan politiikan ja hallinnon tai mahdollisesti johonkin poliittiseen tavoitteeseen kytkeytyvän tutkimuksen piirissä. Tämä on verrattavissa kulttuuriperintötyöhön, jonka arvopohjaiset, normatiiviset, poliittiset tavoitteet ovat vakiintuneet itseisarvoisen arvokkaaseen asemaan. Tämä asema helposti määrittää kulttuuriperinnön tutkimusta ja löytää tukensa tutkimuksen kautta. Kestävän kehityksen tutkimuksellisessa ja yhteiskunnallisessa asemassa on samoja piirteitä. Katsotaan asiaa sitten normatiivisesta tai analyttisestä näkökulmasta, on oleellista, että tutkija tai toimija on mahdollisimman hyvin tietoinen toimien normatiivisesta ulottuvuudesta ja reflektoi sitä ja sen vaikutusta omaan toimintaansa ja sen kohteeseen.

Kulttuurisen kestävyuden voi nähdä arvokkaana pidetyn aineettoman ja aineellisen kulttuuriperinnön vaalimisena. Tämä on normatiivinen näkemys kulttuurin ja perinteen jatkuvuuden turvaamiseksi. Unescon sopimukset maailmanperinnön ja aineettoman kulttuuriperinnön suojelemiseksi ovat esimerkkejä tästä ajattelusta. Erilaiset kansalliset ja alueelliset kulttuuri- ja luonnonperinnön suojeluperiaatteet noudattavat näiden sopimusten kanssa samoja linjauksia. Mutta kulttuurinen kestävyys on myös mahdollista nähdä sen kulttuurisen prosessin suojeluna, jossa ihmiset kuljettavat aineellista ja aineetonta perinnettä ajassa sitä omaksuen, luoden, muuttaen ja muunnellen. Tämä näkemys on normatiivinen joko yksilöiden tai yhteisöjen kulttuurisen itsemääräämisoikeuden turvaamiseksi, ja kytkeytyy vahvasti ihmisoikeuksiin. On oleellista huomata, että nämä kaksi erilaista kulttuurisen kestävyuden olemassaolon tapaa eivät ole sama asia eivätkä ne välttämättä ole sopusoinnussa keskenään, vaikka voivat sitä ollakin.

Elämätavan voi nähdä ihmisen ja luonnon välisenä ekologisen tasapainon tai tasapainottomuuden ilmentymänä. Yleensä tasapainoista luontosuhdetta haetaan teollistuneen maailman ulkopuolelta tai laitamilta. Luontosuhdetta tuetaan tällaisten alueiden kulttuuriperinnön suojelulla, minkä nähdään tukevan sekä ekologisesti että kulttuurisesti kestävä kehitystä näillä alueilla ja mahdollisesti myös niiltä saatavana oppina muille kulttuureille.²¹ Kyseessä on nor-

20 Salmela et al., 2015.

21 Vrt. Unesco, 2015.

matiivinen kuva, jossa ekologinen ja kulttuurinen kestävyys nähdään toisiinsa liittyneinä. Näkemystä voi kritisoida. Kulttuurissa on kaikkialla sekä piirteitä, jotka ovat tasapainossa luonnon kanssa että piirteitä, jotka ovat jännitteessä luonnon kanssa.²²

Perinteen välittymisen näkeminen yhtäaikaista sekä yksilö- että yhteisöperustaisena ja sekä paikallisena että globaalina vuorovaikutteisena prosessina on nykyaikaa analysoitaessa yhä tärkeämpää. Ihmisten, ideoiden ja aineellisten hyödykkeiden entistä intensiivisempi liikkuvuus vahvistaa yksittäisiin ihmisiin asti ulottuvien perinteen prosessoinnin verkostojen vaikutusta kulttuurin globaalissa kokonaisuudessa.²³ Tämä tarjoaa yhden kulttuuriteoreettisen perustan kestäväen kehityksen tarkastelulle. Käytännössä perinteet ovat ihmisten arkisen elämän piirteitä: muuntuvia ja varioivia ruokia, vaatteita, asumismuotoja, työvälineitä, työtapoja, tarinoita ja tottumuksia. Näillä on tiivis yhteys ihmisiin yksilöinä ja kunkin omaan ja yhteiseen kulttuuriseen olemassaoloon. Näillä on vaikutus globaaliin ekologiaan kulutuksen ja luonnonvarojen hyödyntämisen kautta. Tältä perustalta on mahdollista hahmottaa vaihtoehtoisia, mutta osin keskenään ristiriitaisia, näkemyksiä kestävydestä. Kulttuuriselta kannalta kestävyttä on tältä pohjalta kunkin yksilön oikeus määrittää omaa kulttuurista olemassaoloaan globaalissa, globaalissa ja paikallisessa vuorovaikutuksessa. Ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja erilaiset osallisuuden muodot tukevat tätä. Ekologiselta kannalta kestävyttä on puolestaan tarve muuttaa perinteitä ekologisemmiksi, minkä noudattaminen kaventaa kunkin yksilön kulttuurisia valinnan mahdollisuuksia ja itsemääräämisoikeutta omassa arjessaan.

Ekologisten arvojen pohjalta voimme kuitenkin osoittaa, että kulttuurinen muutos on tarpeen, jotta ekologinen kestävyys olisi saavutettavissa. Tässä esittämäni kulttuuriteoreettisen näkemyksen mukaan kulttuuri muuttuu koko ajan ja väistämättä varioivien ja luovien perinteiden kautta. Muutos on niin vahva kulttuurin ominaisuus, ettei sitä voi pysäyttää, mutta se ei kuitenkaan välttämättä johda esimerkiksi ekologisesti kestävämpään maailmaan. Vaikka niin on, meillä lienee mahdollisuus ohjata muutosta valittujen arvojen mukaisesti. Jos siis haluamme tavoitella ekologista kestävyttä, tarvitsemme lisää ymmärrystä nykyisistä perinteistä ja niihin tarvittavista muutoksista suhteessa ekologiseen kestävyteen sekä osallistamisen keinoja, jotta saamme ihmiset muuttamaan perinteitään haluttuun suuntaan. Yhtä lailla kulttuurisen kestävyden yhteen sovittaminen taloudellisen ja sosiaalisen kestävyden ulottuvuuksien kanssa on tarpeen.

Jos kulttuurinen kestävyys nähdään vain kulttuuriperinnön suojeluna ja tukena perinteiden jatkuvuudelle, on riski sille, että kulttuurin perustana toimiva vuorovaikutteinen muutosprosessi jää huomiotta ja tuetta. Silloin menetetään kestäväen kehityksen kokonaisuuden kannalta kulttuurin potentiaalisen muutosvoiman tuoma hyöty. Ekologisesti kestävä kehitys kulttuurin muutoksena jää tavoittelematta ja ekologista kestävyttä rakennetaan kulttuuriselta kannalta ainoastaan esiteollisista kulttuureista saatavana oppina luonnon ja ihmisen välisestä tasapai-

22 Ks. esim. Nygren, 1995.

23 Siivonen, 2008b.

noisesta suhteesta. Samalla viedään huomiota pois kulttuurin osallistuvan määrittämisen prosessista ja siihen perustuvasta kulttuurisesta kestäväydestä.

Kestävän kehityksen neljäntenä dimensiona kulttuurinen kestävyys hahmottuu usein suojeluksi kulttuuriperinnöksi. Monien merkitysten joukossa sillä on myös taloudellista ja poliittista käyttöarvoa. Tässä on nähtävissä vaarana se, että sopimuksin juridisesti säännelty kulttuuriperintö tulee entistä tiiviimmin osaksi kulttuurista arkea, erityisesti aineettoman kulttuuriperinnön osalta ihmisten tunteisiin ja toimiin perustuvaa maailmassa elämistä myöten. Tällainen kulttuuriperinnön käyttö voi ajautua ristiriitaan yksittäisten ihmisten kulttuurisen itsemääräämisoikeuden kanssa, jos kulttuuriperinnön taloudelliseksi omistajaksi tai poliittiseksi hyödyn-täjäksi määritetään joku muu, kuin tämä ihminen itse tai hänen hyväksymänsä taho. Tämä olisi omiaan kaventamaan ihmisten kulttuurista itsemääräämisoikeutta ja siihen perustuvaa kulttuurista kestävyttä.²⁴

Laajemman katsantokannan mukaan kulttuuri ei ole ainoastaan kestävyiden dimensio. Se on pikemminkin kaikkien kestävyiden dimensioiden toiminnallinen alusta, mukaan lukien kulttuurinen kestävyys suojeltuna kulttuuriperintönä. Tämä alusta on arkisen perinteen globaali ja glokaali prosessi. Taloudelliset, sosiaaliset ja poliittiset toimet ja rakenteet, kestävyttä kohti ohjattu luontosuhde sekä kulttuuriperinnön tuotanto ja välineellinen käyttö määrittyvät ja muokkautuvat tällä alustalla. Kulttuurisen kestävyiden ymmärtämiseksi on oleellista analysoida kestävyiden eri dimensioiden välisiä keskinäisiä suhteita ja niiden kaikkien suhdetta globaaliin kulttuurin alustaan.²⁵

Miten kulttuuria viedään tulevaan?

Kulttuuri ja perinne kulkevat koko ajan tulevaisuuteen osin jatkuvuuksina, osin muuntuvina piirteinä. Hahmotan lopuksi kolme kulttuurin tulevaisuuteen kulkemisen tapaa. Ensinnä kulttuuri kulkee tulevaisuuteen siten, että ihmiset huolehtivat perinteen jatkuvuudesta. Silloin he ylläpitävät menneen ajan ilmiöitä, pitävät tietoisesti kiinni menneestä ja nostavat perinteestä esille merkittävänä pitämiään piirteitä kulttuuriperintönä. Tällöin on kyse kulttuuripiirteiden mahdollisimman tarkasta ja tietoisesta kopioimisesta. Toinen tapa, jolla kulttuuri kulkee tulevaisuuteen, on perinteen uusiutumisen huolehtiminen. Silloin kyse on tietoisesta tulevaisuuteen varautumisesta uutuuksien avulla, nykytermein innovoinnista. Silloin perinteiksi haetaan mahdollisimman paljon entisestä poikkeavia kulttuuripiirteitä. Molemmat näistä kulttuurin tulevaisuuteen kulkemisen tavoista vaativat paljon aktiivista työtä ja maailman muuttamista

24 Siivonen, 2015. Tämä voi ilmetä esimerkiksi matkailussa, ks. Siivonen, 2003.

25 Vrt. Soini et al., 2015.

haluttuun suuntaa: jatkuvuuksia ylläpitävään tai uudistavaan, jotka voidaan kumpikin tavallaan yhdistää kestäväen kehityksen tavoitteisiin.²⁶

Kolmas tulevaisuuteen vievä muoto on perinteen jatkuva ja huomaamaton uusiutuminen ja variointi arjessa. Se on kulttuurin satunnaista kulkeutumista kohti tulevaa ja samalla totunnaisuuden tyysija. Totunnaisuus ja tavanomaisuus eivät pysy koko ajan samanlaisina eivätkä ole muuttumattomia. Niissä ilmenee perinteen arkinen luovuus, huomaamme sitä tai emme.²⁷

Kestävä kulttuuri on muuttuvaa kulttuuria. Kuinka voimme tukea arjesta ja sen myötä kaikista ihmisyksilöistä nousevaa perinteiden luovuutta kestäväen kehityksen tavoittelussa? Miten voimme hyödyntää kulttuurin muutosvoimaa kulttuuriperintötyössä ja kestäväen kehityksen osallistavana voimavarana sen kaikilla ulottuvuuksilla?

Minkä kulttuurissa tulee kestää, mihin kulttuuri tuo kestävyttä?

Edellä esitetyn perusteella pidän ensisijaisena kulttuurisesti kestävässä kehityksessä kulttuurin vaalimista ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa elävänä muuntuvana ja luovana prosessina. Silloin annetaan arvo yksilöllisille, heterogeenisille ja muuntuville perinteille. Apuna ovat kulttuurista vuorovaikutusta ja ihmisten keskinäistä arvostusta ruohonjuuritasolla edistävät toimet. Kun tavoitteeksi asetetaan myös ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys, kulttuurin ja perinteen muutosta pyritään suuntaamaan niiden ehdoilla. Kestäväen kehityksen lisäksi nämä antavat tukea ihmisoikeuksien kunnioittamiselle.

Kulttuurisen kestävyden toissijainen olomuoto on yhteisten, arvosidonnaisten kulttuuristen symbolien ja kokonaisuuksien suojelu. Niitä ovat esimerkiksi paikallinen kulttuuri kiteytettynä kulttuurin jatkuvuutta korostavaksi kulttuuriperinnöksi. Kulttuurisesti kestävässä kehittämisessä on mahdollista lieventää jännitteitä kulttuurin monimuotoisen ja muuntuvan prosessin ja kulttuurin staattisten kiteytysten väliltä, jos näiden kiteytysten määrittely tehdään yhteistyössä asianosaisten ihmisten kanssa laajassa, avoimessa ja läpinäkyvässä prosessissa.

Lähteet

Beckman, Svante, 1998: Vad vill staten med kulturarvet? – Annika Alzén & Johan Hedrén (eds.), *Kulturarvets natur*. Stockholm/Stenhag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

26 Siivonen, 2014.

27 Siivonen, 2014.

- Bringéus, Nils-Arvid, 1981: *Människan som kulturvarelse*. Lund: LiberLäromedel.
- Council of Europe, 2005: *Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society*. Treaty No. 199, Faro 27.10.2005.
- Dessein, Joost & Soini, Katriina & Fairclough, Graham & Horlings, Lummina (ed. by), 2015: *Culture in, for and as Sustainable Development. Conclusions from the COST Action IS1007 Investigating Cultural Sustainability*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Gerholm, Lena, 1994: The Concept of Culture in Ethnology. – Sjögren, Annick & Janson, Lena (eds.), *Culture and Management in a Changing Europe*. Botkyrka: Multicultural Centre & Stockholm: Institute of International Business.
- Hannerz, Ulf, 1992: *Cultural Complexity. Studies in the Social Organization of Meaning*. New York: Columbia University Press.
- Nygren, Anja, 1995: *Forest, power and development, Costa Rican peasants in a changing environment*. Helsinki: Finnish Anthropological Society.
- Our Common Future, 1987. *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. New York: United Nations.
- Resilient people, resilient planet, 2012. *Resilient people, resilient planet, a future worth choosing*. New York: United Nations.
- Salmela, Ulla & Matikka, Hannu & Latvala, Pauliina & Kauppi, Petja (toim.), 2015: *Kohti kestävää kulttuuriperintötyötä. Taustaselvitys Faron yleissopimuksen voimaansaatmiseksi Suomessa*. Helsinki, Museovirasto & Suomen Kotiseutuliitto & Opetus- ja kulttuuri-ministeriö.
- Shore, Chris, 2000: *Building Europe. The Cultural Politics of European Integration*. London & New York: Routledge.
- Siivonen, Katriina, 2003: Kulttuuri arkisena vuorovaikutuksena ja matkailutuotteena. – *Kulttuurintutkimus* 20(2003):2. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutkimuskeskus.
- Siivonen, Katriina, 2008a: *Saaristoidentiteetit merkkien virtoina. Varsinaissuomalainen arki ja aluekehitystyöglobalisaation murroksessa*. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.

- Siivonen, Katriina, 2008b: Culture is basically creative. – Mäenpää, Marjo & Rajanti, Taina (eds.), *Creative Futures Conference Proceedings. 10.–11. October 2007 in Pori, Finland*. Taideteollisen korkeakoulun julkaisu C 6. Pori: University of Art and Design, Pori School of Art and Media.
- Siivonen, Katriina, 2009: Osallistava kulttuurituotanto. Pohdintaa kulttuurisesta kestävydestä. – Grahn, Maarit & Häyrynen, Maunu (toim.), *Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Siivonen, Katriina, 2013: Kestävä aineellinen ja aineeton kulttuuri. Perinne, kulttuurin perinnöllisyys ja kulttuuriperintö *Myrsky*-taidehankkeessa. – Tuomi-Nikula, Outi & Haanpää, Riina & Kivilaakso, Aura (toim.), *Mitä on kulttuuriperintö?*. Tietolipas 243. Helsinki; Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Siivonen, Katriina, 2014: Mitä tavataan suojella museoimalla? – Björkman, John et al., *Museala Vardagsrum. Lokalmuseet som mötesplats och samhällelig aktör*. Kimitoön: Sagalund & Korsholm: Stundars.
- Siivonen, Katriina, 2015: Elävän kulttuurin suojelu. – Anna Kanerva ja Ritva Mitchell (toim.), *Elävä aineeton kulttuuriperintö, hankkeen loppuraportti*. Cuporen verkkojulkaisuja 28. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö.
- Sisukkaat ihmiset, kestävä maailma, 2012. *Sisukkaat ihmiset, kestävä maailma, valitsemisen arvoinen vaihtoehto. Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerin kestävän kehityksen korkean tason paneelin raportti*. New York: Yhdistyneet kansakunnat.
- Soini, Katriina, 2015: Multiple contributions of culture to sustainable development. – Joost Dessein, Katriina Soini, Graham Fairclough & Lummina Horlings (ed. by) 2015: *Culture in, for and as Sustainable Development. Conclusions from the COST Action IS1007 Investigating Cultural Sustainability*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Unesco, 1972: *Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta*. Pariisi: Unesco.
- Unesco, 2013: *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Paris: Unesco.
- Unesco, 2015: *World Heritage and Sustainable Development*.
whc.unesco.org/en/sustainabledevelopment/ haettu 3.11.2015.

Valtioneuvosto, 2013. *Valtioneuvoston asetus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta tehdyn yleissopimuksen voimaansaattamisesta* 16.5.2013.

Vilkuna, Janne, 2009: Yhteinen kulttuuriperintömme. – Pauliina Kinanen (toim.), *Museologia tänään*. Helsinki: Suomen museoliitto.

Yhteinen tulevaisuutemme, 1988. *Yhteinen tulevaisuutemme. Ympäristön ja kehityksen maailmankomission raportti*. Helsinki: Ympäristöministeriö.

NYKYISEN TUTKIMUKSEN NÄKÖKULMIA KULTTUURIPERINTÖPOLITIikkaAN

Sandra Hipke

Johdanto

Alan asiantuntijoiden ja eri maiden hallitusten käyttämä kulttuuriperinnön määritelmä on peräisin Unescosta. Määritelmän mukaan kulttuuriperintö ”sisältää useita peruskategorioita, joihin kuuluvat aineellinen kulttuuriperintö (irtain, kiinteä ja vedenalainen kulttuuriperintö), aineeton kulttuuriperintö (suullinen perinne, esittävät taiteet, rituaalit), luonnonperintö (luonnonkohteet, joilla on kulttuurisia ulottuvuuksia, kuten kulttuurimaisemat ja geologiset tai fyysisen maantieteen muodostelmat) ja kulttuuriperintö aseistettujen konfliktien aikoina.”²⁸

Käsitteellisen analyysin kautta tutkijat ovat havainneet useita kulttuuriperinnön käsitteen ulottuvuuksia, joihin kulttuuripolitiikka ei ole heidän mielestään pureutunut riittävästi. Niitä ovat mm. yhteisön kaikkien jäsenten osallisuus erityisesti diasporayhteisöjen ja vähemmistöryhmien tapauksissa, kulttuurinen kestävyys, digitointia koskevat kysymykset, monialainen yhteistyö ja kulttuuriperinnön suojeleminen suhteessa kulttuurimatkailuun sekä sen asemaan aseellisten konfliktien aikoina.

Tämä artikkeli pohtii puutteita, joita kansainvälisten järjestöjen kuten Unescon sekä eri valtioiden kulttuuriperintöä koskevassa politiikassa on ollut havaittavissa viimeisen kymmenen vuoden aikana. Artikkelissa esitetään ensin esimerkkejä eri valtioiden toimintalinjauksista sekä sellaisista toiminnan alueista, joilla tutkijat näkevät politiikassa heikkouksia ainakin yhdellä keskeisellä kulttuuriperinnön osa-alueella. Seuraavaksi artikkelissa tutkitaan erästä tiettyä politiikan aluetta, kulttuuriperinnön suojelun yhdistämistä matkailutalouteen, kolmessa eri Euroopan maassa. Näillä esimerkeillä nostetaan esiin erilaisia tapoja lähestyä haasteita, joita kulttuuriperinnön suojelun kytkeminen kaupallisesti suuntautuneisiin tavoitteisiin sisältää. Sen jälkeen artikkeli esittelee muutamia esimerkkejä kulttuuriperintöä koskevan politiikan toteutuksesta Australiassa ja Kanadassa. Lopuksi esitetään yhteenveto siitä, miten kentän pääpainopisteet ovat muokkaamassa kulttuuriperinnön käsitettä ja johtaneet muutoksiin kulttuuriperintöön kohdistuvassa politiikassa, toivottavasti kohti parempaa.

Esimerkkejä Unescosta ja EU:sta

Unesco on järjestö, jota monet pitävät eräänlaisena globaalina kulttuuriministeriönä. Järjestö on ottanut aktiivisen roolin kulttuurin suojelemisessa esimerkiksi maailmanperintöluettelon kaltaisten ohjelmien kautta, sekä luomalla hallintomallin, jonka perustalta monet maat ovat muodostaneet omat kulttuuriperintöä koskevat toimintalinjauksensa. Jotkut kulttuurin kentän asiantuntijat ovat kuitenkin ehdottaneet, että Unescon pitäisi uudistaa strategioitaan vastaamaan globaalia yhteisöä tasavertaisemmin. J. P. Singh pitää suurimpana puutteena lähestymistapaa, jossa ”Unescon kulttuurihallinto suosii ylhäältä alaspäin saneltua päätöksentekoa, joka helposti jättää ilman vaikutusmahdollisuuksia juuri ne paikalliset yhteisöt, joihin kytkökset matkailun, taloudellisen kehityksen ja kulttuuriperinnön välillä suoraan vaikuttavat.”²⁹

Paikallisille yhteisöille matkailu ja taloudellinen kehitys ovat tärkeitä, mutta ne eivät voi yksin toimia perusteina kulttuuriperinnön suojelemiselle, eikä niitä tule pitää suojelutyön liikkeelle-panevana voimana. Ned Kaufman toteaa, että kun paikallisten sijaan päätöksentekijöinä toimivat ”ulkopuoliset”, johtaa se tilanteeseen, jossa kulttuuriperintöä ”yksinkertaistetaan, ja sen ainutlaatuisuutta ja vientimahdollisuuksia korostetaan liikaa arkipäiväisyyden ja kotimaisuuden kustannuksella.”³⁰ Kaufmanin mukaan kulttuuriperinnön asiantuntijoilla on oma tehtävänsä ”perusteellisesti analysoida mahdollisia suojelukohteita”. Jos tavoitteena kuitenkin on kulttuuriperinnön suojeleminen sitä ympäröivän kulttuurin määrittelyn kautta, on tärkeää, että paikalliset yhteisöt pääsevät osallistumaan keskusteluun ja päätöksentekoon.³¹ Unescon tulisi siis uudistaa ylhäältä alaspäin -suuntautunutta ohjausjärjestelmäänsä ja antaa kaikille osapuolille todelliset osallistumismahdollisuudet etenkin suhteessa kulttuuriperinnön suojelemaan koskevan politiikan päätöksentekoon.

Yksi esimerkki Unescon lähestymistavan ristiriitaisuudesta paikallisten toimintatapojen kanssa löytyy Kaakkois-Sisiliassa tehdystä tutkimuksesta. Esimerkkitapauksessa toivomus päästä maailmanperintöluettelon suojelukohteeksi osoittautui ongelmalliseksi, koska Unescon kulttuuriperintöpolitiikka ja suunnittelukäytännöt eivät soveltuneet yhteen italialaisen politiikan kanssa. Paikallinen, alueellisten yhdyskuntasuunnittelulakien kanssa yhdenmukaisuuteen pyrkivä konforminen lähestymistapa oli ristiriidassa Unescon suojelukohteeseen soveltaman performatiivisen lähestymistavan kanssa, jolloin Unescon suojelutoimet eivät tuottaneet toivottuja tuloksia. Tehoton suunnittelu johti siihen, että kohde ”ei onnistunut tuomaan todellista lisäarvoa paikalliselle taloudelle, eikä tavoiteltua suojelun tasoa saavutettu, ja vallinneita paikallisia arvoja päädyttiin tulkitsemaan epänormaalilla ja ristiriitaisella tavalla.”³²

29 Singh, 2014.

30 Kaufman, 2013

31 Kaufman, 2013.

32 Piccolo ja Todaro, 2014.

Edellä esitetystä esimerkissä korostuu kaksi keskeistä kulttuuriperinnön asiantuntijoiden huolenaihetta. Ensiksikin päätavoite eli keskittyminen kohteen suojeluun jäi toissijaiseksi suhteessa tarpeeseen kehittää aluetta saamalla kohde Unescon maailmanperintöluetteloon ja houkutella sitä kautta alueelle turismia. Toiseksi käytetyt menetelmät olivat niin voimakkaasti ristiriidassa paikallisten käytäntöjen kanssa, että niiden tehokkuus kärsi. Loppupäätelmä on, että Unescon menettelytapoja olisi pitänyt pystyä sopeuttamaan niin, että paikallisella yhteisöllä olisi ollut enemmän päätösvaltaa suojelukohteen suunnittelu- ja toteutusprosesseissa.

Tarkoituksena ei ole kuitenkaan yksioikaisesti väittää, etteikö Unesco ottaisi politiikassaan ja menettelytavoissaan huomioon kansallisten ja paikallisten yhteisöjen erityistarpeita. Joissakin tapauksissa Unesco on joutunut työskentelemään haastavissa olosuhteissa, kuten vaikeassa poliittisessa ympäristössä, esimerkiksi Kiinan kyseenalaistetun vallan alaisessa Tiibetissä. Tiibetin projektissa ”jotkut työryhmän jäsenet päätyivät pragmaattisesti toteamaan, että aineellisten kulttuuriperintökohteiden suojelu millä tahansa ehdoilla on parempi vaihtoehto kuin se, että ne jäävät kokonaan suojelematta. Esitetyt kehityssuunnitelmat suojelukohdetta ympäröiville alueille kuitenkin kyseenalaistettiin.”³³

Tiibetin tapauksessa Unescon tavoite edesauttaa Tiibetin kulttuuriperinnön suojelemista edellytti, että järjestön oli hyväksyttävä Kiinan hallituksen korkein päätäntävalta projektissa. Vaikka näin ollen tiibetiläiset pääsivät itse osallistumaan projektiin vain vähän jos lainkaan, Unescon toimet esimerkiksi Potalan palatsin kaltaisten kohteiden suojelemiseksi, vaikkakin turistikohteina, lujittivat tiibetiläisen kulttuuriperinnön säilymistä. Projekti sai osakseen jyrkkääkin arvostelua alan asiantuntijoiden keskuudessa. Silti se toimii kuitenkin osoituksena siitä, miten vaikeiden olosuhteiden kanssa Unesco joutuu kamppailemaan pyrkimyksissään suojella kulttuuriperintöä, sekä vaikeuksista, joita järjestö kohtaa linjatessaan suojelupolitiikkaansa ja -menetelmiään.

Toinen alue, jonka kohdalla Unescon menettelytapoja on arvosteltu, on koskenut järjestön pyrkimyksiä suojella kulttuuriperintöä aseellisten konfliktien aikoina. Monet tutkijat ovat todenneet Unescon lähestymistavan tässä suhteessa vanhentuneeksi: järjestön käytössä olevilla keinolla ei ole lainvoimaa ja ne ovat reaktiivisia, mikä tekee niistä tehottomia. Sigrid Van der Auwera kirjoittaa Unescon suojelutoimia koskevassa analyysissään, että toiminnan painopisteen pitäisi pyrkiä heijastamaan paremmin aseellisten konfliktien luonnetta tämän päivän maailmassa, jossa konfliktit ovat valtioiden välisten konfliktien sijaan yhä useammin identiteetti-perusteisia maansisäisiä taisteluja.³⁴

Myös Unescon käytännön menetelmiä kulttuuriperinnön suojelemiseksi on kyseenalaistettu. Ensiksikin kulttuuriomaisuuden – termi, jolla järjestö kuvaa aineellista kulttuuriperintöä – mää-

33 Shepherd, 2006.

34 Van der Auwera, 2013.

ritelmä on epäselvä. Toiseksi Unescon maailmanperintöluettelot ja Sininen kilpi -tunnus tekevät maiden kulttuuriperinnöstä helposti tunnistettavan ja siten herkün kohteen tahoille, jotka haluavat tuhoavat sitä. Myös periaate, jonka mukaan valtioilla on oltava vapaus valita suojelu- luetteloihin päätyvät kohteet voi johtaa siihen, että maailmanlaajuisesta näkökulmasta tärkeää ja olennaista kulttuuriperintöä jää suojelematta. Lisäksi Unescon toimien ollessa luonteeltaan sitovuuden sijaan ainoastaan diplomaattisia, ei valtioille koidu mitään seuraamuksia siitä, jos ne jättävät suojelematta luetteloihin merkittyä kulttuuriperintöä. Ilman ennaltaehkäiseviä metodeja tai toimeenpanovaltaa sopimustensa suhteen Unescolla on heikot mahdollisuudet estää kulttuuriomaisuuden tuhoamista aseellisten konfliktien aikoina.

Nämä esimerkit korostavat Unescon tarvetta arvioida politiikkaansa uudelleen erityisesti kulttuuriperinnön suojelun suhteen ja johdonmukaistaa sitä. Yhdistelmä ylhäältä alaspäin ja alhaalta ylöspäin tapahtuvasta ohjauksesta voisi tuoda joustavuutta Unescon käyttämiin menetelmiin. Kulttuuriperinnön määritelmän on oltava sekä selkeä että samaan aikaan joustava, sillä niin eri hallitukset, alueet kuin yksilötkin tulkitsevat sitä eri tavoin. Joustavuus mahdollistaisi entistä suuremman huomion kiinnittämisen ihmisten tarpeisiin ja toiveisiin paikallisella tasolla niin, että heillä olisi mahdollisuus osallistua suoraan suojeluprosesseihin. Tämä on pitkällä aikavälillä ehdottoman tärkeää kulttuuriperinnön säilymiselle sekä perinnön siirtämiseksi edelleen tuleville sukupolville.

Toisin kuin Unesco, EU on omaksunut tukijan roolin kulttuuria koskevassa politiikassaan. EU:lla ei ole tarkkaan määriteltyä omaa kulttuuripolitiikkaa vaan se toteuttaa ns. toissijaisuusperiaatetta. Unionin perustamissopimuksissa ei linjata kulttuuripolitiikkaa unionin alueella, vaan jäsenvaltiot ovat vastuussa omien politiikkojensa luomisesta. Komission tehtävä on ”auttaa sellaisten yhteisten haasteiden kohtaamisessa, jotka koskevat esim. digitaalisen murroksen vaikutuksia, muuttuvia kulttuurin hallintomalleja tai tarvetta tukea kulttuuri- ja luovan sektorin innovaatiomahdollisuuksia.”³⁵ Jäsenvaltioiden mahdollisuudet rakentaa omat kulttuuripoliittiset järjestelmänsä omien tavoitteidensa mukaisesti ovat välttämätön edellytys sille, että kukin valtio voi säilyttää oman kulttuuri-identiteettinsä ja -perintönsä kaikessa erityisyydessään.

On kuitenkin muistettava, että EU mieltää kulttuuriteollisuuden talouden sektorina ja suuntaa siitä lähtökohdasta käsin kulttuuria koskevaa politiikkansa tukemaan yhteistä eurooppalaista identiteettiä ja yhteisöllisyyden tunnetta koko unionin eduksi. Euroopan kulttuuriperintöpäivien, EU:n kulttuuriperintöpalkinnon ja Euroopan kulttuuriperintötunnuksen kaltaiset hankkeet ovat esimerkkejä eurooppalaisen identiteetin rakentamiseen keskittyvistä EU-ohjelmista. Hyödyllisyydestään huolimatta ohjelmat herättävät myös kysymyksiä siitä, mitä eurooppalainen kulttuuriperintö on, ja keitä voidaan pitää eurooppalaisina. Mokre toteaa: ”Käsite kollektiivisesta identiteetistä, joka perustuu käsitteeseen kaikkien kansalaisten *yhdestä* kulttuurista, on eksklusiivinen ja alistava, sillä se vetää jyrkän rajan kulttuurisen

ilmaisun tunnustettujen ja syrjäytyneiden ilmentymien välille.”³⁶ Varsinkin diasporayhteisöihin ja muihin vähemmistöryhmiin kuuluvat saattavat tuntea jäävänsä tällaisten hankkeiden ulkopuolelle, sillä heidän edustamansa viiteryhvät ovat hankkeissa usein aliedustettuja jos edustettuja lainkaan. Mokre toteaa, että tällainen näkemys saattaa kuitenkin olla turhan kärkevä, sillä yhteisöllinen identiteetti voi elää ”kansallisten identiteettien rinnalla, osin päällekkäin ja osin ristiriidassa niiden kanssa.”³⁷

Nyt kun viime vuosina EU:n alueelle on saapunut suuria määriä siirtolaisia, on unionin kulttuuri-identiteettiä ja yhdentymistä koskeva ja myös kulttuuriperinnön suojeluun linkittyvä politiikka herättänyt erityisen paljon huomiota. Brittiläinen tutkija Ziauddin Sardar toteaa, että ”siirtolaisuus on aina ollut osa Euroopan historiaa, ja eurooppalaisten ja ei-eurooppalaisten kulttuurien sekoittuminen sekä sen kulttuuria rikastavat vaikutukset toimivat yhtäläillä molempiin suuntiin.”³⁸ Hänen mielestään unionin perustamissopimuksen kulttuuriartikla on riittämätön, sillä se painottaa yhteistä kulttuuriperintöä, ”käsitettä, joka on hankala sekä eurooppalaisten että siirtolaisten näkökulmista että eurooppalaisten itsensä keskuudessa.”³⁹ Se, että kulttuuriperinnön käsitteelle ei ole selkeää politiikkaa tai määritelmää estää kehitystä suojelun saralla. Asiantuntijat joko uppoutuvat liiaksi yrityksiin määritellä ”kenelle” ja ”mitä varten” suojelua tehdään, jolloin suojelutyön tavoitteet päätyvät harhateille tai sen menetelmät saavat arvostelua osakseen siitä, että painopiste on eksklusiivinen.

Esimerkkejä eurooppalaisesta kulttuuriperintöpolitiikasta

Koska Euroopan Unionin maat ovat itse vastuussa omista kulttuuripolitiikoistaan, on niissä myös suuria keskinäisiä eroja. Joillakin eurooppalaisilla mailla, kuten Kreikalla tai Italialla, on mittavia kulttuurisia varantoja, joiden ylläpito vaatii runsaasti voimavaroja. Näille maille politiikan painopiste on enemmän taloudellisessa hyödyssä kuin suojelutyössä itsessään, mitä monet pitävät liukkaana alustana kulttuuriperintöä koskevalle politiikalle. Seuraavien esimerkkien kautta tarkastellaan, miten EU-maat Kreikka ja Italia sekä Turkki ovat yhdistäneet matkailun kulttuuriperintöön ja uudistaneet kulttuuriperinnön hallintoa keskitetystä politiikasta kohti hajautettua politiikkaa.

Kreikalla on laajat kulttuuriperintövarannot, joihin kuuluu sekä aineellisia perintökohteita että loputon määrä aineetonta perintöä vuosituhansien ajalta. Monet niistä houkuttelevat maahan turisteja, ja maan talous on hyvin riippuvainen matkailuteollisuudesta. Poliittiset päättäjät Kreikassa ovat näin ollen loogisesti päätelleet, että maan kulttuuriministeriön ja matkailuministe-

36 Mokre, 2007.

37 Mokre, 2007.

38 Xuereb, 2009.

39 Xuereb, 2009.

riön toimialat on yhdistettävä, mutta yhdistäminen on saanut osakseen arvostelua sekä kulttuurin että matkailun kentiltä.

Kreikassa kulttuuriperintöä suojelee valtio, ja keskushallinto on vastuussa suojelutyön hallinnoinnista, vaikkakin alueelliset ministeriön alaiset yksiköt johtavat maantieteellisistä syistä suojelutoimia.⁴⁰ Keskitetty kulttuuripolitiikka mahdollistaa sen, että suosituimmista kohteista saadut tulot voidaan ohjata vähemmän tunnettuihin kohteisiin. Silti vähemmän tunnettuja perintökohteita joudutaan edelleen sulkemaan varojen puutteen vuoksi. Perintökohteiden kasvava luokittelu ja priorisointi ovat lisänneet eriarvoisuutta suojelutoimien kohdentamisessa. Taloudelliset odotukset ovat synnyttäneet tarpeen etsiä rahoituslähteitä järjestelmän ulkopuolelta, minkä myötä monet ovat alkaneet suhtautua tätä strategiaan kulttuuriperinnön hyväksikäyttönä, jonka uskotaan johtavan ulkoistamiseen ja yksityistämiseen.

Kysymys kulttuurin ja matkailun kytkemisestä yhteen on herättänyt vilkasta keskustelua monissa maissa, ja muita keinoja on esitetty taloudellisten resurssien turvaamiseksi. Kreikassa kulttuuriperinnön ja matkailun yhteishallinnossa puuttuu edelleen yhtenäinen linja ja ylhäältä alaspäin suuntautuva ohjaus ei ole jättänyt tilaa kansalaisen osallisuuden kehittämiseksi. Kreikan horjuessa ulkoistamisen ja yksityistämisen partaalla, eräät muut maat, kuten Italia ja Turkki, ovat jo sukeltaneet syvempiin vesiin.

Italiassa kulttuuripolitiikka alkoi muuttua keskusjohtoisesta kohti hajautettua järjestelmää 1990-luvun alussa, mikä avasi ovet eriyttämiseksi, managerialisoinnille, ulkoistamiselle ja yksityistämiseksi.⁴¹ Osa seuranneista muutoksista oli positiivisia, kuten parannukset kulttuuriperintöpalveluihin ja niiden saatavuuteen. Arvostelijat kuitenkin painottivat, että ”amerikkalainen malli”, ts. taiteiden yksityistäminen, sopii huonosti Italialle, maalle, jota voidaan pitää eräänlaisena ”ulkoilmamuseona”. Vaikka keskitetty malli perustuukin ylhäältä alaspäin suuntautuvaan ohjaukseen, Italian eriyttämissuunnitelmat managerialisoinnin kautta ovat toisaalta kärjistäneet ongelmia niin hallinnossa kuin autonomian käytännön toteutuksen suhteen.

Siinä missä Italian uusi kulttuuriperintöpolitiikka on tuottanut heikohkoja tuloksia kulttuuriperinnön suojelutyössä, Turkin malli on osoittautunut menestyksekkäämmäksi, vaikka ohjausmalli onkin keskitetty. Turkin malli perustuu pitkälti länsimaiseen New Public Management-suuntaukseen, joka pyrkii ”tehokkuuden, vaikuttavuuden ja taloudellisuuden lisäämiseen julkisella sektorilla.”⁴² Mallin myötä kulttuuriperintökohteita on Turkissa ulkoistettu, mutta niiden hallinnointi ja omistus ovat hallituksen käsissä.

40 Kouri, 2012.

41 Zan, 2007.

42 Shoup et al., 2014.

Ulkoistamisen myötä kulttuurikohteiden vierailijamäärät ovat kasvaneet, ja siitä syntyneet lisätulot ovat ”turvanneet varoja kulttuuriperinnön suojelemiseen ja kehittämiseen.”⁴³ Turkkilainen malli on luonut uudenlaisen lähestymistavan ja ulkoistamisen kautta hajautetun-keskitetyn ohjausjärjestelmän, jossa Turkin kulttuuriperintösektori voi ainakin teoriassa rahoittaa itseään. Toisin kuin italialaisessa tai kreikkalaisessa mallissa kulttuuriperintösektori voi menestyä ja kehittyä ilman pelkoa yksityistämisestä tai siitä, että hallitus vähentäisi tukeaan kulttuuriperinnön suojelulle.

Esimerkkejä Euroopan ulkopuolelta

Australiassa kulttuuripolitiikka on laajalti keskittynyt kulttuuriperinnön digitointiin ja perinnön suojelemisesta vastaavien eri instituutioiden väliseen yhteistyöhön. Vuonna 2012 Australian hallitus julkisti ensimmäisen kulttuuriperintöohjelmansa sitten vuoden 1994.⁴⁴ Tutkijat ovat kuitenkin todenneet, että ohjelmaa pitäisi laajentaa niin, että se tukisi paremmin gallerioiden, kirjastojen, arkistojen ja museoiden välistä yhteistyötä ns. GLAM (*galleries, libraries, archives and museums*) -kehyksen puitteissa, mikä lisäisi ”Australian kulttuuriperinnön saavutettavuutta ja kansalaisten osallisuutta kentällä.”⁴⁵ Lisäksi on esitetty, että hallituksen on ilmaistava ohjelmassa selkeästi tukensa tälle suuntaukselle, jotta rahoitukselliset ja teknologiaan liittyvät ongelmat eivät pääsisi estämään yhteistyön kehittymistä.

Koska Australiassa on neljä perusinstituutiota, jotka ovat vastuussa maan kulttuuriperinnön suojelemisesta, niiden lähentymistä ja yhteistyötä lisäävät käytännöt olisivat monestakin syystä hyödyllisiä. Näistä instituutioista kolme otti kantaa hallituksen ohjelmaan, ja kannanotoissa nousi selvästi esiin yksi yhteinen teema. Ohjelmasta todettiin, että siihen pitäisi kirjata selkeät määritelmät sille, mitkä organisaatiot ja käytännöt koskevat nimenomaan kulttuuriperintöä, joka on eri asia kuin luova taide, ja kulttuuriperintöä ei pitäisi luokitella yhdessä muiden alojen kanssa yhteisen ”taiteiden” termin alle.

Instituutiot myös toteavat, että digitointi on tärkeä keino suojella kulttuuriperintöä ja kasvat-
taa sen saavutettavuutta kaikille australialaisille. Kaikki kyseiset instituutiot ovat aloittaneet kokoelmiensa digitoinnin ja toteuttaneet toimia niiden saavutettavuuden lisäämiseksi, mutta hankkeita on toteutettu toisistaan erillään. Yhteistyö olisi taloudellisesti järkevää, ja siksi instituutiot kehottavat hallitusta selkeyttämään kulttuuripolitiikkaansa tavalla, joka ottaa yhdistetyn GLAM-kehyksen huomioon ja mahdollistaa organisaatioiden lähentymisen kulttuuriperintöhankkeissa.

43 Shoup et al., 2014.

44 Davis ja Howard, 2013.

45 Davis ja Howard, 2013.

Vaikka edellisissä esimerkeissä on korostettu juuri niitä alueita, joilla eri hallitusten harjoittama kulttuuriperintöpolitiikkaa voitaisiin parantaa, tutkimus tarjoaa esimerkkejä myös siitä, miten hallitukset työskentelevät ennaltaehkäisevästi kulttuuriperinnön suojelemiseksi. Kanadan Quebecissä alueellinen itsehallinto on myös kulttuuriperinnön suojelemisessa ehdottoman tärkeää, sillä Quebec on maan ainoa provinssi, jonka virallinen kieli on ranska. Siellä kulttuuriperinnön suojeleminen tarkoittaa myös kanadanranskalaisen kulttuuri-identiteetin suojelemista, ja politiikan toivotaan ”tukevan kaikkia kansalaisia, jotka haluavat antaa oman panoksensa historiaan ja kulttuuriin löytämällä ja suojelemalla kulttuuriperintöä.”⁴⁶ Quebecin alueelliseen kulttuuri- ja viestintäministeriöön perustettiin neuvoa-antava ryhmä avustamaan politiikan kehittämistyössä. Neuvoa-antava ryhmä suositteli entistä laajempaa määritelmää kulttuuriperinnölle painottaen osallisuutta edistävää politiikkaa. Määritelmän mukaan kulttuuriperintöä on ”mikä tahansa kohde tai kokonaisuus, oli se aineellinen tai aineeton, jonka jokin ryhmä kokee omakseen tunnistamalla sen arvon todistuksena ja osana historiallista muistia, siten osoittaen sen suojelun, säilyttämisen ja kehittämisen välttämättömäksi.”⁴⁷ Tavoitteena oli varmistaa, että kulttuuriperintö on kaikkien kansalaisten saavutettavissa, ja edistää kestävästä yhteistyöstä eri organisaatioiden välillä niin, että jokainen saisi resurssinsa parhaaseen mahdolliseen käyttöön. Neuvoa-antava ryhmä haluaa myös, että suunnittelutyöhön osallistuu kaikenlaisia kansalaisia taustaan tai ikään katsomatta sekä asiantuntijoita eri kulttuuriorganisaatioista ja paikallisista hallintoelimistä.

Lopuksi

Edellä kuvatut esimerkit korostavat, että kulttuuriperintöpolitiikka on kulttuuriperinnön suojelemisen perusta, ja politiikan laatu näkyy siinä, kuinka hyvin toteutetut hankkeet onnistuvat. Turkissa ja Quebecissä ennaltaehkäisevä lähestymistapa politiikan kehittämiseen on luonut osallistavaa ja toimivaa käytäntöä. Heille, jotka haluavat joko uudistaa tai luoda kokonaan uutta politiikkaa, esimerkit osoittavat, että käytäntöjä pitää joko räätälöidä vastaamaan annetun kulttuuriperintöhankkeen erityistarpeita tai niiden on oltava tarpeeksi joustavia, jotta toimintamenetelmiä voidaan hyödyntää hankkeeseen soveltuvalla tavalla.

Sellaisen politiikan luominen, joka varmistaa kulttuuriperinnön säilymisen, vaatii pitkäjänteistä työtä, sillä kulttuuriperinnön käsite muuttuu jatkuvasti ja yhä useampia kentän elementtejä on alettu mieltää välttämättömiksi osiksi politiikan kokonaiskuvaan. Tutkimus on erityisesti osoittanut, että yhteisöjen, organisaatioiden ja hallitusten tulisi tehostaa yhteistyötä. Synerginen toimintatapa on osoittautunut hyödylliseksi varsinkin siinä, että se rakentaa ihmisille konkreettisen yhteyden kulttuuriperintöön, mikä puolestaan lisää politiikan vaikuttavuutta. Lisäksi politiikka,

46 Arpin ja Bergeron, 2006.

47 Arpin ja Bergeron, 2006.

jossa vaikuttaminen tapahtuu sekä alhaalta ylöspäin että ylhäältä alaspäin, antaa suojelutyölle mahdollisuudet vastata annetun tilanteen ja kulttuurisen yhteisön tarpeisiin.

Artikkelin käännös (englanti-suomi): Susan Heiskanen

Lähteet

UNESCO. "Definition of Cultural Heritage | United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization." N.p., n.d. Web. <www.unesco.org>

Singh, J.P. "Cultural Networks and UNESCO: Fostering Heritage Preservation Betwixt Idealism And Participation." *Heritage & Society* 7.1 (2014): 18–31. Internet.

Kaufman, Ned. "Putting Intangible Heritage in its Place(s): Proposals for Policy and Practice." *International Journal of Intangible Heritage* 8 (2013): 20–36. Internet.

Piccolo, Francesco Lo ja Todaro, Vincenzo. "From Planning to Management of Cultural Heritage Sites: Controversies and Conflicts Between UNESCO WHL Management Plans and Local Spatial Planning in South-Eastern Sicily." *European Spatial Research and Policy* 21.2 (2014): 47–65. Internet.

Shepherd, Robert. "UNESCO and the Politics of Cultural Heritage in Tibet." *Journal of Contemporary Asia* 36.2: (2006): 243–257. Internet.

Van de Auwera, Sigrid. "UNESCO and the Protection of Cultural Property During Armed Conflict." *International Journal of Cultural Policy* 19.1 (2013): 1–19. Internet.

"Strategic Framework – European Agenda for Culture." *European Commission*. N.p., n.d. Internet. <ec.europa.eu/culture/policy/strategic-framework/index_en.htm>

Mokre, Monika. "European Cultural Policies and European Democracy." *The Journal of Arts Management, Law and Society* 37.1 (2007): 31–43. Internet.

Xuereb, Karsten. "European Cultural Policy and Migration: Why Should Cultural Policy in the European Union Address the Impact of Migration on Identity and Social Integration?" *International Migration* 49.2 (2011): 28–53. Internet.

Kouri, Maria. "Merging Culture and Tourism in Greece: An Unholy Alliance or an Opportunity to Update the Country's Cultural Policy?" *The Journal of Arts Management, Law and Society* 42 (2012): 63–78. Internet.

Zan, Luca, Sara Bonini Baraldi ja Christopher Gordon. "Cultural Heritage between Centralisation and Decentralisation Insights from the Italian Context." *International Journal of Cultural Policy* 13.1 (2007): 49–70. Painettu.

Shoup, Daniel David, Sara Bonini Baraldi ja Luca Zan. "A Centralized Decentralization: Outsourcing in the Turkish Cultural Heritage Sector." *International Journal of Cultural Policy* 20.1 (2012): 54–77. Painettu.

Davis, Wendy ja Katherine Howard. "Cultural Policy and Australia's National Cultural Heritage: Issues and Challenges in the GLAM Landscape." *The Australian Library Journal* 62.1 (2013): 15–26. Internet.

Arpin, Roland ja Bergeron, Ives. "Developing a Policy on Cultural Heritage in Quebec." *Museum International* 58.4 (2006) 69–75. Internet.

OSA II

KANSAINVÄLISYYS KULTTUURIPERINTÖPOLITIIKAN KÄYTÄNNÖISSÄ

KANSAINVÄLISEN KULTTUURIPERINTÖPOLITIIKAN KEHITYSSUUNNAT

Anna Kanerva

Johdanto

Tässä artikkelissa tarkastellaan kansainvälistä kehittämistyötä, jota Unescossa, Euroopan neuvostossa ja Euroopan unionissa tehdään kulttuuriperinnön ja kulttuuriperintöpolitiikan alueella. Mitkä ovat näiden organisaatioiden ajankohtaisimmat strategiat ja toimet, miten niissä määritellään kulttuuriperintö ja mitä asioita kansainvälisessä kulttuuriperintöpolitiikassa painotetaan?

Artikkeli pohjautuu kartoitukseen, jota tehtiin Cuporessa keväällä 2015 Museoviraston toimeksiannosta. Kartoituksessa hahmotettiin kulttuuriperintöalan ajankohtaista kansainvälistä toimintaympäristöä. Tarkastelun tasoksi määriteltiin hallitustenvälisten organisaatioiden kansainvälisen kulttuuriperintöpolitiikan kenttä. Painopiste on viimeaikaisessa kehittämistyössä ja strategioissa. Tarkastelussa ovat ajankohtaisimmat strategiat ja ohjelmat myös niissä organisaatioissa, joissa kansainvälisesti merkittävää kulttuuriperintötyötä on tehty jo vuosikymmeniä. Näkökulmaan on vaikuttanut ajankohtainen tilanne meillä Suomessa. Keskeiseksi nousee erityisesti kolme asiaa: Suomen jäsenyys Unescon maailmanperintökomiteassa (2014–2017), Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojeluun tähtäävän sopimuksen ratifioiminen Suomessa vuonna 2013 ja sopimuksen vuonna 2015 käynnistynyt kansallinen toimeenpanotyö sekä Euroopan neuvoston Faron sopimuksen ratifiointiin liittyvät valmistelut. Euroopan unionin toiminta on jäsenmaassa aina ajankohtaista ja strategisesti keskeistä, vaikkakaan ei itsestään selvästi kansainvälistä toimintaa.

Unesco - kulttuuriperintö kestävän kehityksen agendalla, kulttuuriperinnön tuhoa vastaan

YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unescolla on runsaasti sopimuksia kulttuurin ja kulttuuriperinnön alueella. Ne ovat:

- Yleissopimus kulttuuriomaisuuden suojelemiseksi aseellisen selkkauksen sattuessa eli Haagin sopimus (sopimus on tullut voimaan 1954, sopimus ratifioitiin Suomessa 1994)
- Yleismaailmallinen tekijänoikeussopimus (1952/71, 1963/86)

- Yleissopimus kulttuuriesineiden luvattoman tuonnin, viennin ja omistusoikeuden siirron kieltämiseksi ja ehkäisemiseksi eli kulttuuriesineiden maastavientisäädökset (1970, 1999)
- Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta eli Maailmanperintösopimus (1972,1987)
- Yleissopimus vedenalaisen kulttuuriperinnön suojelemiseksi (2001, ei ratifioitu Suomessa)
- Sopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelusta (2003,2013)
- Yleissopimus kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelemisesta ja edistämisestä eli nk. diversiteettisopimus (2005, 2006).

Mainittujen kulttuurisopimusten ohella keskeisesti kulttuuriperintöalaa ja muistiorganisaatioihin liittyy myös Unescon Maailman muisti -ohjelma. Ohjelma on erityisen ajankohtainen Suomessa, sillä Kolttsaamelaisten arkisto valittiin Maailman muisti -luetteloon lokakuussa 2015. Luetteloon hyväksytään vain pieni osa esitetyistä kohteista.

Unesco määrittää kulttuuriperinnön sisältävän sekä aineellisen kulttuuriperinnön, aineettoman kulttuuriperinnön, luonnonperinnön sekä kulttuuriperinnön aseellisten konfliktien aikana. Aineellinen perintö sisältää sekä liikuteltavan (esimerkiksi taideteokset, käsikirjoitukset), liikkumattoman (monumentit, arkeologiset kohteet) sekä vedenalaisen (esim. hylyt) kulttuuriperinnön.⁴⁸ Unescon kulttuuriperintösopimukset ovat kuvastaneet syntyessään kulloisenkin kansainvälisen kulttuuriperintöyhteisön tavoitteita. Ne myös heijastavat kulttuuri- ja kulttuuriperintöpolitiikan kehitystä ja eri toimijoiden välisiä rooleja. Sopimukset täydentävät toisiaan, ja uudet sopimukset tuovat esille uusia ulottuvuuksia myös vanhoista sopimuksista.⁴⁹

Tässä artikkelissa Unescon ajankohtaisia, kulttuuriperintöalaa koskettavia aloitteita tarkastellaan ennen kaikkea maailmanperintösopimuksen ja aineettoman kulttuuriperinnön suojeluun tähtäävän sopimuksen viitekehyksissä. Sopimukset ovat Unescossa keskeisiä väyliä, joiden kautta kulttuuriperintöalaa koskevia uusia painotuksia on tuotu kansainväliseen keskusteluun. Painopisteinä viime vuosina ovat olleet erityisesti kulttuurisesti kestävä kehityksen tavoitteet, kestävä matkailun tukeminen, kulttuuriperinnön suojelua ja vaalimista koskevan osaamisen lisääminen, toimijaverkoston laajentaminen ja erityisesti kansalaisyhteiskunnan osallistuminen sekä kulttuuriperinnön maailmanlaajuisen tuhoutumisen ehkäiseminen.

48 www.unesco.org.

49 Working towards a Convention, www.unesco.org; Kanerva ja Mitchell, 2015, 18. Julkaisussa Elävä aineeton kulttuuriperintö. Hankkeen loppuraportti. Anna Kanerva ja Ritva Mitchell (toim.) 2015. Cuporen verkkojulkaisu 28. www.cupore.fi/documents/Elavaaineetonkulttuuriperinto_loppuraportti.pdf.

Maailmanperintösopimus

Maailmanperintösopimus lienee tunnetuin kulttuuriperintöalan kansainvälisistä sopimuksista. Se on ratifioitu Suomessakin jo 1980-luvulla. Maailmanperintökomitea päättää vuosittain uusien kohteiden nimeämisestä maailmanperintöluetteloon. Maailmanperintösopimuksen jäsenvaltiota on tällä hetkellä 191 ja näistä 21 muodostaa maailmanperintökomitean, joka on sopimuksen ylin päättävä elin. Komitean sihteeristönä toimii Unescon maailmanperintökeskus. Maailmanperintökomitea myös seuraa jo luettelossa olevien kohteiden tilaa sekä päättää maailmanperintörahaston käytöstä. Raportoinnissa ja kohteiden seurannassa asiantuntijoina toimivat ICOMOS, ICCROM ja IUCN.⁵⁰

Maailmanperintöstrategian käytännön toteutusta sopimusmaissa ohjaa toimintaohjeisto (*Operational guidelines*).⁵¹ Jo yli kaksikymmentä vuotta sitten julkaistu, maailmanperintökomitean linjaukset kokoava nk. globaalistrategia, on keskeisin taustadokumentti, jonka toteutumista seurataan ja päivitetään vuosittain.⁵² Globaalistrategian tavoitteena on tasapainoisen, edustavan ja uskottavan maailmanperintöluettelon luominen.

Maailmanperintösopimuksen tulevaisuutta ja sen toteuttamista koskeva strateginen toimintasuunnitelma hyväksyttiin vuonna 2011.⁵³ Strategia kuvaa maailmanperintötyön tulevaisuuden tavoitteita ja painopisteitä. Strategian läpileikkaavana teema on kestävä kehitys, jota toteutetaan kulttuuri- ja luonnonperintökohteiden tehokkaan suojelun ja yhteisöjen osallistamisen avulla. Strategian vuodelle 2022 ulottuvan vision mukaan:

”Heritage protection and conservation considers present and future environmental, societal and economic needs”, which is to be achieved particularly through “connecting conservation to communities”.

Toimijaverkoston laajentaminen on keskeinen tavoite maailmanperintötyössä sekä kansainvälisesti että kansallisen toimeenpanon tasolla. Sopimuksen jäsenvaltioita kannustetaan sijoittamaan maailmanperintötyöhön paikallisia, kansallisia ja kansainvälisiä yhteisöjä ja verkostoja, jotka haluavat toimia maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi.

Maailmanperintökomitea hyväksyi vuonna 2011 nk. maailmanperintötoiminnan osaamisen kehittämisen strategian.⁵⁴ Strategiaa kehitettiin useita vuosia yhteistyössä maailmanperintökeskuksen, ICCROM:in, IUCN:n, ICOMOS:in ja muiden partnereiden kanssa. Strategia on suunnattu kulttuuriperintöammattilaisille, päätöksentekijöille ja yhteisöille sekä näiden osaamisen vah-

50 ICOMOS (International Council on Monuments and Sites), ICCROM (The International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property) ja IUCN (International Union for Conservation of Nature).

51 whc.unesco.org/en/guidelines/.

52 Global Strategy for the Implementation of the WHC (1994). whc.unesco.org/en/globalstrategy/.

53 Strategic Action Plan for the Implementation of the Convention 2012–2022. whc.unesco.org/archive/2011/whc11-18ga-11-en.pdf.

54 World Heritage Capacity Building Strategy (WHCBS). Ks. whc.unesco.org/archive/2011/whc11-35com-9Be.pdf.

vistamiseen. Osaamisalueet liittyvät maailmanperintösopimuksen käytännön toimeenpanoon ja siihen liittyvään tekniseen ja tieteelliseen osaamiseen, kulttuuriperinnön suojeluun ja kulttuuriperintöjohtamiseen, lainsäädännöllisiin ja institutionaalisiin kysymyksiin, henkilöresursseihin, kestäväan kehitykseen, paikallista kulttuuriperintöä koskevaan omistajuuteen ja kohteiden hoitamiseen sekä kulttuuriperintöä koskevaan viestintään ja tulkintaan.

Maailmanperintösopimuksen yhtenä keskeisenä tavoitteiden toteuttamisen työvälisenä toimii sen kestäväan matkailun ohjelma.⁵⁵ Ohjelmaa toteutetaan kolmivuotiskaudeksi laaditun toimintaohjelman avulla, joista ensimmäinen laadittiin vuosille 2013–2015.⁵⁶ Toimintaohjelmassa määritellään viisi laajaa tavoitekokonaisuutta, jotka koskevat 1) kestäväan matkailun periaatteiden yhdistämistä maailmanperintösopimuksen järjestelmiin, 2) kestäväa matkailua tukevien strategioiden, politiikkojen ja välineiden kehittämistä, 3) laajojen sidosryhmien sitouttamista kestäväan matkailun suunnitteluun, kehittämiseen ja johtamiseen, 4) maailmanperintötoimijoiden kestäväa matkailua koskevan osaamisen ja välineiden kehittämistä paikallisen tason toiminnassa sekä 5) laadukkaiden matkailutuotteiden ja palveluiden kehittämistä sekä vastuuntuntoisen matkailijakäyttäytymisen edistämistä. Osana maailmanperintösopimuksen kestäväan matkailun ohjelmaa Unesco on tuottanut matkailijoille suunnatun *People protecting places* -sivuston sekä kriteeristön kestäväan kehityksen matkailutoiminnalle.⁵⁷

Aineeton kulttuuriperintö

Unescon yleissopimus aineettomasta kulttuuriperinnöstä vuodelta 2003 on nuorin varsinaisista kulttuuriperintösopimuksista.⁵⁸ Sopimuksessa aineettomalla kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan käytäntöjä, kuvauksia, ilmauksia, tietoja, taitoja sekä niihin liittyviä välineitä, esineitä, artefakteja ja kulttuurisia tiloja, jotka yhteisöt, ryhmät ja joissain tapauksissa yksilöt tunnistavat osaksi kulttuuriperintöään. Aineeton kulttuuriperintö siirtyy sukupolvelta toiselle ja sitä luodaan jatkuvasti uudelleen suhteessa ympäristöönsä.

Voitaneen sanoa, että sopimuksen ensimmäistä kymmentä vuotta on leimannut pitkälti tarve pyrkiä hahmottamaan sopimuksen keskeisiä sisältöjä ja erityisesti kulttuuriperinnön ja suojelemisen käsitettä.⁵⁹ Sopimuksessa korostetaan aineettoman kulttuuriperinnön yhteisöjen ylläpitämää, elävää ja jatkuvasti muuttuvaa luonnetta. Myös suojeleminen on sopimuksen viitekehityksessä aktiivista ja tulevaisuuteen katsovaa toimintaa.⁶⁰ Sopimus oli syntyessään kansainvälisen sopimusjärjestelmän instrumenttina ainutlaatuinen tuodessaan perinteenkantajat ja heidän yhteisönsä sen keskiöön. Yhteisöjen mukaantulon kansainväliseen kulttuuriperin-

55 Unesco World Heritage and Sustainable Tourism Programme, whc.unesco.org/en/tourism/.

56 WH+ST Action Plan 2013–2015, whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-669-6.pdf.

57 www.peopleprotectingplaces.org.

58 Sopimus hyväksyttiin 2006, kun 30 jäsenvaltiota oli saattanut sen osaltaan voimaan.

59 Kanerva ja Mitchell, 2015, 21.

60 Safeguarding, vrt. conservation, preservation, protection.

tösopimukseen ja lainsäädäntöön on tuonut uusia näkökulmia kulttuuriperinnön käsitteeseen ja se on nostanut kansalaisyhteiskunnan toimijat keskeiseen rooliin kansanvälisellä kulttuuriperintökentällä laajemminkin.⁶¹

Aineettoman kulttuuriperinnön yleissopimuksen korkein päättävä elin on 24 jäsenen hallitusten välinen komitea, joka päättää kohteiden valinnasta sopimuksen kolmeen eri luetteloon. Ne ovat aineettoman kulttuuriperinnön luettelo, kiireellistä suojelua vaativan aineettoman kulttuuriperinnön luettelo sekä parhaiden suojelukäytäntöjen rekisteri. Sopimuksen käytännön toteutusta sopimusmaissa ohjaa toimintaohjeisto.⁶² Sopimus jättää jäsenmailleen runsaasti vapautta sopimuksen kansallisessa toimeenpanossa. Sopimusmaat kuitenkin sitoutuvat ryhtymään tarvittaviin toimiin aineettoman kulttuuriperinnön suojelemiseksi sekä laatimaan yhden tai useampia luetteloita aineettomasta kulttuuriperinnöstä alueellaan.

Viimeaikaisia painopisteitä aineettoman kulttuuriperinnön suojeluun tähtäävän sopimuksen toteuttamisessa ovat olleet maailmanperintösopimuksen tapaan erityisesti kestävän kehityksen tavoitteet, aineettoman kulttuuriperinnön suojeluun tähtäävän osaamisen vahvistaminen sekä Unescon sopimusten yhteensovittamiseen liittyvä työ. Aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksen puitteissa on viime vuonna pohdittu erityisesti konkreettisia yhteistyömalleja diversiteettisopimuksen kanssa.

Myös aineettoman kulttuuriperinnön alueella on laadittu osaamisen vahvistamisen globaali-strategia, jonka tavoitteena on kehittää aineetonta kulttuuriperintöä koskevaa ammatillista osaamista.⁶³ Strategian osa-alueet ovat 1) aineetonta kulttuuriperintöä koskevien politiikkojen ja lainsäädännön arviointi, 2) institutionaalisen infrastruktuurin uudelleenajattelu, 3) aineettoman kulttuuriperinnön inventointimenetelmien kehittäminen, 4) sidosryhmien sitouttaminen sekä 5) aineettoman kulttuuriperinnön suojeluun liittyvä tekninen osaaminen. Viime aikoina koulutuksessa on pyritty vahvistamaan erityisesti yhteisöjen osaamista aineettoman kulttuuriperinnön tunnistamisessa ja suojelussa sekä yhteisölähtöistä aineettoman kulttuuriperinnön luettelointia.

Pyrkiessään tukemaan jäsenvaltioiden kansallista kulttuuriperintösopimusten toimeenpanoa Unesco on vahvistanut nk. kategoria 2 -keskusten (*Category 2 Centres*) roolia ja merkitystä. Globaaleissa sopimuksissa nämä keskukset kokoavat tietyn maantieteellisen alueen (esimerkiksi Pohjoismaat) jäsenvaltioita yhteen. Keskusten tavoitteena on tukea jäsenmaita sopimusten velvoitteiden toteuttamisessa ja tukea sopimusten sihteeristöjen toimintaa välittämällä omalla alueellaan teknistä tietoa ja informaatiota sopimuksesta. Lisäksi keskukset pyrkivät löytämään rahoitusta eri lähteistä tukemaan sopimusten toteuttamista. Keskukset ovat myös keskeisiä

61 Kanerva ja Mitchell, 2015, 17.

62 Operational Directives for the implementation of the Convention of Intangible Cultural Heritage, www.unesco.org.

63 Global capacity-building strategy, www.unesco.org.

partnereita erityisesti koulutuksen ja sopimuksia ja kulttuuriperinnön suojelua koskevan osaamisen lisäämisessä.

Norja, Tanska, Ruotsi, Islanti ja Suomi muodostivat nk. Nordic World Heritage Centren (NWHC), joka toimi Pohjoismaiden yhteistyökanavana maailmanperintösopimuksen toimeenpanossa. NWHC:n toiminta loppui vuoden 2014 lopulla. Norjan johdolla käydään parhaillaan neuvottelua ja toiminnan mahdollisesta jatkosta. Norjalaiset ovat olleet kiinnostuneita ohjaamaan pohjoismaista yhteistyötä myös aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksen toteuttamisessa kategoria 2 -keskuksen muodossa tulevaisuudessa.

Sopimusten yhteensovittaminen

Unescossa on viime vuosina pyritty parantamaan eri kulttuuri- ja kulttuuriperintösopimusten välistä kokemusten vaihtoa, koordinaatiota ja yhteistyötä sekä Unescon tasolla että sopimusmaissa. Sitä on pyritty kehittämään erityisesti maailmanperintösopimuksen ja aineettoman kulttuuriperinnön suojeluun tähtäävän sopimuksen sekä aineettoman kulttuuriperinnön ja diversiteettisopimuksen välillä. Konkreettisenä välineenä mainittujen sopimusten yhteensovittamiseksi ja koordinaation tukemiseksi Unescolla on oma työryhmä, nk. *Cultural Conventions Liaison Group*. Työryhmän tavoitteena on löytää niitä mahdollisia tapoja, joiden kautta sopimusten jäsenvaltiot voisivat hyötyä sopimusten eri mekanismeista mahdollisimman hyvin. Erityisesti korostetaan politiikkoja koskevan neuvonnan (policy advice) ja sen eri sopimusten välisen koordinoimisen merkitystä kansallisella tasolla. Synergiansa avulla erityisesti maailmanperintösopimus, aineettoman kulttuuriperinnön yleissopimus ja kulttuuridiversiteettisopimus ovat laajentaneet kansainvälisen yhteisön ja kulttuuriperintökentän toiminta-aluetta ja tuoneet uusia painotuksia kulttuuriperintöpoliittiseen keskusteluun.⁶⁴

Unescon yleissopimuksella kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelemisesta ja edistämisestä vuodelta 2005 on monia yhtymäkohtia aineettoman kulttuuriperinnön yleissopimuksen kanssa. Diversiteettisopimuksen tarkoituksena on edistää ja suojella kulttuuri-ilmaisujen monimuotoisuutta.

Sopimuksen mukaan kulttuurinen moninaisuus on ihmiskunnan yhteistä perintöä ja sitä tulisi kunnioittaa ja vaalia. Sopimus myös tunnustaa perinteisen tiedon merkityksen sekä sen asianmukaisen suojelemisen ja edistämisen tarpeen, sekä toteaa, että on tarpeen ryhtyä toimiin kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden ja niiden sisällön suojelemiseksi erityisesti tilanteissa, joissa kyseiset ilmaisumuodot voivat olla vaarassa sammua tai vakavasti heikentyä.⁶⁵

64 Kanerva ja Mitchell, 2015, 18.

65 Kanerva ja Mitchell, 2015, 18.

Unescon strategia kulttuurisen moninaisuuden ja kulttuuriomaisuuden suojelemiseksi

Erityisesti maailmanperintösopimuksen viitekehyksessä keskiöön on viime aikoina noussut kulttuuriperinnön aseellisissa konflikteissa tapahtuvaan tuhoamiseen ja tuhoutumiseen liittyvät haasteet.

Unesco käynnisti vuonna 2015 sosiaalisen median #Unite4Heritage-kampanjan, jolla pyritään ehkäisemään kulttuuriomaisuuden tahallista tuhoamista ja sitouttamaan erityisesti nuoria kulttuuriperinnön tuhoamisen vastaiseen työhön.⁶⁶

Unescossa ollaan vuoden 2015 aikana myös laatimassa uutta strategiaa kulttuurisen moninaisuuden ja kulttuuriomaisuuden suojelemiseksi aseellisen konfliktin sattuessa. Unescon suunnittelema strategia ulottuu vuoteen 2021 saakka.⁶⁷ Sen tavoitteena on vahvistaa jäsenmaiden valmiutta ehkäistä ja lieventää kulttuurikohteisiin ja kulttuurisen monimuotoisuuden kohdistuvia menetyksiä sekä selvittää niistä aseellisen konfliktin jälkeen vahvistamalla kansallisten viranomaisten ja paikallisyhteisöjen toimintakykyä sekä yhdistää kulttuurin suojeluun, humanitaariseen apuun ja turvallisuuteen liittyviä toimia sekä politiikkoja tehokkaammin. Tärkeänä strategiassa nähdään Unescon olemassa olevien instrumenttien tehokkaampi hyödyntäminen, ennaltaehkäisevä suojelutyö, kulttuuriesineiden laittoman kaupan valvonnan tehostaminen sekä kulttuurikohteiden jälleenrakentaminen konfliktien jälkeen.

Strategian toteuttamisessa on haluttu vahvistaa synergiaa erityisesti YK-järjestelmän sisällä hyödyntämällä entistä paremmin olemassa olevia Unescon kulttuurisopimusten hallinto- ja muita yhteistyöelimiä. Lisäksi suunnitellaan yhteistyötä YK:n turvaneuvoston kanssa.

Kulttuuriperintö ja kestävä kehitys Unescossa

Vuosi 2015 on koko Yhdistyneiden kansakuntien toiminnassa merkittävä, sillä sen aikana agendalla ovat olleet kehitysrahoitus, uusi kestävän kehityksen toimintaohjelma sekä ilmastotavoitteet.⁶⁸ Vuosi on lisäksi Unescon 70-vuotisjuhlavuosi sekä diversiteettisopimuksen 10-vuotisjuhlavuosi.

Kestävän kehityksen tavoitteet on otettu kulttuurinäkökulmasta sekä koko YK:n tasolla että erityisesti Unescossa vahvasti huomioon viime vuosina. Näkyvin ilmaus oli YK:n yleiskokouksen

66 www.unite4heritage.org.

67 Unesco Executive Board (197 EX/10), Reinforcement of Unesco's Action for the Protection of Culture and the Promotion of Cultural Pluralism in the Event of Armed Conflict, unesdoc.unesco.org/images/0023/002342/234209e.pdf.

68 Ks. esim. YK-liitto, www.ykliitto.fi/.

päätöslauselma kulttuurista ja kestävästä kehityksestä vuodelta 2013.⁶⁹ Siinä tunnustetaan ja tunnustetaan kulttuurin suora yhteys ja vaikutus kestävästä kehityksen sosiaalisten, taloudellisten ja ympäristövaikutuksiin ja -tavoitteisiin. Päätöslauselman mukaan kulttuuri, ml. kulttuuri-perintö, on kestävästä kehityksen mahdollistaja ja ajuri (*enabler and driver*).

Unesco on laatinut viime vuosina omia ohjelmiaan ja julkilausumiaan kestävästä kehityksestä. Syksyllä 2014 järjestetyn Unescon kulttuurin ja kulttuuritoimialojen maailmanfoorumin (*World Forum on Culture and Cultural Industries*) lopputulemana julkistettu Firenzen deklaraatio sisältää suosituksia hallituksille, kansalaisyhteiskunnalle ja yksityiselle sektorille koskien kulttuurin ja kestävästä kehityksen suhdetta. Näitä ovat mm. kulttuurin taloudellisia, ekologisia ja sosiaalisia ulottuvuuksia esille nostavan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen vahvistaminen, esimerkiksi osana Unescon kulttuuriperintösopimusten kansallista toimeenpanoa.

Kulttuuriperintösopimukset ovat niin ikään valmistelleet kestävästä kehityksen strategioita ja julkilausumia omista näkökulmistaan. Maailmanperintökeskuksella on Maailmanperintö ja kestävä kehitys -verkkosivusto, jossa esitellään maailmanperintötyön ja kestävästä kehityksen tavoitteita ja suhdetta.⁷⁰ Maailmanperintökeskuksen tavoitteena on laatia kansallista maailmanperintötyötä koskeva politiikka (*policy*) ja sitä koskeva ohjausdokumentti, jonka avulla kestävästä kehityksen tavoitteet voidaan tehokkaasti integroida maailmanperintötyöhön kansainvälisesti ja kansallisessa toimeenpanossa. Poliitiikan avulla hallitukset, kulttuuriperintöhallinto ja paikalliset yhteisöt voivat vahvistaa maailmanperintökohteiden mahdollisuuksia kestävästä kehityksen tukemisessa ja varmistaa, että maailmanperintökohteiden suojelutoimet noudattavat kestävästä kehityksen periaatteita.⁷¹

Myös aineettoman kulttuuriperinnön yleissopimuksen viitekehityksessä kestävä kehitys on ollut keskeinen teema. Sopimuksen 10-vuotisjuhlavuonna 2013 järjestettiin laaja virtuaalinäyttely aineettoman kulttuuriperinnön vaikutuksesta kestävästä kehitykseen.⁷² Vuonna 2014 sopimuksen hallitusten välisen komitean kokouksessa esiteltiin esitys laaja-alaiseksi päätöslauselmaksi aineettoman kulttuuriperinnön merkityksestä ja vaikutuksesta kestävästä kehityksen viitekehityksessä.

YK:n kestävästä kehityksen toimintaohjelma

Syksyllä 2015 julkistettiin YK:n kestävästä kehityksen toimintaohjelma, koko nimeltään ”*Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development*” (nk. Agenda 2030).⁷³ Ohjelma on

69 Resolution on Culture and Sustainable Development (2013), www.unesco.org.

70 World Heritage and Sustainable Development, whc.unesco.org/en/sustainabledevelopment/.

71 Developing a proposal for the integration of a sustainable development perspective within the processes of the World Heritage Convention. Working Document. Prepared by Giovanni Boccardi and Lindsay Scott, World Heritage Centre (Version April 2014).

72 www.unesco.org.

73 sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld.

jatkumo YK:n vuosituhatavoitteille. Siinä missä vuosituhatavoitteet koskettivat kehitysmaita, uuden toimintaohjelman tavoitteet ovat universaaleja ja koskettavat kaikkia YK:n jäsenvaltioita. Tavoitteista päätettiin YK:n yleiskokouksessa syyskuun lopulla 2015. Uusi agenda tehdään seuraavaksi 15 vuodeksi ja se astuu voimaan vuoden 2016 alusta.

Toimintaohjelma sisältää 17 kestävän kehityksen päätavoitteita, joilla on yhteensä 169 tarkentavaa alatavoitetta. Merkittävää on, että toimintaohjelmassa on myös suoraan kulttuuriperintöä ja kulttuuriperintöalaa koskevia kehitystavoitteita. Tavoitteista kulttuuriperintöä suoraan käsittelee tavoite 11 *Kestävät kaupungit ja yhteisöt*, ja erityisesti sen *alatavoite 11.4.*, jossa todetaan, että maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemista koskevia toimia tulee vahvistaa. Lisäksi kulttuuriperinnön ja kulttuuriperintöpolitiikan kannalta tärkeitä tavoitteita ovat *tavoite 4 (Hyvä koulutus) ja sen alatavoite 4.7* joka kehottaa kestävän kehityksen tavoitteisiin liittyvän osaamisen ja taitojen vahvistamiseen, mikä puolestaan lisää kulttuurisen moninaisuuden arvostamista sekä kulttuuriin roolia ja merkitystä kestävässä kehityksessä.⁷⁴ *Vastuullisen kuluttamisen tavoitteessa 12 ja sen alatavoitteessa 12.b* kehoitetaan kehittämään ja ottamaan käyttöön välineitä seurata kestävän kehityksen vaikutuksia matkailuun, joka luo työpaikkoja ja tukee paikallisia kulttuureita ja tuotteita. Tavoitteisiin sitoutuminen, niiden käytännön toteuttaminen ja seuranta jäävät arvioitavaksi tulevaisuudessa.

Euroopan unioni kulttuuriperintöpolitiikassa - kulttuuriperinnön kestävä hallinnointi

Kulttuuri- ja kulttuuriperintöpolitiikkaan liittyvät kysymykset ovat Euroopan unionissa lähtökohtaisesti kansallisen päätöksenteon alaista toimintaa. Unionin toiminta tukee ja täydentää jäsenmaiden toimia. Euroopan unionilla on kuitenkin myös suoria kulttuuriperintöalaa koskevia toimia ja aloitteita, kulttuuriperintöalaa tukevia ohjelmia sekä rahoitusta eri toimialojen instrumenteissa. Lisäksi muiden alojen politiikoissa voi olla välillisesti merkittäviäkin vaikutuksia kulttuuriperintöalaaan.

Unionin kulttuuritoiminnan laillinen perusta on asetettu Lissabonin sopimuksen artiklassa 167 (nk. kulttuuriartikla) sekä Euroopan unionin kulttuuria koskevassa asialistassa vuodelta 2007 (*European Agenda for Culture*). Kulttuuriartikla korostaa sekä jäsenmaiden kansallista ja alueellista monimuotoisuutta, korostaen samalla niiden yhteistä kulttuuriperintöä. Lissabonin sopimuksessa siteeratuin artikla kulttuuriperinnön alueella lienee artikla 3.3, jossa todetaan:

”Unioni kunnioittaa kulttuuriensa ja kieltensä rikkautta ja monimuotoisuutta sekä huolehtii Euroopan kulttuuriperinnön vaalimisesta ja kehittämisestä.”

74 Ks. Agenda2030 – kestävän kehityksen tavoitteet maailmalle, www.yk.fi/node/479 ; Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. www.un.org.

Toissijaisuusperiaatteen mukaisesti unioni toimii aloilla, jotka eivät kuulu sen yksinomaiseen toimivaltaan, ainoastaan silloin kuin toiminnan tavoitteet voidaan suunnitellun toiminnan laajuuden tai vaikutusten vuoksi saavuttaa paremmin unionin tasolla.⁷⁵ Kulttuuriperintö on kytetty viimeaikaisessa unionin linjauksissa vahvasti osaksi kompleksista yhteiskunnallisen kehittämisen ja vaikuttamisen kuvaa. Toimintaympäristössä on siten tunnistettu tekijöitä, joiden ratkaisemiseen tarvitaan yhteistyötä yli kansallisten rajojen ja tämän katsotaan olevan unionin toiminnan ydintä. Toimillaan se pyrkii tukemaan myös jäsenmaiden ja eri sidosryhmien välistä yhteistyötä. Neuvoston kulttuuriperintöä koskevassa tiedonannossa vuodelta 2014 todetaan:

”EU-tason yhteistyöstä voi olla – ja onkin – ratkaisevasti apua kulttuuriperintöpolitiikassa ja perinnön hallinnoinnissa kansallisella ja paikallisella tasolla. Yhteistyö perustuu SEUT-sopimuksen 167 artiklan (’korostaen...yhteistä kulttuuriperintöä’), ja sitä toteutetaan monitasoisena, useita sidosryhmiä käsittävän kehyksen puitteissa.”⁷⁶

Artiklassa 167 myös luodaan pohja pyrkimyksille kulttuurin ja kulttuuriperinnön valtavirtaistamiseen (mainstreaming). Sen mukaan unionin tulee ottaa kulttuuriin liittyvät näkökohdat huomioon muiden perussopimusten määräysten mukaisessa toiminnassaan, erityisesti kulttuuriensa monimuotoisuuden vaalimisen ja edistämisen tukemiseksi.

Euroopan unionin neuvoston päätöslauselma unionin kulttuuria koskevasta asialistasta vuodelta 2007 oli tärkeä askel kohti unionin yhteisiä tavoitteita kulttuuripolitiikan alueella.⁷⁷ Siinä omaksuttiin aiempaa strategisempi ote, jonka pyrkimyksenä on vahvistaa yhteyttä kulttuurin työsuunnitelman, Euroopan unionin neuvoston ja kulloistenkin unionin puheenjohtajamaiden välillä. Kulttuuriperintö liitettiin asialistassa erityisesti kulttuurisen moninaisuuden ja kulttuurienvälisen vuoropuhelun edistämiseen, kokoelmien liikkuvuuteen sekä digitalisoitumiseen. Asialistassa painotettiin kulttuurin ja samalla kulttuuriperinnön horisontaalisia vaikutuksia ja niiden vahvistamista erityisesti kehittämällä yhteistä tilastointia sekä koordinoimalla esimerkiksi erilaisten työryhmien työtä. Päätöslauselmassa kulttuuriperintö kytkettiin keskeisesti myös Eurooppa 2020-strategian tavoitteiden saavuttamiseen.⁷⁸

75 eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=EN.

76 Komission tiedonanto, Tavoitteena kulttuuriperintöä koskeva yhdenmukainen lähestymistapa Euroopassa COM(2014)477. www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/com/com_com%282014%290477_/com_com%282014%290477_fi.pdf.

77 European Agenda for Culture in a globalizing world, eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007G1129%2801%29&from=EN.

78 Kulttuuriperintöön liittyvät erityisesti älykkään ja kestävä kasvun tavoitteet ja aloitteet koskien digitaalistrategiaa, innovaatio-unionia sekä uuden osaamisen ja työllisyyden ohjelmaa. Komission tiedonanto. Eurooppa 2020. Älykkään, kestävä ja osallistavan kasvun strategia, ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_FI_ACT_part1_v1.pdf; ks. myös Mietintöluonnos aiheesta ”Tavoitteena kulttuuriperintöä koskeva yhdenmukainen lähestymistapa Euroopassa. Euroopan parlamentin kulttuuri- ja koulutusvaliokunta. Mircea Diaconu. www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+COMPARL+PE-546.783+01+DOC+PDF+V0//FI&language=FI.

Avoim koordinoitimenetelmä ja kulttuurin työsuunnitelmat

Kulttuurin asialistassa unionin kulttuurialaa koskevan yhteistyön lähestymistavaksi esitetään nk. avointa koordinoitimenetelmää (*Open Method of Coordination, OMC*), jota on käytetty unionissa jo muilla toimialoilla. Menetelmän tarkoituksena on tukea EU-maiden välistä yhteistyötä sekä tiedon ja hyvien käytäntöjen vaihtoa. OMC:n on tarkoitus saada aikaan joustavat ja ei-sitovat puitteet jäsenmaiden yhteistyölle ja on siinä komission näkökulmasta onnistunutkin.⁷⁹ OMC-ryhmät koostuvat kulttuuriministeriöiden ja kansallisten kulttuuri-instituutioiden asiantuntijoista ja niitä toimii samanaikaisesti useita. Ryhmien toiminnasta määrätään nelivuotiskaudeksi laadittavassa kulttuurin työsuunnitelmassa (*Work plan for culture*). Työsuunnitelmassa asetetaan tavoitteet, vastuutahot (jäsenvaltiot, komissio, muut) sekä aikataulu työskentelylle.

Työsuunnitelmassa jäsenmaita pyydetään, toissijaisuusperiaatetta kunnioittaen, ottamaan huomioon sen avulla aikaansaadut tulokset kansallisen tason toimintapolitiikan laadinnassa sekä levittämään tietoa työsuunnitelman avulla aikaansaaduista tuloksista sidosryhmille kaikilla tasoilla.

Vuodesta 2008 lähtien kulttuuriin liittyviä OMC-ryhmiä on ollut yhteensä 14. OMC on unionin työskentelymenetelmistä strategisesti tärkein, mutta ei ainoa. Muita ovat kulttuuriministeriöiden virkamiesten epäviralliset kokoukset, tilapäiset asiantuntijaryhmät ja työsuunnitelman teemoihin liittyvät seminaarit, komission järjestämät arviointikokoukset aloilla, joita on käsitelty aiemmissa kulttuurialan työsuunnitelmissa sekä erilaiset konferenssit ja tutkimukset.⁸⁰

Kulttuuriperintö nousi keskeiseen rooliin unionissa nimenomaan kulttuurin työsuunnitelmissa, joista ensimmäinen julkaistiin vuonna 2008. Siinä kulttuuriperintöä lähestyttiin ennen kaikkea saavutettavuuden näkökulmasta.⁸¹ Kulttuuriperintö-työryhmä keskittyi kokoelmien liikkuvuuteen ja museoiden toimintaan. Työryhmän tavoitteena oli selvittää ja poistaa kokoelmien liikkuvuutta koskevia esteitä ja kannustaa kokoelmien liikkuvuuteen sekä verrata museoita koskevia kansallisia lakeja saavutettavuuden tehostamiseksi.

Vuosien 2011–2014 työsuunnitelmassa kulttuuriperintö ja kokoelmien liikkuvuus oli nostettu omaksi painopistealueeksi.⁸² Kulttuuriperintöä käsittelevä työryhmä selvitti hyviä käytäntöjä kokoelmien liikkuvuuden yksinkertaistamiseksi. Työryhmätyöskentelystä on julkaistu kansalli-

79 Komission kertomus parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Kertomus kulttuurialan työsuunnitelman (2011–2014) täytäntöönpanosta ja tarkoituksenmukaisuudesta, eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0535&from=EN.

80 eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XG1223%2802%29&from=EN.

81 Painopiste 2. Kulttuurin saavutettavuuden edistäminen erityisesti edistämällä kulttuuriperintöä, monikielisyttä, digitointia, kulttuurimatkailua, synergiaa koulutuksen, erityisesti taidekasvatuksen, kanssa sekä parempaa kokoelmien liikkuvuutta, eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=URISERV:cu0001&from=EN.

82 Neuvoston ja neuvostossa kokoontuneiden jäsenvaltioiden hallitusten edustajien päätelmät kulttuurialan työsuunnitelmasta vuosiksi 2011–2014 (EUVL C 325, 2.12.2010), eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=URISERV:cu0007&from=EN.

sille viranomaisille suunnattu hyvien käytäntöjen raportti.⁸³ Lisäksi keskeisenä tavoitteena oli digitoinnin jatkaminen komission ja jäsenvaltioiden yhteistyönä sekä ”työkalupakin” laatimisen kulttuuriesineiden laittoman kaupan torjumiseksi sekä taideteosten arvon määrittelyyn liittyvien järjestelmien analysoimiseksi.

Euroopan unionin keskeiset kulttuuriperintöalaa linjaavat asiakirjat

Vuonna 2014 unionin eri toimielimiltä ilmestyi useita kulttuuriperintöä koskevia ja unionin kulttuuriperinnön alalla tehtäviä toimia linjaavia julkilausumia. Vuonna 2014 laadittiin myös unionin kulttuuritoiminnan työohjelma vuosille 2015–2018. Ei liene liioiteltua sanoa, että vuosi 2014 oli eurooppalaisen kulttuuriperintöpolitiikan ”supervuosi”.

Euroopan unionin neuvosto julkisti toukokuussa 2014 päätelmänsä kulttuuriperinnöstä Euroopan kestävän kehityksen strategisena voimavarana. Päätelmissä kulttuuriperinnön käsite linjataan laajasti:

”Kulttuuriperintö koostuu menneisyydestä perityistä resursseista kaikissa muodoissaan ja näkökohdissaan. Aineellisissa, aineettomissa ja digitaalisissa (alun alkaen digitaaliset sekä digitoidut), mukaan lukien monumentit, paikat, maisemat, taidot, käytännöt, tieto ja inhimillisen luovuuden ilmaukset, sekä julkisten ja yksityisten elinten kuten museoiden, kirjastojen ja arkistojen säilyttämistä ja hallinnoimista kokoelmista. Se saa alkunsa ihmisten ja paikkojen välisestä vuorovaikutuksesta kautta aikojen ja se kehittyy koko ajan. Nämä resurssit ovat hyvin arvokkaita yhteiskunnalle kulttuurin, ympäristön, sosiaalinelämäkohtien ja talouden kannalta, joten niiden kestävä hallinnointi on 2000-luvun strateginen valinta.”

Neuvoston mukaan kulttuuriperintö tulisi nähdä ennen kaikkea strategisena resurssina yhteiskunnan kehittämisessä. Päätöslauselmassa korostetaan kokonaisvaltaista ja kestävän kehityksen periaatteiden mukaista lähestymistapaa, jossa tulee huomioida kulttuuriperinnön kulttuuriset, taloudelliset, sosiaaliset, ympäristö- ja tieteelliset ulottuvuudet. Jäsenmaiden tulee neuvoston mukaan pyrkiä kulttuuriperinnön valtavirtaistamiseen myös kansallisissa politiikoissa. Tiedonanto korostaa vuoropuhelua kansalaisjärjestöjen kanssa sekä kansainvälisten ja hallitustenvälisten organisaatioiden välisen yhteistyön tukemista. Erityisesti korostetaan yhteistyötä Euroopan neuvoston kanssa sekä alueiden välisen ja kansainvälisen yhteistyön tehostamista kulttuuriperintökysymyksissä. Lisäksi painotetaan kulttuuriperintöä koskevan koulutuksen edistämistä ja laajan yleisön tietoisuuden parantamista kulttuuriperintökysymyksistä.

83 A Report on practical ways to reduce the cost of lending and borrowing of cultural objects, ec.europa.eu/culture/library/reports/report-mobility-collections_en.pdf.

Euroopan komission julkaisi heinäkuussa 2014 tiedonannon, jonka pääviestinä on tarve kulttuuriperintöä koskevalle yhdennetty lähestymistavalle.⁸⁴ Komission tavoitteena on auttaa jäsenvaltioita ja kulttuuriperintöalan sidosryhmiä hyödyntämään eri EU:n välineistä saatavaa tukea, siirtyä yhtenäisempään lähestymistapaan kansallisella ja EU-tasolla sekä tehdä EU:sta kulttuuriperintöön pohjautuvien ”innovaatioiden kehittämislaboratorio”. Raportissa korostetaan kokonaisvaltaisen näkökulman ja pitkän aikavälin kehityssuunnitelmien tärkeyttä kulttuuriperintöalan kehittämisessä. Komissio painottaa raportissaan erityisesti eri alojen vaikutuksia kulttuuriperintöpolitiikkaan ja toisinpäin. Keskeiseksi nähdään myös osallistavien tulkinta- ja hallintamallien kehittäminen sekä yksityisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan laaja osallistuminen kulttuuriperintökysymyksissä.

Komissio myös peräänkuuluttaa strategista lähestymistapaa tutkimukseen ja innovointiin. Keskeistä on tukea laajamittaista verkostoitumista ja vertaisoppimista jäsenvaltioiden sisällä ja niiden välillä. Lisäksi raportissa todetaan, että kulttuuriperintöpolitiikan perustana olevaa tietoperustaa (erityisesti EU-tasolla vertailukelpoista tilastointia) tulee parantaa, kulttuuriperinnön hallinnointia koskevaa innovointia lisätä sekä tukea rakennerahastojen ja muiden kuin kulttuuriohjelmien tehokkaampaa hyödyntämistä kulttuuriperintöalan kehittämisessä.

Tiedonannon tueksi ja täydentämiseksi komissio julkaisi raportin kulttuuriperintöön liittyvistä toimista, ohjelmista ja politiikoista unionissa.⁸⁵ Raportissa käydään läpi unionin kulttuuriperintöalaan liittyvät ohjelmat, rahoitusinstrumentit ja kulttuuriperintöalan kannalta relevantti unionin lainsäädäntö. Raportti on myös vastaus unionin neuvoston päätelmiin kulttuuriperinnön strategisesta merkityksestä. Julkaisu voidaan nähdä komission kädenojennuksena kulttuuriperintökentälle tilanteessa, jossa sen horisontaalisia vaikutuksia korostetaan keskeisenä strategisena tekijänä.

Sekä Euroopan parlamentti että Alueiden komitea laativat kannanottonsa komission raporttiin. Erityisesti parlamentti korostaa tarvetta koordinoida kulttuuriperintöalaa koskevia aloitteita ja instrumentteja paremmin ja näkyvämmiin. Konkreettisena toimenä parlamentti kehottaa komissiota perustamaan kulttuuriperintöalan EU-portaalin, johon kootaan tietoja kaikista niistä EU:n ohjelmista, joista rahoitetaan kulttuuriperintöalaa.⁸⁶

84 Komission tiedonanto, Tavoitteena kulttuuriperintöä koskeva yhdennetty lähestymistapa Euroopassa COM(2014)477, www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/com/com_com%282014%290477_/com_com%282014%290477_fi.pdf.

85 Mapping of Cultural Heritage actions in European Union policies, programmes and activities, ec.europa.eu/culture/library/reports/2014-heritage-mapping_en.pdf.

86 Draft report. Towards an integrated approach to cultural heritage for Europe (2014/2149(INI)) Committee on Culture and Education. Rapporteur: Mircea Diaconu, www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+COMPARL+PE-546.783+01+DOC+PDF+V0//EN&language=EN.

Osallistava hallinnointi ja uusi työsuunnitelma

Marraskuussa 2014 Euroopan unionin neuvosto julkisti kulttuuriperinnön osallistavaa hallinnointia koskevat päätelmänsä.⁸⁷ Päätelmissä neuvosto kehottaa jäsenmaita kehittämään eri sidosryhmät huomioivia, eri hallinnontasot ja hallinnonalat läpäiseviä kulttuuriperintöhallinnon malleja, joissa huomioidaan aineellisen, aineettoman ja digitaalisen perinnön vuorovaikutus.

Lisäksi neuvosto kehottaa päätelmissään jäsenmaita ja komissiota tekemään entistä tiiviimpää yhteistyötä ja levittämään hyviä käytäntöjä osana kulttuurin työsuunnitelman toteuttamista sekä vahvistamaan digitaalista saatavuutta. Neuvosto myös ehdottaa, että komission laatisi laajan eurooppalaisen kulttuuriperintöstrategian yhdenmetyksen lähestymistavan näkökulmasta. Komission tulisi neuvoston mukaan myös lisätä yhteistyötä Euroopan neuvoston ja Unescon kanssa osallistavien hallinnon mallien kehittämisessä. Lisäksi neuvosto kehottaa komissiota suunnittelemaan yhteistyössä erityisesti Euroopan neuvoston kanssa eurooppalaisen kulttuuriperintövuoden (*European Year of Cultural Heritage*) järjestämistä.

Vuoden 2014 julkistettiin myös uusi kulttuurin työsuunnitelma vuosille 2015–2018.⁸⁸ Työsuunnitelman sisältö ja tavoitteet heijastavat aiempaa laajempaa käsitystä kulttuuriperinnöstä ja sen vaikutuksista. Kahdessa aiemassa työsuunnitelmassa näkökulma oli hyvin käytännöllinen ja kulttuuriperintöä kehitettiin erityisesti museoalan liittyvän työn ja kansainvälisen yhteistyön edellytysten kautta. Uudessa työsuunnitelmassa pyritään hyödyntämään edellisen kulttuurialan työsuunnitelman tuloksia, mutta lisäämään siihen strategisempi ulottuvuus. Tavoitteena on vahvistaa yhteyttä työsuunnitelman sekä neuvoston ja sen vaihtuvien puheenjohtajavaltioiden työn välillä.⁸⁹

Työsuunnitelman 2015–2018 painopistealat ovat:

- A. Yleisesti saatavilla oleva ja osallistava kulttuuri
- B. Kulttuuriperintö
- C. Kulttuuriala ja luovat alat: Luova talous ja innovointi
- D. Edistetään kulttuurista moninaisuutta, kulttuuria EU:n ulkosuhteissa ja liikkuvuutta.

Kulttuuriperinnön painopisteala jakaantuu kolmeen teema-alueeseen, joita ovat 1) kulttuuriperinnön osallistava hallinnointi 2) taidot, koulutus ja tietämyksen siirto sekä 3) kulttuuriperinnön suojaamiseen luonnonkatastrofien ja ihmisten toiminnan aiheuttamien uhkien vaikutuksilta ja siihen liittyvä riskien arviointi ja ennaltaehkäisy. Teema-alueet muodostavat omat avoimen koordinoitimenetelmän työryhmänsä.

87 Council conclusions on participatory governance of cultural heritage, data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15320-2014-INIT/en/pdf.

88 Neuvoston ja neuvostossa kokoontuneiden jäsenvaltioiden hallitusten edustajien päätelmät kulttuurialan työsuunnitelmasta (2015–2018), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XG1223%2802%29&from=FI>.

89 Sama.

Kulttuuriperinnön osallistava hallinnointi -työryhmässä tavoitteena on selvittää julkisten poliittikkojen kansallisia ja alueellisia, osallistavaa hallinnointia koskevia hyviä käytäntöjä. Työryhmässä pyritään määrittelemään innovatiivisia toimintamalleja aineellisen, aineettoman ja digitaalisen kulttuuriperinnön hallintaa varten sekä käsitellään yhteistyötä eri hallintotasojen ja politiikan alojen välillä. Työryhmä työskentelee vuosien 2015–2016 aikana ja työskentelyn tuloksena julkaistaan hyvien käytäntöjen käsikirja päätöksentekijöille ja kulttuuriperintötoimijoille. Kesällä 2015 European Expert Network on Culture (ENNC) julkaisi raportin, jossa kuvataan kulttuuriperinnön osallistavan hallinnoinnin käytäntöjä jäsenmaissa. Raportti on tarkoitettu teemaa käsittelevän OMC-ryhmän työn tueksi.⁹⁰

Toinen teema-alue tarkastelee nykyisiä ja uusia kulttuuriperintöalan ammatteja. OMC-työskentelyä tullaan toteuttamaan yhteistyössä koulutussektorin kanssa. Työryhmässä asiantuntijat kartoittavat olemassa olevia koulutusohjelmia sekä tunnistavat uusia osaamisalueita ja koulutustarpeita aineellisen, aineettoman ja digitaalisen kulttuuriperinnön alueella. OMC-ryhmässä kehitetään kulttuuriperintöalan ammattilaisten valmiuksia sekä kiinnitetään huomiota perinteisten taitojen ja osaamisen siirtämiseen ja uusiin ammatteihin erityisesti digitalisoitumisen näkökulmasta. Ryhmän työn tulokset julkaistaan hyvien käytäntöjen käsikirjana. Ryhmä työskentelee vuosien 2016–2017 aikana.

Kolmas, kulttuuriperinnön suojelua luonnonkatastrofien aiheuttamilta uhilta käsittelevä, teema on komission vastuulla. Komissio laatii selvityksen, jossa kartoitetaan nykyisiä mainittuja uhkia käsitteleviä strategioita ja käytäntöjä jäsenvaltioissa. Selvitys valmistuu vuoden 2016 aikana.

Lisäksi työsuunnitelman painopisteala C (kulttuuriala ja luovat alat: luova talous ja innovointi) sisältää kulttuuriperinnön kannalta keskeisen työryhmän. Kestävän kulttuurimatkojen ryhmä tarkastelee aineelliseen ja aineettomaan kulttuuriperintöön perustuvaa matkailutarjontaa kilpailutekijänä, jonka avulla voidaan luoda uusia kestävän matkailun muotoja. Lisäksi asiantuntijat tulevat kartoittamaan menetelmiä ja välineitä, joilla voidaan parantaa mahdollisuuksia tutustua Euroopan kulttuuriperintöön erilaisten matkailun edistämisen- ja markkinointijärjestelmien kautta sekä kehittää näiden järjestelmien yhteentoimivuutta eurooppalaisella tasolla. Kestävän matkailun OMC – työryhmä tulee työskentelemään vuosina 2017–2018.

Läheisesti avoimeen koordinoitun menetelmään liittyy komission *The Voice of Culture* -prosessi. VOC on ns. strukturoitu vuoropuhelu ja yhteistyön viitekehys komission ja eurooppalaisen kulttuurisektorin välillä.⁹¹ Sen pyrkimyksenä on vahvistaa kansalaisyhteiskunnan vaikuttamismahdollisuuksia kulttuuri- ja kulttuuriperintöpoliittiseen keskusteluun EU:ssa sekä kehittää yhteis-

90 Mapping of practises in the EU Member States on Participatory governance of cultural heritage to support the OMC working group under the same name (Work Plan for Culture 2015–2018). Margherita Sani, Bernadette Lynch, Jasper Visser and Alessandra Gariboldi. EENC Short Analytical Report. June 2015, www.eenc.info/wp-content/themes/kingsize/images/upload/MappingofpracticesintheEUMemberStatesonParticipatorygovernanceofculturalheritage.pdf.

91 Voice of Culture. Structured Dialogue between the European Commission and the cultural sector, www.voiceofculture.eu/.

työhön perustuvaa työskentelytapaa. Voice of Culture -työskentely käynnistyi vuonna 2015.⁹² Yksi teema-alueista on OMC-työskentelyä heijastaen kulttuuriperinnön osallistava hallinnointi. VOC-prosessiin kuuluvat brainstorming-tilaisuudet, joiden pohjalta muokataan nk. politiikka-paperi (*policy paper*), joka esitetään komissiossa.⁹³ VOC-tapaamisen tulokset viedään myös kulttuuriperinnön OMC-ryhmään. VOC-työskentelyä tullaan toteuttamaan myös verkossa.

Euroopan unionin puheenjohtajamaat

Kulttuuriperintö on ollut näkyvästi esillä viime vuosina myös Euroopan unionin puheenjohtajamaiden ohjelmissa. Puheenjohtajana peräkkäin toimivat jäsenvaltiot tekevät tiivistä yhteistyötä kolmen maan ryhmissä. Puheenjohtajakolmikko asettaa pitkän aikavälin tavoitteet ja laatii yhteisen ohjelman, jonka pohjalta kukin laatii oman puolivuotisohjelmansa. Erityisesti Belgian, Kreikan, Latvian ja Italian puheenjohtajakausina vuosina 2013–2014 järjestettiin runsaasti kulttuuriperintöön liittyviä tapahtumia ja kokouksia. Näissä on käsitelty mm. kulttuuriperinnön vaikutuksia muihin EU-politiikkoihin ja EU 2020 -strategiaan, kulttuuriperinnön valtavirtaistamista ja sen konkreettisia ilmenemismuotoja, Europeanaa ja digitaalisen perinnön kysymyksiä sekä saatavuutta ja saavutettavuutta. Keskeistä myös on ollut kulttuuriperinnön yhdenmisen lähestymistavan korostaminen erityisesti neuvoston puheenjohtajavaltioiden päätelmissä. Vuoden 2015 toisella puoliskolla puheenjohtajana on Luxemburg. Luxemburg tulee omalla kaudellaan keskittymään kulttuurin rooliin EU:n ulkosuhteissa ja etenkin kehitysyhteistyössä kulttuurin valtavirtaistamisen hengessä. Valittuihin painopisteisiin vaikuttavat EU:n kehitysyhteistyön teemavuosi 2015 sekä YK:n kehitysagendakeskustelut.

Euroopan unionin puheenjohtajamaiden ohjelman puitteissa on myös kokoontunut nk. *Reflection Group "EU and Cultural Heritage"*. Ryhmä syntyi vuonna 2010 Belgian puheenjohtajakaudella tarpeesta laajasti ymmärretyn kulttuuriperintösektorin proaktiivisen roolin kehittämiseksi suhteessa unioniin ja sen toimielimiin. Ryhmän tavoitteena on vahvistaa kulttuuriperintökentän (ml. kulttuuriperintöalan eurooppalaiset järjestöt) vuorovaikutusta EU-päätöksenteon kanssa ja pyrkiä vaikuttamaan siihen. Lisäksi halutaan vahvistaa kulttuuriperinnön valtavirtaistamista ja edesauttaa kulttuuriperinnön taloudellisia vaikutuksia tarkastelevien tunnuslukujen kehittämisessä. Ryhmä koostuu EU-jäsenmaiden kulttuuriperintöasiantuntijoista. Ryhmässä ei ole suomalaisia jäseniä.

Muita eurooppalaisia verkostoja, joiden keskeisenä tehtävänä on vaikuttaa unionin toimintaan kulttuuriperinnön alueella, ovat mm. European Heritage Heads Forum, European Heritage Legal Forum, Europa Nostra, ICOMOS sekä European Heritage Alliance 3.3.⁹⁴

92 VOC-prosessin organisoivat Goethe Institut, ELIA ja Flagey.

93 Ensimmäinen järjestettiin heinäkuussa 2015 Firenzessä. Työskentelyyn osallistui kutsuttuna asiantuntija Suomesta Ritva Mitchell.

94 www.icomos.org.

Kulttuuriperintöalan politiikkojen ja rahoituksen hajaantuminen

EU-lainsäädäntö, politiikat ja rahoitus vaikuttavat usein suoraan tai epäsuoraan kulttuuriperintöön, mutta kytkös voi olla vaikea tunnistaa. Kulttuuriperintö liittyy unionitasolla paitsi kulttuuriin, myös aluepolitiikkaan, sisämarkkinoihin, sosiaaliseen koheesioon, maatalouteen, merenkulkuun, ympäristöön, matkailuun, koulutukseen, digitaaliseen agendaan, ulko- ja kehityspolitiikkaan, kilpailupolitiikkaan sekä tutkimukseen ja innovaatioihin.⁹⁵

Euroopan komissiossa kulttuuriperintöä koskevat asiat kuuluvat useiden pääosastojen vastualueeseen ja niiden työ on toisiaan täydentävää. Tätä näkökulmaa on viimeaikaisessa strategia- ja kehitystyössä – erityisesti Euroopan komissio tiedonannossa – haluttu vahvasti korostaa. Tämä tarkoittaa myös unionin mahdollisen rahoituksen hajautumista. Tietoa rahoitusmahdollisuuksista on saatavilla, mutta se on useimmiten hajanaista. Kulttuuriperinnön keskeisin suora EU-rahoitusinstrumentti vuoteen 2020 asti on kulttuuriohjelma Luova Eurooppa. Luova Eurooppa -ohjelmasta rahoitetaan myös kulttuurin työohjelmaan kuuluvia toimia. Muiden politiikkalohkojen alueelta rahoitusta voidaan myöntää esimerkiksi kulttuuriperinnön konservointiin, digitalisaatioon, infrastruktuuriin tai tutkimukseen ja osaamiseen.

EU-rakennerahoitus on ollut merkittävää kulttuuriperinnölle sen alkuajoista lähtien. Unioni arvioi, että vuosina 2007–2013 kulttuuriperintöön investoitiin rakennerahastovaroista kaikkiaan 3,2 miljardia euroa, minkä lisäksi alaa tuettiin 1,2 miljardilla Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta (maaseuturahastosta). Tutkimuksen 7. puiteohjelmasta kulttuuriperintöalaa koskevaa tutkimusta rahoitettiin arviolta 100 miljoonalla eurolla.⁹⁶

Hajaantuneet rahoituslähteet ja kulttuuriperinnön yhteiskunnallisen läpäisevyyden korostaminen luo haasteen kulttuuriperintökentälle. Mahdollisten rahoitusvaihtoehtojen kartoittaminen vie enemmän aikaa, ja toimijoilla on myös oltava kykyä perustella kulttuuriperinnön merkittävyys tavoilla, jotka heijastavat unionin kehittämistyön tavoitteita. EU korostaa myös vahvasti näyttöihin perustuvaa (*evidence-based*) kulttuuriperintöpolitiikkaa, toisin sanoen näyttöjä ja tietoja siitä, miten ja missä laajuudessa kulttuuriperintö vaikuttaa erilaisiin kehittämistavoitteisiin tai yhteiskunnan osa-alueisiin. Se myös edellyttää lisää konkreettista tukea ja avautumista komissiolta, jotta yhdenmety lähestymistapa kääntyy käytännön mahdollisuuksiksi.

Unionilla on kolme kulttuuriperintöön liittyvää suoraa aloitetta, joita rahoitetaan Luova Eurooppa -kulttuuriohjelman alla. Nämä ovat Euroopan kulttuuriperintöpäivät (European Heritage Days, yhdessä Euroopan neuvoston kanssa, ks. alla Euroopan neuvostoa koskeva luku), Euroopan unionin kulttuuriperintöpalkinto / Europa Nostra -palkinto, joka palkitsee parhaita toimia ja toimijoita kulttuuriperinnön suojelemisessa ja vaalimisessa, sekä Euroopan kulttuuriperin-

95 Mapping of Cultural Heritage actions in European Union policies, programmes and activities, ec.europa.eu/culture/library/reports/2014-heritage-mapping_en.pdf.

96 epthinktank.eu/2014/12/16/cultural-heritage-policy-in-the-european-union/.

tötunnus, jossa korostetaan tunnuksen saavien kohteiden symbolista, eurooppalaista arvoa. Näistä jälkimmäinen on tuorein, sillä ensimmäisen tunnuksen saaneet kohteet nimettiin 2013.

Kulttuuriperintö on myös näkyvästi esillä Euroopan kulttuuripääkaupunkien ohjelmissa. Yhteistyössä Euroopan neuvoston kanssa on sovittu Faron sopimuksen kansainvälisen toimeenpanon ja näkyvyyden kytkemisestä osaksi EU:n kulttuuripääkaupunkivuoden tapahtumia.

Keskeisimpiä digitaaliseen kulttuuriperintöön liittyviä aloitteita on Europeana. Vuonna 2008 avautunut Europeana on internetissä sijaitseva Euroopan digitaalisen kulttuurin ja taiteen keskus, joka on myös osa laajempaa Euroopan tietoyhteiskunta i2010 -hanketta.

Euroopan unionin kehittämistoiminta kulttuuriperintötutkimuksen alueella

Horisontti 2020 (lyhennetään usein H2020, englanniksi *Horizon 2020*) on Euroopan unionin tutkimuksen ja innovoinnin viitekehys. Ohjelman kautta tutkimusta rahoitetaan vuosien 2014–2020 aikana kaikkiaan noin 80 miljoonalla eurolla.⁹⁷ Euroopan komission tavoitteena on luoda Horisontin avulla Eurooppaan kasvua ja uusia työpaikkoja sekä parantaa eurooppalaisten yritysten asemaa globaalissa kilpailussa. H2020 koostuu kolmesta nk. pilarista, jotka ovat huipputason tiede, teollisuuden johtoasema sekä yhteiskunnalliset haasteet. Kaikkien pilareiden kautta on mahdollista edistää myös kulttuuriperintöalan tutkimusta. Erityisen keskeinen kulttuuriperintön kannalta on kuitenkin yhteiskunnallisten haasteiden pilari. Se sisältää painopisteitä, jotka liittyvät toisaalta eurooppalaisen kulttuuriperinnön välittämiseen, identiteettien muodostumiseen, eurooppalaisiin muistiorganisaatioihin ja digitaalisiin mahdollisuuksiin, toisaalta kulttuuriperinnön säilyttämisen ja restauroinnin teknologioihin ja niihin liittyviin innovaatioihin.

Euroopan komission julkaisema, Horizon 2020 -asiantuntijaryhmän tuore (2015) raportti eurooppalaisesta kulttuuriperinnöstä korostaa innovatiivista kulttuuriperinnön suojelua ja käyttöä.⁹⁸ Aineettomaan ja aineelliseen kulttuuriperintöön ja kulttuurisiin ympäristöihin sijoittaminen luo raportin mukaan Eurooppaan työpaikkoja ja talouskasvua sekä edistää sosiaalista koheesiota ja kestäväää kehitystä. Raportissa erityisesti EU:n rakennerahastojen ja maaseutuohjelman nähdään olevan tärkeitä rahoitusvälineitä kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöihin liittyvien tavoitteiden edistämiseksi.

Euroopan unionin tutkimustoimintaa ohjaa ns. *Joint Programme Initiative* -työskentely. JPI:n pyrkimyksenä on yhdistää kansallisia ja EU-tason tutkimusresursseja erityisesti haasteellisissa ja monitahoisissa tutkimuskysymyksissä. JPI-prosessi käynnistyi vuonna 2008. Vuodesta 2014

97 www.tekes.eu/horisontti-2020/.

98 High Level Horizon 2020 Expert Group on Cultural Heritage; Getting Cultural Heritage to Work for Europe DGRI 2015, www.gppq.fct.pt/h2020/_docs/brochuras/env/Getting_cultural_heritage_to_work_for_Europe.pdf.

alkaen myös kulttuuriperintötutkimuksella on ollut oma JPI-prosessinsa, nimeltään *Joint Programme Initiative Cultural Heritage and Global Change: A New Challenge for Europe*.⁹⁹ Prosessissa on mukana kaikkiaan 18 Euroopan maata sekä seitsemän tarkkailijaa. Suomi ei ole mukana prosessissa. Kulttuuriperinnön JPI-prosessin valmistelu tuotti suuren määrän kulttuuriperintöalan toimintaympäristöön ja kulttuuriperintötutkimuksen tulevaisuuteen luotaavia katsauksia ja valmistelevia raportteja, joiden pohjalta laadittiin eurooppalaisen kulttuuriperintöalan strategisen tutkimuksen ohjelma.¹⁰⁰ Tutkimusohjelmassa esitetään neljä keskeistä tutkimustavoitetta, jotka ovat yhteiskunnallisen toimintaympäristön muutoksen ymmärtäminen (*Developing a Reflective Society*), kulttuuriperinnön saatavuus ja saavutettavuus erityisesti kestävän kehityksen näkökulmasta (*Connecting People with Heritage*), kulttuuriperinnön ympäristön ja olosuhteiden ymmärtäminen ja kulttuuriperinnön yhteiskunnallinen lisäarvon tukeminen (*Creating Knowledge*) sekä kulttuuriperinnön suojeleminen ja siihen liittyvä tutkimus (*Safeguarding our Cultural Heritage*).¹⁰¹ Kulttuuriperintötutkimukseen liittyvää tietoa Euroopassa kerää ja koordinoi verkkosivusto *Heritage Portal*.¹⁰²

Euroopan neuvosto ja kulttuuriperinnön yhteiskunnallinen vaikuttavuus

Euroopan neuvosto on Euroopan vanhin ja laajin poliittinen yhteistyö- ja ihmisoikeusjärjestö. Siihen kuuluu tällä hetkellä yhteensä 47 valtiota (ns. *Greater Europe*, vrt. EU28). Neuvoston perustehtävä on ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen turvaaminen ja kehittäminen ja sen jäsenmaat ratifioivat Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen.¹⁰³ Neuvosto pyrkii löytämään yhteisiä ratkaisuja eurooppalaisia yhteiskunta koskeviin ongelmiin. Tärkein keino neuvoston työssä ovat sitovat normit ja niiden täytäntöönpanon valvonta.¹⁰⁴ Lisäksi neuvosto antaa jäsenmaidensa politiikkaa ohjaavia suosituksia. Euroopan neuvostolla on yli 200 yleissopimusta, jotka ovat monenkeskisiä valtiosopimuksia.¹⁰⁵ Sopimukseen kuuluu omat seurantajärjestelmänsä ja suosituksensa, jotka ohjaavat sopimusten kansallista toimeenpanoa sekä kansainvälistä yhteistyötä.

Euroopan neuvosto korostaa myös kulttuurin ja kulttuuriperinnön roolia nimenomaan demokratian ja ihmisoikeuksien vahvistamisessa Euroopassa. Kulttuuri on nimetty neuvoston työssä ”*demokratian sieluksi*”. Kulttuuria koskevassa toiminnassa korostetaan erityisesti kulttuurista

99 www.jpi-culturalheritage.eu/.

100 Ks. www.heritageportal.eu/About-Us/A-Strategic-Research-Agenda-for-Cultural-Heritage-in-Europe/; Strategic Research Agenda for Cultural Heritage in Europe, www.heritageportal.eu/About-Us/A-Strategic-Research-Agenda-for-Cultural-Heritage-in-Europe/JPICH-STRATEGIC-RESEARCH-AGENDA.pdf.

101 Emt.

102 www.heritageportal.eu.

103 Human rights, democracy and the rule of law.

104 Ks. Suomen pysyvä edustusto Euroopan neuvostossa, www.finlandcoe.fr/public/default.aspx?culture=fi-FI&contentlan=1.

105 Sopimuksesta tulee osa jäsenmaan kansallista lainsäädäntöä, kun se ja riittävä määrä muita jäsenmaita on sen hyväksynyt tai ratifioinut.

monimuotoisuutta ja kulttuurien välistä vuoropuhelua, saavutettavuutta ja osallistumista sekä kulttuurisia oikeuksia. Myös kulttuuriperintö ymmärretään laajasti kulttuurisena oikeutena, osana ihmisoikeuksia. Tässä mielessä neuvoston lähtökohta kulttuuriperintöön on ainutlaatuisen selkeä. Keskeinen painopiste kulttuuriperintötyössä on kulttuuriperinnön yhteiskunnallisen merkityksen ja vaikuttavuuden korostaminen. Painotus on vahvistunut erityisesti Faron sopimuksen viitekehyksessä.

Kulttuuriasiat ovat olleet Euroopan neuvoston toiminnan keskiössä alusta alkaen. Vuonna 1954 syntynyt kulttuuriyleissopimus loi puitteet toiminnalle ja yhteistyölle koulutuksen, kulttuurin, urheilun ja nuorisotyön alueella. Kulttuuriperintöä koskevia yleissopimuksia on yhteensä neljä. Arkkitehtuurin suojelua koskeva yleissopimus (Granadan sopimus) vuodelta 1985, arkeologista kulttuuriperintöä koskeva (Vallettan sopimus) vuodelta 1992, maisemayleissopimus (Firenzen sopimus) vuodelta 2000 sekä kulttuuriperinnön yhteiskunnallista merkitystä koskeva yleissopimus (Faron sopimus) vuodelta 2005. Näistä kulttuuriyleissopimus sekä kolme ensiksi mainittua kulttuuriperintöalan sopimusta on ratifioitu Suomessa.¹⁰⁶ Faron sopimus ratifioidaan Suomessa vuoden 2015 aikana. Yhteistä sopimuksille on, että ne velvoittavat jäsenmaita monenväliseen ja rajat ylittävään yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen, hyvien käytäntöjen ja tietojen vaihtoon, tiedottamiseen kansalaisille sekä kansalaistoiminnan edellytysten, kulttuuriperinnön vaalimiseen liittyvän koulutuksen ja osaamisen turvaamiseen.

Euroopan neuvoston yleissopimusten toteutumista seurataan johtokomiteoissa. Kulttuuriperintöalan sopimukset kuuluvat Kulttuurin, kulttuuriperinnön ja maiseman johtokomitean (CDCPP) alaisuuteen.¹⁰⁷ Jäsenmaat nimittävät johtokomiteoihin sen alaan perehtyneet edustajat ministeriöistä ja keskushallinnon tasolta. Suomella on CDCPP:ssä edustajat opetus- ja kulttuuriministeriöstä, ympäristöministeriöstä sekä Museovirastosta.

Euroopan neuvoston käytännön työssä korostuvat kulttuuriperinnön vaalimisen ammatillinen etiikka ja standardit, kokonaisvaltainen lähestymistapa sekä yhteisölähtöisyys. Euroopan neuvoston kulttuuriperintöön liittyvää toimintaa ovat alan poliitikkojen ja standardien sekä ammatillisen etiikan määrittelyn ja seurannan lisäksi jäsenmaiden kulttuuriperintöammattilaisten verkostoituminen ja yhteistyön edistäminen, tekninen yhteistyö, kulttuuriperinnön integrointi yhteiskunnan muihin sektoreihin sekä eurooppalaista kulttuuriperintötietoisuutta edistävät hankkeet.

Tekninen yhteistyö ja avunanto (*Technical co-operation and consultancy programme*) on yksi neuvoston konkreettisista toimintamuodoista, joilla yleissopimusten tavoitteita ja suosituksia viedään eteenpäin. Teknisen yhteistyön ohjelman painopiste on ollut 2000-luvulla erityisesti

106 Sopimukset ovat tulleet Suomessa voimaan seuraavasti: Kulttuuriyleissopimus vuonna 1970, Granada vuonna 1992, Valletta vuonna 1995, Firenze vuonna 2006.

107 Johtokomiteat saavat toimeksiantonsa muodostamalta Euroopan neuvoston ylimmältä päättävältä elimeltä, ministerikomitealta. Ministerikomitean muodostavat neuvoston jäsenmaiden ulkoministerit tai heidän pysyvät edustajansa eli suurlähettiläät.

integroidun kulttuuriperinnön suojelun periaattein Kaakkois-Euroopan ja eteläisen Kaukasuksen alueella.¹⁰⁸

Sopimukset ja kulttuuriperintökäsitteen laajeneminen

Kulttuuriperintöalaa koskevat sopimukset heijastavat vahvasti kulttuuriperintökäsitteen laajenemista. Granadan ja Vallettan sopimukset ovat sisällöltään perinteisiä, ja ne sisältävät kulttuuriperinnön suojelemiselle asetettavia selviä vaatimuksia. Firenzen maisemayleissopimus avasi näkökulmaa laajemmin ymmärrettynä kulttuuriympäristöön, maiseman huomioimiseen osana elinympäristöä, kestävään kehitykseen sekä maiseman merkitykseen. Myös kansalaisyhteiskunnan merkitys nousi Firenzen sopimuksessa keskeiselle sijalle, sillä sopimuksessa korostetaan erityisesti kansalaisten oikeutta kulttuuriympäristöä koskevaan tietoon sekä kansalaistoiminnan edellytyksien turvaamista.¹⁰⁹ Firenzen sopimus myös korostaa sopimusten tavoitteiden huomioimista osana muita politiikkoja ja yhteiskuntasuunnittelua. Sopimusten kautta Euroopan neuvosto on laajentanut kulttuuriperintökäsitteistöä Euroopassa. Granadan sopimus vahvisti integroidun kulttuuriperinnön suojelun (säilymisen turvaaminen käyttämällä kulttuuriperintöä niin, että se hyödyttää yhteiskuntaa ja sulautuu osaksi sen arkea) käsitteen omaksumista.¹¹⁰ Faron sopimus puolestaan on tuonut uudella tavalla käsitteen kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä eurooppalaiseen kulttuuriperintöpolitiikkaan.¹¹¹

Faro – Kulttuuriperinnön yhteiskunnallinen merkitys

Faron sopimus eli puiteyleissopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä korostaa kansalaisten oikeuksia monimuotoiseen kulttuuriperintöön. Faron sopimus on tähänastisista eurooppalaisista kulttuuriperinnön sopimuksista laajin ja monipuolisin. Sopimus pyrkii osaltaan vaikuttamaan keskeisiin toimintaympäristön haasteisiin, erityisesti talouskriisin seurauksiin, resurssien vähenemiseen, energijärjestelmien rakenteelliseen muutokseen sekä demografisiin ja muuttoliikkeisiin liittyviin tekijöihin. Euroopan neuvoston mukaan eurooppalaisissa yhteiskunnissa tarvitaan kehitysmalleja, jotka tukevat sosiaalista koheesiota ja demokratiaa, lisäävät kansalaisten osallistumista sekä luovat avoimia, läpinäkyviä ja reaktiivisia instituutioita.

Faron sopimus pyrkii yhdistämään uudenlaisia, kulttuuriperinnön yhteiskunnallisia ja kehitysvaikutuksia heijastavia, käsitteitä toisiinsa. Erityisen tärkeänä esiin nostetaan yhteinen

108 www.coe.int.

109 Ks. Mikko Härö, 2010. Euroopan neuvosto kulttuuriympäristön vaalijana. RY Rakennettu ympäristö 4/2010, www.rakennustieto.fi/lehdet/ry/index/lehti/5wvfHVXjQ.html.

110 Ks. Eurooppalaisen kulttuuriperintöpolitiikan sanasto, 84, <http://docplayer.fi/1544744-Eurooppalaisen-kulttuuriperinto-politiikan-sanasto.html>.

111 www.coe.int.

eurooppalainen perintö ja sen yhdistäminen ihmisoikeuksiin ja perusvapauksiin. Tavoitteena on sopimuksen välineiden avulla auttaa ihmisiä elämään yhdessä (*living together*) sekä turvata elämänlaatua (*quality of life*) ja kansalaisten elinympäristöjä (*living environment*). Keskeistä on myös kansalaisia osallistavan hallinnon (*governance*) kehittäminen. Sopimuksessa ollaan siis varsin kaukana perinteisestä kulttuuriperintöpuheesta. Kolme ensimmäistä julkituotua Faro-periaatetta perustuvat kansalaisuuden ja yhteisöjen, sosiaalisen koheesion ja osallistumisen sekä paikallisen demokratian ja kansalaisyhteiskunnan toimintakyvyn välisiin suhteisiin.¹¹²

Faron sopimus on kattavuudeltaan selvästi laajempi kuin Unescon aineettoman kulttuuriperinnön sopimus. Se tekee eroa Unescon sopimukseen erityisesti korostamalla kulttuuriperinnön käsitteellistä ja sisällöllistä kokonaisuutta erotuksena Unescon sopimusten kulttuuriperintöä eri osa-alueisiin jakavalle ja sitä luetteloivalle lähestymistavalle. Yhteistä erityisesti Unescon aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksen kanssa kuitenkin on, että ne korostavat yhteisöjen ja ryhmien, siis laajemmin kansalaisyhteiskunnan, merkitystä sopimuksen toimeenpanossa ja siten ne tuovat kulttuuriperintöä osaksi kansalaisten arkielämää ja toimintoja. Molemmissa sopimuksissa ihmisoikeudet, kulttuuriset oikeudet ja velvollisuudet sekä kestävä kehitys ovat vahvasti niiden laatimisen taustalla.¹¹³

Faron sopimuksen kulttuuriperintöä koskevaa määritelmää pidetään kansainvälisen kulttuuriperintöpolitiikan laajimpana. Kulttuuriperintö määritellään seuraavasti:

”Kulttuuriperintö tarkoittaa niitä menneisyydestä perittyjä voimavaroja niiden omistajasta riippumatta, jotka ihmisten mielestä kuvastavat heidän jatkuvasti muuttuvia arvojaan, uskomuksiaan, tietojaan ja perinteitään. Tähän kuuluvat kaikki ihmisten ja paikkojen vuorovaikutuksesta aikojen kuluessa rakentuneen ympäristön osat.”

Faron sopimus on puitesopimus, joka määrittelee laajat tavoitteet ja toiminta-alueet sekä suunnat, joihin sopimusmaat pyrkivät. Sopimus ei velvoita jäsenmaita vaan jättää niille vapauden toimeenpanna sopimusta omien lakiansa ja politiikkojensa mukaisesti, kunhan se on yhdenmukainen muiden sopimusmaiden lähestymistapojen kanssa. Tähän mennessä sopimuksen on ratifioinut 17 Euroopan neuvoston jäsenvaltiota. Se on toistaiseksi selvästi vähemmän kuin muissa kulttuuriperintöalan sopimuksissa. Sopimuksen ratifiointia kuitenkin jo valmistellaan monissa jäsenvaltiossa. Kulttuurin, kulttuuriperinnön ja maiseman johtokomitea otti vuonna 2013 käyttöön toimintasuunnitelman, jonka tavoitteena on lisätä sopimuksen allekirjoittaneiden maiden määrää ja tehdä sopimuksen tavoitteita ymmärrettäväksi.¹¹⁴ Osana toimintasuunnitelmaa on kehitetty toimintamalleja ja työkaluja, joita sopimukseen liittyneet valtiot voivat käyttää omassa toimeenpanotyössään. Toimintamalleilla nähdään olevan erityistä merkitystä osallistuvan demokratian varmistamisessa. Näitä ovat mm. *Faro workshops*, *Faro applications*, *Faro Heritage*

112 Ks. Faro Action Plan 2013–2015. State of progress and perspectives, www.coe.int.

113 Kanerva ja Mitchell, 2015, 19.

114 Ks. Faro Action Plan 2013–2015. State of progress and perspectives, www.coe.int.

Committee.¹¹⁵ Faron sopimukseen liittyvät toimet ovat keskeisiä ajankohtaisia aloitteita kulttuuriperintöalalla Euroopan neuvostossa ja ne linjaavat neuvoston kehittämistyötä.

Kulttuuriperintösopimusten seuranta ja tietojärjestelmät

Euroopan neuvoston sopimusten toimeenpanon seurannasta vastaa kulttuurin, kulttuuriperinnön ja maiseman johtokomitea. Sopimusten jäsenmaat ovat velvoitettuja toimittamaan tieto- ja yhteisiin informaatiojärjestelmiin. Eri sopimusten seurantaan johtokomitealla on olemassa omat työvälinsä. Keskeisin kulttuuriperintöasioiden ja -sopimusten seurantajärjestelmä Euroopan neuvostossa on Herein (*European Heritage Network HEREIN: Observatory on policies and values of the European heritage*).¹¹⁶ Herein pyrkii toimimaan observatoriona, joka seuraa ja arvioi sopimusten toteutumista, kulttuuriperintöpolitiikkaa, kulttuuriperintöalan rahoitusta, lainsäädäntöä ja kulttuuriperinnön yhteiskunnallista merkitystä. Tavoitteena on, että tietojärjestelmä voisi toimia myös tulevien ja yhteisten toimenpiteiden kehittämisen ja evaluaatioiden (lain tulkinta, toimeenpanon arviointi) pohjana. Järjestelmää täydentää 15 kielellä saatavissa oleva sanasto (Herein Thesaurus), joka sisältää yli 500 kulttuuriperintöalaan liittyvää termiä tai käsitettä. Saatavilla on myös suomi–ranska–englanti-sanasto.¹¹⁷

Herein-verkostossa on tällä hetkellä mukana yhteensä 44 maata. Hereinin käytännön työ on virkamiesvetoista ja sen ylläpidosta vastaavat kansalliset kulttuuriperintöasiantuntijat ministeriöissä tai asiantuntijavirastoissa. Suomessa Herein-toiminnan kansallinen koordinaatio hoidetaan Museovirastossa. Hereinin toimintaa tuetaan vapaaehtoisin lahjoituksin. Hereinin toimintaa ja sen parissa tehtävää yhteistyötä on pyritty vahvistamaan viime vuosina. Vuonna 2014 avautui uusi verkkoalusta. Vuonna 2010 perustettiin yhdistys HEREIN Aisbl, *International Association of European Heritage Network*. Yhdistyksen tavoite on vahvistaa Hereinin roolia kulttuuriperintöä koskevan tiedon vaihdossa ja kehittämisessä ja vahvistaa yhteistyötä kansainvälisten organisaatioiden kanssa. Herein Aisbl:n jäsenenä on seitsemän maata, mukaan lukien Suomi.

Maisemayleissopimuksen seurantaan on kehitetty oma tietojärjestelmä, *Council of Europe Information System on the Landscape Convention*, ELCIS, lyhenteeltään L6. Tietojärjestelmään on tarkoitus kerätä tietoja sopimuksen toimeenpanosta ja siihen liittyvistä hyvistä käytännöistä sopimusmaissa ja alueellisesti. Lisäksi tietojärjestelmään sisältyy keskeisten käsitteiden luettelo. Vuonna 2013 julkistamassaan suosituksessa Euroopan neuvoston ministerineuvosto kehottaa sopimusmaita käyttämään informaatiojärjestelmää kansainvälisen yhteistyön, tuen sekä

115 Ks. www.coe.int.

116 www.herein-system.eu/.

117 www.herein-system.eu/sites/dev-hkp/files/download/Herein-thesaurus-FI_0.pdf.

tiedon ja kokemusten vaihdon tukena sekä kehittämään sitä yhteistyössä muiden jäsenmaiden kanssa.¹¹⁸ Järjestelmän on tarkoitus avautua vuoden 2015 aikana.¹¹⁹

Kulttuuriperintösopimusten seurantajärjestelmien ohella Euroopan neuvosto tukee laajemman eurooppalaisen kulttuuripolitiikan seurantaan ja arviointiin keskittyvän *Compendium of Cultural Policies in Europe* -verkoston toimintaa. Compendium syntyi Euroopan neuvoston jo 1980-luvulla aloittamien kulttuuripolitiikan maa-arvioiden perustalle. Compendium sisältää kuvauksen 47 eurooppalaisen maan kulttuuripolitiikasta ja se sisältää myös kulttuuriperintöä ja kulttuuriperintöpolitiikkaa koskettavia tietoja, joskin kulttuuriperintöä koskeva sisältö on työnjaossa Hereinin kanssa suppeampi ja tutkijavetoisessa järjestelmässä teeman laajuus riippuu myös kansallisten asiantuntijoiden omasta profiilista. Compendium seuraa Euroopan neuvoston sopimuksista kulttuuriyleissopimuksen, alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan, audiovisuaalisen perinnön suojeluun tähtäävän yleissopimuksen sekä Unescon kulttuuridiversiteettisopimuksen toimeenpanoa.

Euroopan neuvoston sopimusten seurannassa jäsenmaat ovat havainneet kansallisen toimeenpanon haasteina etenkin ministeriöiden ja hallinnonalojen välisen yhteistyön ja koordinaation, Euroopan neuvoston sopimusten ja eri kansainvälisten sopimusten (erityisesti Unescon sopimusten) välisen koordinaation sekä kansainvälisen yhteistyön ja osaamisen vaihdon käytännöt. Lisäksi etenkin Faron sopimuksen osalta haasteeksi nähdään laajojen käsitteiden (esim. perinneyhteisöt) konkreettinen toimeenpano sekä sopimuksen yleinen luonne.¹²⁰

Yhteistyö muiden kansainvälisten organisaatioiden kanssa

Keskeisessä roolissa Euroopan neuvoston työssä on yhteistyö Euroopan unionin sekä neuvoston toiminnan alaan kuuluvien kansalaisjärjestöjen ja kansainvälisten ammatillisten yhteisöjen kanssa. Euroopan unioni on neuvoston tärkein institutionaalinen partneri sekä poliittisissa että teknisissä asioissa ja yhteistyö kattaa kaikki Euroopan neuvoston toiminnan alat. Euroopan neuvosto solmi vuonna 2007 Euroopan unionin kanssa yhteistyösopimuksen, nk. *Memorandum of Understanding*, joka luo yhteistyön institutionaalisen viitekehyksen yhteistyön vahvistamiseksi yhteisesti kiinnostavilla toiminta-alueilla, kuten kulttuuriperintö.¹²¹ Konkreettisena esimerkkinä mahdollisesta yhteistyöstä kulttuuriperinnön alueella on esimerkiksi vuonna 2014 Euroopan unionin neuvoston esitys Euroopan kulttuuriperintövuoden (European Year of Cultural Heritage) nimeämiseksi, jossa tavoitteeksi asetettiin Euroopan neuvoston merkittävä rooli

118 Recommendation CM/Rec(2013)4 of the Committee of Ministers to member States on the European Landscape Convention Information System of the Council of Europe and its glossary, wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2141673&Site=CM.

119 elcl6.coe.int/WebForms/Public_List.aspx.

120 Ks. Johtokomitean muistio (CDCPP) Review of the Council of Europe Conventions under the responsibility of the CDCPP. Document for information. CDCPP (2015)3. www.coe.int.

121 www.coe.int.

aloitteen toteuttamisessa.¹²² Myös Faron sopimuksen toimintamalleja toteutetaan yhteistyössä Euroopan unionin kanssa. Euroopan neuvosto on myös muita institutionaalisia partnereita toimintansa vahvistamiseksi. YK on tärkeä partneri erityisesti globaalien näkökulman kannalta ja ihmisoikeuksia koskevassa työssä. Erityisesti eurooppalaisen kulttuuriperintöstrategian laatimista koskevissa asiakirjoissa neuvosto toivoo tiivistä yhteistyötä paitsi EU:n, myös Unescon ja ICCROM:in kanssa. Kulttuuriperinnön alueella keskeisimpiä yhteistyöorganisaatioita ovat ICOMOS ja Europa Nostra.

Suurelle yleisölle suunnattuja EN:n toimintamuotoja ovat esimerkiksi European Heritage Days (Suomessa Euroopan kulttuuriympäristöpäivät) sekä eurooppalaiset kulttuurireitit. Euroopan neuvosto järjestää Heritage Days -tapahtuman yhteistyössä EU:n kanssa. On arvioitu, että siihen osallistuu noin 20 miljoonaa ihmistä vuosittain 50 Euroopan maassa.¹²³ Osana prosessia järjestetään vuosittain nk. Euroopan kulttuuriperintöpäiväfoorumi, European Heritage Days Forum (vuodesta 2008 alkaen). Sen tarkoitus on tuoda yhteen kulttuuriperinnön parissa toimivia asiantuntijoita ja kehittää tapoja, joilla kulttuuriperinnön tuntemusta ja arvostusta voidaan edistää.

Eurooppalainen kulttuuriperintöstrategia vuonna 2016

Keväällä 2015 järjestettiin Namurissa Belgiassa Euroopan neuvoston kulttuuriperinnöstä vastaavien ministerien kokous.¹²⁴ Kokous oli osa Belgian Euroopan neuvoston ministerikomitean puheenjohtajakauden ohjelmaa. Kokouksen teemana oli kulttuuriperintö 2000-luvulla ja erityisesti yhteisen eurooppalaisen kulttuuriperintöstrategian luominen (*”Cultural heritage in the 21st century for living better together. Towards a common strategy for Europe”*). Kokouksessa kansainvälisen kulttuuriperintöalan toimintaympäristön haasteina nähtiin etenkin Euroopan kulttuuriset, sosiaaliset ja taloudelliset kriisit, demografiset muutokset, muuttoliikkeet, irrallisuuden tunne sekä eurooppalaisten arvojen ja ”eurooppalaisen projektin” kyseenalaistaminen. Kulttuuriperintö nähdään keskeisenä eurooppalaisen identiteetin osana. Deklaraation mukaan toimintaympäristön haasteisiin vastaamiseksi tulee laatia strategia, joka määrittää uudelleen kulttuuriperinnön roolin ja merkityksen Euroopassa uudessa sosio-ekonomisessa viitekehyksessä.

Deklaraation mukaan strategian tulee noudattaa Euroopan neuvoston keskeisiä arvoja (demokratia, ihmisoikeudet, avoimuus ja dialogi, tasa-arvo, diversiteetti) ja sen tulee tuoda esille yhteisiä, lainsäädäntöön perustuvia, kulttuuriperinnön kokonaisvaltaisen suojelun ja hallinnon malleja, joka kattaa kaikki tasot kansalaisyhteiskunnasta kansainvälisiin organisaatioihin. Lisäksi strategian odotetaan visioivan toimintaa seuraavaksi kymmeneksi vuodeksi ja sitä tulisi

122 Council conclusions on participatory governance of cultural heritage, data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15320-2014-INIT/en/pdf; ks. myös ICOMOS, www.icomos.org.

123 Ks. Suomen kulttuuriympäristöpäivien sivut, www.rakennusperinto.fi/kulttuuriymparistopaivat.

124 www.coe.int; Ministerikomitea on neuvoston tärkein päättävä elin. Se kokoontuu ministeritasolla (ulkoministerit) kerran vuodessa. Muulloin valtaa käyttää viikoittain kokoontuva sijaiskokous, jossa istuvat jäsenmaiden pysyvät edustajat eli suurlähettiläät.

toteuttaa ennen kaikkea olemassa olevien välineiden, erityisesti neuvoston sopimusten, tietojärjestelmien (Herein, ELICIS, Compendium) ja teknisen avun ohjelman kautta. Deklaraatiossa ministerineuvosto kutsuu erityisesti Euroopan unionin, sekä eurooppalaisella että jäsenvaltioiden tasolla, mukaan strategian kehittämiseen ja toteuttamiseen.

Namurin deklaraation liitteenä julkaistiin suuntaviivat ja suositukset tulevalle strategialle. Strategian osa-alueiksi määritellään:

- kulttuuriperintö ja kansalaisuus (citizenship)
- kulttuuriperintö ja yhteiskunnat (societies)
- kulttuuriperintö ja talous
- kulttuuriperintö ja tieto (knowledge)
- kulttuuriperintö ja alueellinen hallinto (territorial governance)
- kulttuuriperintö ja kestävä kehitys.

Jäsenvaltiot voivat toteuttaa tulevaa strategiaa omiin tarpeisiinsa parhaaksi katsomallaan tavalla, kuitenkin huomioiden keskeisiksi valitut, yhteiset teemat. Ministerineuvosto valtuuttaa deklaraatiossa neuvoston vastaamaan strategiaproessin koordinoimisesta ja eurooppalaisten synergioiden luomisesta. Strategian laatimisesta neuvostossa vastaa käytännössä kulttuurin, kulttuuriperinnön ja maiseman ohjauskomitea. Tavoitteena, että strategia hyväksyttäisiin ministerikomitean suosituksena vuoden 2016 lopussa.

Lisäksi kokouksessa julkaistiin vetoamus (*Namur Call*), jossa tuomitaan kulttuuriperinnön tarkoituksellinen tuhoaminen ja kulttuuriomaisuuden laitton kauppa. Vetoamuksessa myös päätetään käynnistää keskustelut eurooppalaisen yhteistyön vahvistamiseksi mm. lainsäädännön alueella, tuhon estämiseksi.¹²⁵

Lopuksi

Viimeiset kaksi, kolme vuotta ovat olleet aktiivisen kulttuuriperintöalaan liittyvän kehittämisen aikaa kansainvälisesti. Kulttuuriperinnön käsite on laajentunut selvästi kansainvälisessä kehittämistyössä. Nyt korostetaan kulttuuriperinnön monitahoista luonnetta aineellisena, aineettomana ja digitaalisena perintönä. Kulttuuriperintöä leimaa nykyhetken ja menneisyyden yhteys, ihmisen ja luonnon vuorovaikutus, yksilöllinen määräämisoikeus ja yhteisöjen merkitys. Kansainväliset sopimukset, etunenässä Unescon sopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelusta (2003) sekä Euroopan neuvoston kulttuuriperinnön yhteiskunnallista merkitystä korostava Faron sopimus (2005) ovat nostaneet kulttuuriperintökeskustelun keskiöön kansalaisyhteiskunnan ja yhteisöjen merkityksen kulttuuriperinnön vaalimisessa ja suojelussa. Kult-

125 The Namur Call, rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802f8129.

tuuriperintö nähdään osana ihmisoikeuksia, jossa jokaisella tulee olla mahdollisuus määrittää oma perintönsä ja osallistua sen vaalimiseen. Osallistavan hallinnoinnin ja kulttuuriperinnön valtavirtaistamisen käsitteet ovat nousseet keskeisimmiksi myös Euroopan unionin kulttuurin työsuunnitelmissa.

Kulttuuriperintö nähdään kansainvälisesti ennen kaikkea keskeisenä osana kestäväen kehityksen diskurssia. Kestäväen kehityksen kolmen, ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen, pilarin mallia on pidetty riittämättömänä ilman kulttuurin näkyvää roolia. Strategisesta näkyvyydestään huolimatta kulttuurin ja kestäväen kehityksen välinen suhde jää kuitenkin näissäkin tapauksissa usein tarkemmin analysoimatta.¹²⁶ Käytännössä kestäväen kehityksen tavoitteiden mukaista työtä on toteutettu erityisesti matkailun alueella.

Erityisesti Unescon ja myös Euroopan neuvoston työtä on leimannut kansainväliset konfliktit ja kulttuuriperinnön kohtaamat uhat ja kulttuuriperinnön tuhoaminen ja tuhoutuminen. Organisaatiot ovat laatineet julkilausumiaan, joissa vedotaan kulttuuriperinnön tuhoamisen lopettamiseksi ja kulttuuriesineiden laittoman kaupan ja maastaviennin ehkäisemiseksi. Strategisen tason ohella kansainvälisissä organisaatioissa taistellaan tällä hetkellä konkreettisesti eri toimin maailmanlaajuisesti arvokkaan kulttuuriperinnön säilymistä puolesta. Nopeasti kärjistynyt pakolaiskriisi luo haasteen myös kulttuuriperintöalan kehittämistyölle ja sen tavoitteille ja arvoille kestäväen ja oikeudenmukaisen kehityksen sekä ihmisoikeuksien näkökulmasta. Kansainvälisten konfliktien ja pakolaiskriisin ohella laajoina kulttuuriperintöalaa koskevat haasteina on nähty mm. alueellisuuden ja taloudellisten arvojen vahvistuminen, globalisoituminen ja muuttoliikkeet, digitalisoituminen ja sen hallinta, poliittisten rakenteiden ja hallinnon muutokset, tiedonhallinta sekä ilmastonmuutos.

Monitahoiset haasteet korostavat kulttuuriperintöpolitiikan jaettua hoitamista, ja kansainvälisellä tasolla haetaan synergiaa hallitusten välisten organisaatioiden sisällä (esimerkiksi eri valtiosopimusten koordinointi ja yhteensovittaminen sekä yhteinen hallinnointi) ja niiden välillä. Esimerkiksi Unescon työssä EU-koordinaatio on vahvistumassa ja unioni haluaa osallistua enenevässä määrin Unescon työhön alueilla, joilla EU:lla on toimivaltaa ja erikoisosaamista. Euroopan unionin ja Euroopan neuvoston yhteistyöstä on sovittu myös formaalisti ja kulttuuriperintökysymyksissä etenkin Euroopan neuvoston eurooppalaisen kulttuuriperintöstrategian laatimisen toivotaan tuovan kulttuuriperinnön haasteiden ratkaisemisessa yhteen paitsi Euroopan neuvoston ja unionin toimielimet, myös Unescon ja sen yhteistyöjärjestöt. Myös yhteistyötä, tiedon ja kokemusten vaihtoa ja avunantoa jäsenvaltioiden välillä painotetaan.

Kansainväliset organisaatiot kannustavat tällä hetkellä vahvasti myös jäsen- ja sopimusmaitaan monikeskiseen ja monitahoiseen yhteistyöhön eri toimialojen ja yhteistyössä kansalaisjärjes-

126 Prologue, 15. Teoksessa Joos Desein, Katriina Soini, Graham Fairclough & Lumina Horlings, 2015. Teoksessa Culture in, for and as sustainable development. Conclusions from the Cost Action IS1007 investigating cultural sustainability. University of Jyväskylän, COST European cooperation in science and technology. www.culturalsustainability.eu/conclusions.pdf.

töjen kanssa omassa maassaan. Myös rajat ylittävää yhteistyötä ja tiedonvaihtoa korostetaan. Kulttuuriperinnöllä nähdään ainakin strategisella tasolla keskeinen rooli eurooppalaisessa ulkopoliitikassa ja kehitysyhteistyöhankkeissa.

Tukea ja rahoitusta kulttuuriperintötyöhön myönnetään kuitenkin vielä melko perinteisin määritelmien ja rajojen. Kulttuuriperinnön kytkökset muihin aloihin voivatkin olla vaikeasti tunnistettavia. Kulttuuriperinnön horisontaalisten vaikutusten ja vaikuttavuuden tunnistaminen, näyttöihin perustaminen ja sen pohjalta niiden vahvempi taloudellinen ja poliittinen tukeminen ovat keskeisiä haasteita erityisesti eurooppalaisella tasolla.¹²⁷

Kulttuuriperintöpolitiikan tasolla voidaan kansainvälisiä organisaatioita tarkastelemalla nähdä erityisesti kaksi kansainvälisesti merkittävää kehityssuuntaa:

1. kulttuuriperinnön nähdyt ja toivottavat laaja-alaiset vaikutukset yhteiskuntapolitiikkaan ja yhteiskuntien kehitykseen kestävän kehityksen viitekehyksessä sekä
2. osallistavan hallinnon mallit, kansalaisyhteiskunnan merkitys sekä yksilöiden ja yhteisöjen rooli ja osaaminen oman kulttuuriperintönsä tunnistamisessa ja vaalimisessa.

127 Reflection Group "EU and cultural heritage". Report and Actions, ehhf.eu/sites/default/files/201407/Session_1_Myle_Florjanowicz.pdf.

KULTTUURIPERINTÖALAN KANSAINVÄLISYYS POHJOISMAISSA JA VIROSSA

Maria Hirvi-Ijäs

Cuporen tekemään selvitykseen Museoviraston toiminnan kansainvälisestä ulottuvuudesta liittyi suppea verrokkimaavertailu. Vertailussa oli neljä maata: Ruotsi, Tanska, Norja ja Viro. Valittujen maiden maantieteellinen ja kulttuurinen läheisyys teki niistä Museoviraston toiminnan näkökulmasta luontevat vertailukohteet.

Vertailun tavoitteena oli tarkastella kulttuuriperintöalan kansainvälisyyttä tekemällä katsaus näiden maiden kulttuuriperintöhallintoon ja -politiikkaan. Tarkastelu tehtiin Museoviraston näkökulmasta keskeisiin kulttuuriperintöalan hallinnollisiin rakenteisiin sekä kansainvälisten asioiden hoitamisen vastuunjakoihin. Kohteena olivat näin ollen kulttuuriperintöalan kansainväliset käytännöt.

Tässä vertailua kokoavassa artikkelissa tarkastelen jokaista maata erikseen. Yleisen käsityksen mukaan lähialueet ovat lähtökohtaisesti hyvin samankaltaisia, mikä tekee niistä myös keskenään vertailukelpoisia. Vertailu kuitenkin osoittaa, että samankaltaisuuksista huolimatta maiden välillä on myös toisistaan poikkeavia toimintamalleja ja käytäntöjä. Viron tilanne on erityisen poikkeava suhteessa kolmeen Pohjoismaahan, joiden taustalla on osittain yhteinen historia ja pitkäaikaisia poliittisia sopimuksia pohjoismaisesta yhteistyöstä.

Pohjoismainen kulttuuriperintöalan yhteistyö

Pohjoismainen yhteistyö on ollut keskeinen poliittinen ja kulttuurinen voimavara koko toisen maailmansodan jälkeisen ajan.¹²⁸ Pohjoismainen neuvosto perustettiin vuonna 1952. Kaksikymmentä vuotta myöhemmin luotiin Pohjoismaiden ministerineuvosto, jonka tehtävänä oli alusta alkaen vahvistaa maiden välistä yhteistyötä erilaisten eurooppalaisten verkostojen rinnalla. Vuonna 2007 hallitusten edustajat näkivät jälleen tarpeellisena korostaa yhteistyön merkitystä kiihtyvästi globalisoituvassa maailmassa, ja viimeisimmän uudistamisstrategian raportissa *Nyt Norden* vuodelta 2014 yksi tavoite on systemaattisempi yhteistyö niin EU:ssa kuin kansainvälisestikin.¹²⁹

128 Pohjoismaisesta poliittisesta yhteistyöstä on muodostunut oma malli – Den nordiska modellen –, jonka käsitteellisestä käytöstä käytiin kiivasta keskustelua kun Ruotsin sosiaalidemokraattinen puolue vuonna 2011 pyrki patentoimaan käsitteen tavamerikiksi omiin nimiinsä. Pohjoismainen ministerineuvosto 2012 vastusti tätä oikeutta yhteisen kulttuuriperinnön nimessä. www.norden.org.

129 Nyt Norden, norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:729608/FULLTEXT02.pdf.

Baltian maat liitettiin yhteistyöverkostoon vuonna 1991 avaamalla jokaiseen maahan pohjoismainen tiedotustoimisto. Tällöin tavoite oli tukea maiden itsenäistymisprosessia. Vuoden 2004 jälkeen Baltia-yhteistyö on pitkälle integroitu EU-verkostoihin. Pohjoismaisella ministeriöneuvostolla on vahva rooli myös Itämeri- ja arktisen alueen yhteistyössä sekä Arktisen neuvoston että Barentsin neuvoston kautta.

Sopimus pohjoismaisesta kulttuuriyhteistyöstä astui voimaan vuonna 1972. Virallisella tasolla kulttuuriperintöalaa ei kuitenkaan ole eroteltu omaksi aiheeksi tai teema-alueeksi. Kulttuuriperintöalan määrittely ja käsitys sen merkityksestä näyttäytyy silti yhtenäisenä, vaikkakin samaan aikaan myös moninaisena. Tässä määrittelyssä kulttuuriperintöala jakautuu kahteen osaan sisällöllisesti ja hallinnollisesti.

Ensimmäinen kokonaisuus on ympäristöön perustuva. Siinä on kyse rakennetusta kulttuuriympäristöistä sekä luonnollisista ympäristöistä, jotka koetaan ainutlaatuisiksi ja suojelun tarpeessa oleviksi. Tästä näkökulmasta katsoen esimerkiksi ilmastonmuutosta koskevat kysymykset ovat keskeisiä. Ympäristönäkökulmaa painottava puoli kulttuuriperintöalasta kytkeytyy useaan ministeriöneuvoston politiikka-alueeseen muun muassa maaekosysteemit-työryhmän (*Terrestra ekosystemgruppen*, TEG) ja rahoitusohjelmien kautta.

Toinen kulttuuriperintöalan kokonaisuus liittyy elettyyn pohjoismaiseen kulttuurihistoriaan. Tämäkin näkökulma kytkeytyy hyvin usein maisemaan ja ilmastoon, joiden ehdoilla elämä on rakentunut, mutta korostaa kulttuurin erilaisia ilmenemismuotoja ja aineellista perintöä. Kulttuurihistoria on siis laaja kokonaisuus esimerkiksi konkreettisista rakennusperinteistä erilaisiin kerrottuihin talvitarinoihin, josta muodostuu yhteinen pohjoismainen arvoperusta. Kulttuuriperintöalalle ei tämänlaisesta kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta ole erillisiä rahoitusohjelmia, vaan rahoitusohjelmat ovat hallinnollisesti integroitu yleisemmin kulttuurin alaan.

Kulttuuriperintöalan pohjoismainen yhteistyö on aktiivista myös epävirallisella tasolla. Valtionarkeologit tapaavat säännöllisesti ja myös kansallismuseoiden johtajilla on jokavuotiset tapaamiset. Lisäksi on olemassa paljon eri ammattiryhmien, erikoismuseoiden ja muistiorganisaatioiden verkostoja. Pohjoismaat muodostavat usein myös epävirallisia työryhmiä laajempien eurooppalaisten ja globaalien verkostojen sisällä (esim. liittyen Unescon maailmanperintö ja aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksiin). Työryhmiä perustetaan vaikuttamisen vahvistamiseksi, kokousasioiden valmistelun tueksi tai kokemusten vaihtoa varten.

Moninainen kansainvälisyys

Pohjoismaisen kulttuuriperintöalan yhtäläisyyksistä huolimatta maiden väliltä löytyy myös suuria eroja, jotka johtavat erilaisiin poliittisiin painotuksiin, resursointeihin ja priorisointeihin.

Ymmärrys kansainvälisyydestä ja kansainvälisestä toiminnasta heijastaa maiden erilaisia historiallisia taustoja.

Pohjoismaisuus ja pohjoismainen yhteistyö mielletään usein alueellisuudeksi, ei niinkään kansainvälisyydeksi. EU-yhteistyön tulkinta nojaa uudempaan sisämarkkina-ajatteluun, joka limitteää sen kansalliseksi toiminnaksi. Viron suhteen viitataan suomalaisessa yhteydessä kielisukulaisuuteen, joka läheisen maantieteellisen sijainnin ohella vaikuttaa siihen että yhteistyötä ei koeta erityisen kansainväliseksi.

Eroista huolimatta kansainvälisen toiminnan merkitys ja tavoitteet ovat kaikissa maissa samansuuntaisia. Jäsenyys Unescossa ja Euroopan neuvostossa ovat kulttuuriperintöalan kysymyksissä itsestään selvä, ja kansainvälisten sopimusten merkitys on vahva kaikissa vertailumaisissa.¹³⁰ Suhde Euroopan unionin kulttuuripoliittisiin käytäntöihin vaihtelee jonkin verran, muun muassa sen vuoksi, että Norja ole unionin jäsen.

Kulttuuriperintöalan määrittely vaihtelee jokaisessa maassa jonkin verran. Laajimmin ajateltuna siihen kuuluu aineellinen, aineeton ja digitaalinen kulttuuriperintö sekä rakennettu ja luonnollinen kulttuuriympäristö. Vertailussa muiden maiden kulttuuriperintöalaa peilattiin Museoviraston organisaatioon, mikä ohjaa analyysiä. Keskeiseksi nousi kansainvälisen toiminnan strateginen määrittely ja käytännön organisointi.

Vertailussa tarkasteltiin kolmen keskeisen kansainvälisen sopimuksen tilannetta ja hallinnollista asemaa. Niistä kaksi ovat Unescon sopimuksia: vuodelta 1972 peräisin oleva yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta, eli niin sanottu maailmanperintösopimus, sekä vuoden 2003 yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta. Kolmas on Euroopan neuvoston puiteyleissopimus vuodelta 2005 koskien kulttuuriperinnön yhteiskunnallista merkitystä. Tämä Faron sopimukseksi kutsuttu sopimus on luonteeltaan pikemminkin suuntaa antava suositus kuin käytäntöjä sitova sopimus.

Ruotsi

Ruotsin valtiopäivien vuonna 2010 hyväksymä kansallisen kulttuuripolitiikan linjaus sisältää viiden kohdan toimeenpanosuunnitelman. Yhdessä kohdassa korostetaan elävän kulttuuriperinnön edistämistä sekä sen säilyttämistä, kehittämistä ja käyttöä. Toisessa korostetaan kulttuurien ja kansainvälisen toiminnan edistämistä. Tämän tavoitteen mukaan elävänä pidetty kulttuuriperintö kytkee nykyajan menneisyyteen ja ihmisen sekä omaan ympäristöönsä että kanssaihmiisiinsä. Elävöittämisen periaate rinnastuu ja kietoutuu aktiiviseen kansainväliseen

130 Euroopan neuvoston alaisuudessa ylläpidetään niin kulttuuripolitiikan että kulttuuriperintöalan tietopankkeja, joissa verrokki-maiden päivitettyjä perustietoja on osittain löydettävissä. www.culturalpolicies.net, www.herein-system.eu/national-reports.

kulttuuriseen yhteistyöhön, vaihtoon ja osallistumiseen, jonka koetaan toimivan osana demokratian kehittämistä ja yhtenä maailmanlaajuisten ongelmien ratkaisuvälineenä.¹³¹

Kulttuuriperinnön keskeisyys Ruotsin kulttuuripoliittisessa ohjelmassa nojaa sen suhteellisen laajalle ja elävälle tulkinnalle. Hallinnollisesti kulttuuriperintökäsitteen alle on koottu koko museoala, arkistot sekä kulttuuriympäristön suojelu ja hoito. Näiden alojen rahoitusosa oli vuonna 2009 noin puolet valtion koko kulttuuribudjetista.¹³² Kulttuuriympäristöalalle on vuonna 2014 tarkennettu omat kansalliset tavoitteet, jotka yhdistävät rakennetun ja luonnollisen elinympäristön. Siinä kulttuuriympäristöjen moninaisuus ja elävyys nähdään kestävän yhteiskunnan edellytyksenä.

Perustavanlaatuista on ihmisten osallistuminen kulttuuriympäristötyöhön, jonka kautta sitä ymmärretään ja käytetään vastuullisesti. Tavoitteena on myös sisäistävä – *inkluderande* – yhteiskunta, jossa kulttuuriympäristö on tiedon, sivistyksen ja elämysten yhteinen lähde. Kokonaisvaltainen maisemahallinto takaisi omalta osaltaan kulttuuriympäristön huomioimisen yleisessä yhteiskuntakehityksessä.¹³³ Kulttuuriperinnön säilyvyyden ja saavutettavuuden takaamiseksi on vuonna 2011 luotu erillinen kansallinen digitaalisen kulttuuriperinnön strategia.¹³⁴

Kulttuuriperinnöstä vastaavan ministeriön (*Kulturdepartementet*) ohjauksessa alaa hoitaa ja kehittää yli neljäkymmentä erilaista viranomaista. Suomesta poikkeavana käytäntönä itsenäisiä kulttuurihistoriallisia museoita on useampia, joista *Statens historiska museer* ja *Nordiska museet* hallinnoivat suurimpia kokoelmia. Kansainvälisyyden keskeisyydestä todistavat erilliset museot etnografialle, Itä-Aasian kulttuurille, Välimerenkulttuurille sekä maailmankulttuurille.¹³⁵ Muut selvityksen kannalta keskeiset kulttuuriperintöasiat kuuluvat Museoviraston sisarorganisaatio *Riksantikvarieämbetetin* alaisuuteen.¹³⁶

Riksantikvarieämbetetin tehtävä on vastata kulttuuriperintöalasta, kuitenkin ensisijaisesti kulttuurimaisemaan, kulttuuriympäristöihin ja kulttuuriesineisiin liittyvistä asioista. Tehtävään kuuluu aloitteellisuus omalla alalla sekä muiden toimijoiden tukena toimiminen, samalla kan-

131 ”Ett levande kulturliv är en del av välfärden och demokratin. Regeringens kulturpolitiska ambition är att skapa förutsättningar för konstnärlig frihet samt kvalitet, tillgänglighet och delaktighet i kulturlivet. Kulturarvet är en del av vår samtid och framtid. Regeringens ambition är att skapa förutsättningar för ett levande kulturarv som bidrar till fördjupad samhörighet människor emellan samt mellan människor och miljö.” Regleringsbrev för budgetåret 2015 avseende Riksantikvarieämbetet, www.esv.se/Verktyg--stod/Statsliggaren/Regleringsbrev/?RBID=16186.

132 Kulturutredningen 2009.

133 Nationella kulturmiljömål, www.raa.se/kulturarvet/kulturpolitik/da-och-nu-att-bevara-anvanda-och-utveckla-kulturmiljon/vad-ar-kulturmiljo/nationella-kulturmiljomal/.

134 Nationell strategi för digitalt kulturarv, www.regeringen.se/contentassets/8ad272b4832140acae16f36fc82c8c6d/digitlt-kulturarv--nationell-strategi-for-arbetet-med-att-digitalisera-digitalt-bevara-och-digitalt-tillgangliggora-kulturarvsmaterial-och-kulturarv-sinformation-ku11.015

135 Nämä museot toimivat Tukholmassa ja Göteborgissa ja niitä hallinnoi yhteinen viranomaisorganisaatio Statens museer för världskultur, www.varldskulturmuseerna.se/om-oss/kontakta-oss/.

136 Riksantikvarieämbetetin juuret juontuvat ensimmäisen valtionantikaarin toimeen, joka perustettiin 1630. www.raa.se/om-riksantikvarieambetet/riksantikvarieambetets-historia/.

sallisia kulttuuri- ja kulttuuriympäristötavoitteita seuraten.¹³⁷ Kulttuuriperintöalan alueellinen vastuu jakautuu 21 lääninhallituksen kesken ja paikallisesti vastuun kantaa 290 kuntaa yhdessä 20 maakuntakäräjän (landsting) kanssa.

Kulttuuriperintöalan kansainvälisen toiminnan strategiat ja tavoitteet perustuvat yleiseen, kaikkien viranomaisten tehtävää määrittelevä asetukseen, jossa korostetaan vastuuta osallistua maan EU-yhteistyöhön ja muuhun kansainväliseen yhteistyöhön.¹³⁸ Yhteinen kansallinen vastuu korostuu myös 2003 alkaen määriteltyyn globaalin kehityksen politiikkaan, jossa viranomaisten vastuu on vahvistaa Ruotsin panosta oikeudenmukaiseen ja kestävään globaaliin kehitykseen. Tämän lisäksi kansainvälinen toiminta mainitaan jokaisen viranomaisen erillisessä tehtävää määrittelevässä asetuksessa. Riksantikvarieämbetet tulee asetuksen mukaan sisällyttää toimintaansa kansainvälistä ja kulttuurienvälistä vaihtoa ja yhteistyötä.

Riksantikvarieämbetet on säännöllisesti tehnyt toimintaympäristöanalyysjä¹³⁹, joiden pohjalta on vuonna 2013 laadittu kansainvälisen toiminnan strategia. Strategian tavoitteena on sekä selkeyttää toiminnan kansainvälistä ulottuvuutta että tukea organisaation sisäistä kehittämistä. Kansainvälisen toiminnan kolmen tason määrittely seuraa maantieteellistä kehäajattelua. Laajin kehä on maailmanlaajuinen ja sitä ohjaa pitkäaikainen ja vakaa Unesco-yhteistyö. Riksantikvarieämbetet on sen lisäksi ollut erityisen aktiivinen YK:n *World Urban Forumissa*, jossa keskitytään kestävään kaupunkisuunnitteluun kulttuuriperinnön näkökulmasta. Ruotsi on myös aktiivinen ICCROMin¹⁴⁰ hallituksessa.

Eurooppalainen näkökulma jakautuu viraston kansainvälisessä toiminnassa kahtia: Euroopan unionin sisällä toimivaan yhteistyöhön sekä Euroopan neuvoston tavoite- ja sopimusyhteistyöhön. Euroopan unionin sisällä tapahtuvaa yhteistyötä ei Ruotsissa sinänsä koeta kansainväliseksi, vaan eräänlaiseksi kotimaisen kentän jatkeeksi. Sitä kautta on ollut luontevaa, että Riksantikvarieämbetet on ottanut aktiivisen roolin virallisissa, mutta myös epävirallisissa, verkostoissa vahvistaakseen kulttuuriperintöalan kysymysten merkitystä sisämarkkinoiden eri politiikka-alueilla.¹⁴¹ Muun muassa äskettäin perustettu kulttuuriperintöalan OMC-ryhmä on eräs *Reflection Group* -verkostossa tapahtuneen yhteistyön tulos.

Riksantikvarieämbetet on myös aktiivinen jäsen tutkimusverkostossa *JPI – Joint Programming Initiative – Cultural Heritage and Global Change* –, jonka tavoitteena on kohdistaa tutkimus-

137 2014 Förordning med instruktion för Riksantikvarieämbetet, www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Svensk-forfattningssamling-201_sfs-2014-1585/.

138 2007 Myndighetsförordningen, www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Myndighetsforordning-2007515_sfs-2007-515/.

139 Omvärldsanalys 2012–15, www.raa.se/app/uploads/2012/08/Trender-i-tiden-2012-2015-9789172096011.pdf.

140 International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property.

141 European Heritage Heads Forum, European Heritage Legal Forum, Europeana sekä ARCHES ovat eräitä keskeisiä alan EU-verkostoja, joissa myös Museovirasto toimii.

resurssit kulttuuriperintönäkökulmiin kestävän kehityksen kysymyksissä, sekä vahvistaa tutkimusyhteistyötä ja hyötyä synergioista.¹⁴²

Ruotsi on ollut aktiivinen hallituksen jäsen myös Euroopan neuvoston sisällä toimivassa kulttuurin, kulttuuriperinnön ja maiseman ohjausryhmässä.¹⁴³ Komitean tehtävä on vahvistaa kansainvälistä kulttuuriperintöalan yhteistyötä ja sen eurooppalaista kehitystä erityisesti neuvoston hankkeissa ja sopimustyössä.

Lähialueiden kulttuuriperintöyhteistyössä Riksantikvarieämbetet toimii sekä Itämeren valtioiden neuvoston (CBSS) *monitoring*-ryhmässä sekä eri työryhmissä. Pohjoismaisen yhteistyön merkittävimmät forumit ovat Pohjoismaisen ministerineuvoston TEG-ryhmä, epävirallinen *Nordiskt Riksantikvariemöte* sekä maailmanperintöhallinnon alueellinen verkosto.

Kansainvälisten asioiden käsittely tapahtuu Riksantikvarieämbetetissä viraston eri osastoilla, mutta keskittyy viraston sihteeristöön (*verkssekretariatet*). Selkeyden ja tiedonkulun vuoksi sihteeristö perustettiin vuonna 2013 erillinen kansainvälisten asioiden koordinaattori.

Selvityksessämme nousi esille kolme ajankohtaista kansainvälistä sopimusta – maailmanperintösopimus, aineetonta kulttuuriperintöä koskeva sopimus sekä Faron sopimus – joiden ratifiointitilanne sekä kansallinen toimeenpanovastuu vaihtelevat verokkimaissa. Vanhin niistä on maailmanperintösopimus, joka on Ruotsissa astunut voimaan vuonna 1982. Ruotsissa on viisitoista Unescon maailmanperintölistalle kuuluvaa kohdetta, joiden omistus ja ylläpito vaihtelevat kohteittain. Maailmanperintösopimuksen kansallisen toiminnan seurannasta ja kulttuuriperintökohteiden kehittämistyöstä vastaa Riksantikvarieämbetetin kansainvälisistä asioista vastaava virastosihteeristö (*verkssekretariatet*). Maailmanperintöön kuuluvista luonnonkohteista vastaa *Naturvårdsverket*.

Unescon alainen sopimus aineettomasta kulttuuriperinnöstä allekirjoitettiin Ruotsissa vuonna 2010 ja astui voimaan vuonna 2011. Sopimuksessa pyritään kohdistamaan huomio kulttuuriin monimuotoisuuteen, inhimilliseen luomisvoimaan sekä sen aineettomiin perinteisiin ja ilmaisuihin. Vastuu sopimuksen kansallisesta toimeenpanosta ja kehittämisestä on Ruotsissa annettu kielen ja kansanperinnön perinteisistä merkityksistä vastaavalle instituutille (*Institutet för språk och folkminnen*).¹⁴⁴

Riksantikvarieämbetet on vuodesta 2011 alkaen työstänyt tulkintaansa Euroopan neuvoston vuonna 2005 laatimasta, Faro-sopimukseksi kutsutusta puiteyleissopimuksesta koskien kulttuuriperinnön yhteiskunnallista merkitystä. Sopimuksen keskeinen tavoite on vahvistaa kulttuuriperinnön, elämänlaadun, identiteetin ja kestävän kehityksen välistä yhteyttä yhteiskun-

142 www.jpi-culturalheritage.eu.

143 Ns. CDCPP-ryhmä.

144 www.sprakochfolkminnen.se/om-oss/unescoupdraget.html.

nassa ja nostaa esille kulttuuriperintösuojelun taustalla olevaa ajattelua. Vuonna 2012 virasto sai tehtäväkseen ennakoida ja selvittää sopimuksen hyväksymisen saamia vaikutuksia. Keväällä 2014 Riksantikvarieämbetetin kulttuuriympäristöosasto antoi lausunnon, jonka mukaan puitteyleissopimus tulisi ratifioida Ruotsissa.¹⁴⁵

Norja

Norjassa vastuu kansallisesta kulttuuriperinnöstä jakautuu kahden eri ministeriön välille. Kulttuuriministeriön (*Kulturdepartementet*) alaisuuteen kuuluvat muistiorganisaatiot, kuten kulttuurihistorialliset museot ja arkistot. Kulttuurikohteet, kulttuuriympäristö ja kulttuurimaisema muodostavat puolestaan oman, käsitteellä *kulturminner* kutsutun kokonaisuuden. Tästä kokonaisuudesta vastaa Museoviraston norjalainen vastine *Riksantikvaren* ympäristöministeriön ilmasto- ja ympäristöosaston ohjauksessa. Tässä vertailussa keskitytään Riksantikvarenin toimintaan johtuen sen roolista Museoviraston sisarorganisaationa.

Riksantikvarenin toiminta on Norjassa osa ympäristöpolitiikkaa, jota ohjaavat kansalliset ympäristötavoitteet. Kulttuuriperinnön näkökulmasta tärkeimmät tavoitteet jakautuvat neljälle alueelle, jotka ovat arvokkaiden kulttuuriympäristöjen säilyttäminen ja hoito, kestävän kaupunkiympäristön kehittäminen, säännöstöjen ja yhteiskuntasuunnittelun kehittäminen sekä kansainvälinen yhteistyö.¹⁴⁶

Kulttuuriperintöhallinnossa Riksantikvarenilla on yleisvastuu kansallisten tavoitteiden saavuttamisesta. Toiminta kuitenkin jakautuu vahvan desentralisoimisen periaatteen mukaisesti 19 aluehallintoalueen (*fylkeskommuner*) ja paikallisesti 428 kunnan vastuulle. Erillisessä *Kunskapsløftet*-hankkeessa panostetaan kulttuuriperintöajattelun ja tiedon lisäämiseen sekä kuntien hallintorakenteissa että muiden rakentamiseen ja kehittämiseen liittyvien toimijoiden piirissä. Alakohtainen vastuu arkeologiasta ja vedenalaisesta kulttuuriperinnöstä on jaettu alueellisten erityismuseoiden kesken.

Tärkeitä Riksantikvarenin rinnakkaistoimijoita ovat muun muassa arkeologisista kaivauksista vastaava tutkimusinstituutti *Norsk institut for kulturminnesforskning* (NIKU), sekä yksityisessä omistuksessa olevan kulttuuriperinnön suojelua rahoittava *Norsk Kulturminnefond* (NKMF).¹⁴⁷

Riksantikvarenin toimintastrategiassa korostetaan myös kulttuuriperintöalan ruohonjuuritason yhteistyöverkoston merkitystä kansallisten tavoitteiden saavuttamisessa. Vuonna 2014

145 Farokonventionen. Europarådets ramkonvention om kulturarvets samhälleliga värde, samla.raa.se/xmlui/handle/raa/7673

146 www.riksantikvaren.no/Om-oss/AArsrapport, Årsrapport 2014, s. 8.

147 www.niku.no/no/om_niku/ ja www.kulturminnefondet.no/om/.

kirjattiin erillinen strateginen suunnitelma vapaaehtoistyön ja muun yhdistyspohjaisen työn tukemiseksi ja hyödyntämiseksi.¹⁴⁸

Vastuun desentralisoitumisen periaatteen mukaisesti Riksantikvaren tekee myös systemaattista yhteistyötä niiden yhteiskuntasektoreiden kanssa, joiden toiminta erityisesti vaikuttaa kulttuuriperintöön. Niihin lukeutuvat muun muassa kulttuuriala, maatalous- ja kalastusala, liikenneala sekä energia-ala.

Ympäristöalan kansainvälisen yhteistyön kansalliset tavoitteet korostavat Norjan roolia aktiivisena vaikuttajana niin eurooppalaisella kuin globaalilla tasolla. Vaikuttaminen YK:n ja Unescon tasolla muun muassa erilaisten kansainvälisten sopimusten kautta tukee vahvoja ympäristövaatimuksia ja kestäväää kehitystä.

Norja ei ole Euroopan unionin jäsen, mutta maalla on silti intressi seurata EU:n lainsäädännön vaikutuksia ja kehitystä. Norjan oma Eurooppa-politiikka konkretisoituu muun muassa erillisen talousyhteistyön kautta (det europeiska økonomiska samarbeidsområdet, EØS). EØS-sopimuksia on solmittu lähinnä Itä-Euroopan maiden kanssa. Tavoitteena on vähentää eriarvoisuutta ja vahvistaa demokraattista yhteiskuntakehitystä.¹⁴⁹

Pohjoismainen ulottuvuus saa norjalaisessa politiikassa vahvan pohjoisen, arktisen painopisteen. Ympäristö- ja kulttuuriperintönäkökulmasta tämä ei tarkoita ainoastaan oman vähemmistökansan, saamelaisten, oikeuksien turvaamista, vaan laajentumista Barentsin meren ylitse ja koko pohjoisen monikansallisen alueen yhteistyöverkoston vahvistamista.¹⁵⁰

Riksantikvarenin kansainvälistä toimintaa koordinoidaan osana osaamisen kehittämisen osastoa. Kansainvälisen toiminnan strategisena lähtökohtana on yhteistyön vuorovaikutteisuuden kehittäminen ja kulttuuriperinnön merkityksen vahvistaminen sekä poliittisena tekijänä että osaamisen lisääntymisen ja tiedon kerryttämisen välineenä.¹⁵¹ Globaalilla tasolla Riksantikvarenin toiminta ilmenee sekä kansainvälisten sopimusten edistämistyönä että kehitysyhteistyöhankkeiden kautta. Erityisenä hankeyhteistyökohteena on viime vuosien aikana ollut Uganda. Kahdenkeskeisten sopimusten kautta tehdään tällä hetkellä yhteistyötä myös muun muassa Kenoseron luonnonpuistossa Venäjällä sekä Nokalakevissä Georgiassa.

Norjan erillisen eurooppalaisen talousohjelman, EØS:n, puitteissa Riksantikvarenilla on käynnissä yli 40 hanketta 14 eri maassa, muun muassa Baltian maissa, Puolassa, Slovakiassa, Tšekissä ja Unkarissa. EU:n toiminnan seurannan välineenä norjalaiset ovat ottaneet aktiivisen roolin monen intressiryhmän ja epävirallisen verkoston kehittämisessä, ja toimivat myös kaikissa

148 www.riksantikvaren.no/Om-oss/Strategisk-plan/Frivillighetsstrategi.

149 www.regjeringen.no/nb/tema/europapolitikk/id1151/.

150 www.regjeringen.no/nb/dokumenter/nordkloden/id2076193/.

151 www.riksantikvaren.no/Tema/Internasjonalt-samarbeid.

virallisissa alan yhteistyöryhmissä Euroopan neuvostossa sekä Itämeren alueella toimivassa *Monitoring Group* -verkostossa.

Pohjoismaiden viimeaikaisten hankkeiden ohella norjalaiset johtivat mm. kulttuuriperinnön ekologista roolia käsittelevää projektia, jonka toiminta päättyi tänä vuonna. Norjalaiset ovat myös pitäneet yllä vuoden 2014 loppuun saakka erillistä säätiötä vahvistaakseen pohjoismaiden maailmanperintösopimukseen liittyvää yhteistyötä.¹⁵²

Norjassa on tällä hetkellä kahdeksan maailmanperintökohdetta, joista uusin on kesällä 2015 listalle hyväksytty Rjukan-Notoddenin teollisuusalue Telemarkissa.¹⁵³ Riksantikvaren vastaa maailmanperintösopimuksen seurannasta ja kansallisten kohteiden hoidon koordinoinnista. Viraston pyrkimyksenä on omien kansainvälisten tavoitteidensa mukaisesti vaikuttaa kansallisten maailmanperintökohteiden lisäksi myös maailmanperintösopimuksen globaaliin kehittämiseen ja uusien maiden ja kohteiden mukaan pääsemiseen.

Norja ratifioi Unescon aineettoman kulttuuriperintösopimuksen vuonna 2007. Sopimuksen kansallisesta toimeenpanosta ja kehittämisestä vastaa Kulturdepartementetin alaisena toimiva *Kulturrådet*.¹⁵⁴ Sopimuksen toimeenpanossa on otettu huomioon sen yhtymäkohdat kansallisten vähemmistöjen oikeuksiin liittyviin kansainvälisiin sopimuksiin.¹⁵⁵

Euroopan neuvoston suosituksen mukainen puiteyleissopimus kulttuuriperinnön merkityksestä, eli Faron sopimus, ratifioitiin Norjassa jo vuonna 2008 ja se astui voimaan vuonna 2011. Sen sisällöllisen vaikutuksen seuranta kuuluu Riksantikvarenin kansainvälisen osaston tehtäviin.¹⁵⁶

Tanska

Tanskalainen kulttuuripolitiikka nojautuu korostetusti demokraattiseen kulttuurikäsitteeseen. Kulttuuripoliittinen strategia vuodelta 2009 nostaa erityisesti esille yhteisen kulttuurin ja kulttuuriperinnön saavutettavuutta ja alan osallistavia tavoitteita.¹⁵⁷ Kulttuuripoliittisen strategian tavoitteet saavat vahvistusta myös vuoden 2011 hallitusohjelmasta (*Et Danmark, der står sammen*), jossa määritellään kulttuuripolitiikan erityistavoitteiksi kansainvälistymisen, taloudellisen kasvun ja demokratian edistäminen.¹⁵⁸

152 Tämän säätiön tilalle suunnitellaan norjalaisten toimesta uudenlaista yhteistyömuotoa. Puhelinkeskustelu Margareta Ehrström, Museovirasto.

153 Niistä Suomenkin lävitse kulkeva Struven ketju lasketaan transnationaaliksi kohteeksi.

154 Vuoden 2014 Unesco-raportti kertoo norjalaisen toimeenpanotyön prosessista ja tilasta, www.regjeringen.no/globalassets/departementene/kud/kulturdokumenter/norges_forste_rapport_om_implemteringen_av_unescos_2003-konvensjon.pdf.

155 Norjan alkuperäiskansan saamelaisten lisäksi kansallisiin vähemmistöihin kuuluvat kveenit, metsäsuomalaiset, juutalaiset, roomit ja romaanit, www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/nasjonale-minoriteter/id1404/.

156 www.riksantikvaren.no/Om-oss/Organisasjonskart/Avdeling-for-kunnskapsutvikling.

157 kum.dk/uploads/tx_templavoila/Kultur_for_Alle.pdf.

158 www.stm.dk/publikationer/Et_Danmark_der_staar_sammen_11/Regeringsgrundlag_okt_2011.pdf.

Tanskalainen kulttuuriperintöhallinto on vuodesta 2012 lähtien ollut integroitu osaksi yleistä kulttuurihallintoa. Kulttuuriperintöalaan luetaan arkistot, kirjastot ja museot, rakennettu ympäristö ja muinaismuistot sekä eläintarhat. Toisista pohjoismaista poiketen Tanskan kulttuuriministeriön sivustolla mainitaan kielen merkitys erikseen perinteiden kantajana ja jatkuvuuden takaajana, yhtenä kulttuuriperinnön olemassaolon edellytyksenä.¹⁵⁹

Kulttuuriperintöalalla ei ole erillistä keskusvirastoa vaan toimintaa hoitaa kulttuuriministeriön (*Kulturministeriet*) alaisena toimiva kulttuurivirasto, *Kulturstyrelsen*. Osana Kulturstyrelseniä toimii kulttuuriperintöyksikkö, joka koordinoi kansallisesti muun muassa rakennetun kulttuuriympäristön ja muinaismuistojen suojelun ja hoidon. Museoalaa ohjataan oman yksikön kautta, vaikkakin viisi suurinta taide- ja kulttuurihistoriallista museota toimivat itsenäisesti suoraan ministeriön alla. Tämän lisäksi valtion omia linnoja ja kartanoita hoitaa erillinen toimikunta (*Styrelsen för slott och herrgårdar*).

Integroidulle kulttuuriperintöpolitiikalle ei ole määritelty erillisiä tavoitteita, mutta alakohtaisia strategioita löytyy useita. Kulttuuriperinnön saavutettavuudelle luotiin vuonna 2009 digitalisointia koskeva suunnitelma, ja viime vuosina on luotu useita strategioita lasten ja nuorten osallistamiselle.¹⁶⁰ Kansallinen arkkitehtuuripolitiikka vuodelta 2014 pyrkii edistämään ympäristön sosiaalista ja kulttuurista kestävyttä, tukemaan kansalaisaktiivisuutta, valistusta ja paikallishallintoa sekä saamaan tanskalaiselle arkkitehtuurille kansainvälistä näkyvyyttä.¹⁶¹ Kansallisen arkeologisen strategian tavoitteena on konkreettisemmin vahvistaa vastuumuseoiden toiminnan laatua ja arkeologisen tiedon hallintaa.¹⁶²

Vuonna 2012 loppuun saatetun kuntauudistuksen myötä Tanskassa toimii viisi alueellista hallintoaluetta sekä 98 kuntaa. Käytännössä kulttuuriperintöalan alueellinen delegointi toimii 47 aluemuseon erillisen vastualueen (*kulturarvsarealer*) muodossa. Arkeologinen toiminta sekä vedenalainen arkeologiatyö on organisoitu erillisten kansallisten vastuuverkostojen avulla. Paikallisesti vastuu jakautuu kunnille ja paikallismuseoille. Kunnat voivat saada sekä avustuksia että erillistä neuvontaa Kulturstyrelseniltä.¹⁶³

Rakennetun kulttuuriympäristön hoidon erillisenä rahoittajana toimii Kulturstyrelsenin rinnalla ja läheisessä yhteistyössä *Realdania*-niminen organisaatio, joka on *Danske Bankiin* kytkeytyvä yleishyödyllinen yhdistys.¹⁶⁴

Kulttuurialan kansainvälinen toiminta rakentuu usean ministeriön yhteistyölle: kulttuuriministeriön lisäksi osallisina ovat ulkoasiainministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö. Kansainvälisen

159 kum.dk/kulturpolitik/kulturarv/sprog/.

160 kum.dk/servicemenu/publikationer/2009/digitalisering-af-kulturarven/.

161 kum.dk/uploads/tx_templavoila/Dansk_lobende.pdf.

162 www.kulturstyrelsen.dk/kulturarv/fortidsminder/arkaeologi-paa-land/museernes-arkaeologiske-arbejde/arkaeologiske-strategier/.

163 www.kulturstyrelsen.dk/kulturarv/planlaegning/kom-godt-i-gang-guide/.

164 realdania.dk/.

yhteistyön periaatteet ja tavoitteet on kirjattu näitä politiikka-alueita edustavan Kansainvälisen kulttuuripaneelin strategiseen toimintasuunnitelmaan. Paneelissa toimii ministeriön edustajien lisäksi kulttuurikentän eri organisaatioiden jäseniä. Tavoitteena on vahvistaa yhteistyötä ja näin vahvistaa toiminnan vaikuttavuutta sekä kansallisesti että valituissa kansainvälisissä konteksteissa.

Yleiset kulttuurialan kansainvälisen vaihdon tavoitteet kiteytyvät neljään tasavertaiseen kohtaan, jotka kaikki pohjautuvat taiteen ja kulttuuriin itseisarvoon. Nämä ovat: 1) tanskalaisen taiteen ja kulttuurin uudistuminen ja kehittäminen, 2) Tanskan maakuvi- ja taiteen edistäminen, 3) kulttuuriviennin lisääminen ja 4) kulttuurien välisen dialogin edistäminen.

Vuosille 2014–2020 asetetut prioriteetit ovat sekä sisällöllisiä että maantieteellisiä. Kolmen sisältöteeman kautta nousee tanskalaisen kulttuuripolitiikan keskeiset priorisoinnit kestävä kehitys, lapset ja nuoret sekä osallistaminen, demokratia ja dialogisuus. Vaikka kulttuuriperintöala on hallinnollisesti vahvasti integroitu yleiseen kulttuuritoimintaan, tukevat sekä kestävä kehitys että osallistaminen ajankohtaisia yleisiä kulttuuriperintöpoliittisia tavoitteita.

Globaalilla tasolla tanskalaiset fokusoituvat kulttuurivaihtotoiminnassa kahdella tavalla. Yhtäältä yhteistyötä tehdään BRICS-maiden eli vahvojen nousevien talousmaiden Brasilian, Venäjän, Intian, Kiinan ja Etelä-Afrikan kanssa. Toisaalta yhteistyö kohdistuu kulttuurien välisyyden näkökulmasta oleelliseksi koettuihin kohteisiin, kuten Lähi-itään, Pohjois-Afrikkaan sekä Persianlahden arabimaihin.

Kulttuuriperintöalan globaali toiminta kytkeytyy kulttuurivaihtoa suuremmin kansallisen Unesco-toimikunnan työhön, joka toimii opetusministeriön alaisuudessa.¹⁶⁵ Toimikunta korostaa omissa tavoitteissaan kulttuuriperinnön merkitystä niin kansalliselle identiteetille kuin rajoja ja erilaisuuksia ylittävälle dialogeille. Kestävän kehityksen ja demokraattisen osallistamisen tavoitteet läpäisevät kaikki toimikunnan toimialueet.¹⁶⁶

Eurooppa on kuitenkin tanskalaiselle kansainväliselle toiminnalle ensisijainen ydinalue, jota vahvistaa strateginen EU-yhteistyö. Myös Pohjoismaisen ministerineuvoston kautta tapahtuva yhteistyö Pohjoismaissa ja Baltiassa on kansainvälisen toiminnan kannalta keskeistä. Useat pohjoismaista yhteistyötä ylläpitävien virallisten tahojen toimistot sijaitsevat Kööpenhaminassa, mikä tekee kaupungista eräänlaisen yhteisen hallinnollisen keskuksen.

Kulturstyrelsenin osana toimii erillinen kansainvälisistä asioista vastaava yksikkö, jossa käsitellään sekä globaalia yhteistyötä että Euroopan unionia koskevia kysymyksiä. Vuonna 1973 EU:n jäseneksi liittynyt Tanska on ollut proaktiivisesti vahvistamassa eurooppalaisen yhteistyön kult-

165 www.uvm.dk/Om-os/Ministeriets-internationale-arbejde/UNESCO/Den-danske-UNESCO-strategi.

166 www.uvm.dk/~media/UVM/Filer/Aktuelt/PDF14/140916%20UNESCO%20strategi.pdf.

tuurista ulottuvuutta. Osallistuminen kulttuurialan ohjelmiin, kulttuurin itseisarvoisen aseman korostaminen ja EU-hallinnon läpinäkyvyyden vaatimus ovat olleet keinoja pyrkiä tekemään EU-yhteistyö merkitykselliseksi yksittäisen toimijankin tasolla.¹⁶⁷ Tanska on yksi Euroopan neuvoston vuoden 1949 perustajajäsenistä ja toimii myös aktiivisesti kulttuuriperintökysymyksiä hallinnoivassa ohjausryhmässä (CDCPP). Itämeri-yhteistyön Monitoring Group -toiminnassa Tanskalla on ollut kiinnostusta erityisesti vedenalaista kulttuuriperintöä kohtaan.

Kansainvälisyys on ollut ohjenuorana myös Kulturstyrelsenin eri toiminta-alueiden arvioinnissa. Vuosina 2009 ja 2012 tehtiin arkeologian ja vedenalaisen arkeologian arvoinnit, joihin osallistui asiantuntijoita muun muassa Isosta-Britanniasta, Saksasta, Hollannista, Belgiasta, Ruotsista ja Norjasta.¹⁶⁸

Tanska sai kesällä 2015 kaksi uutta kohdetta Unescon maailmanperintölistalle. Tanskalla on siten nyt yhteensä kahdeksan maailmanperintökohdetta mukaan lukien Grönlannin *Ilulissat Isfjord*. Maailmanperintökohteita hoidetaan paikallisesti kohteesta riippuen. Sopimukseen liittyvä koordinointi ja kehittämistyö hoidetaan Kulturstyrelsenin kansainvälisten asioiden osastolla.

Aineettomaan kulttuuriperintöön liittyvä sopimus hyväksyttiin Tanskassa vuonna 2009, mutta sen kansallista toimeenpanoa ja kehittämistä ei ole vielä toteutettu.¹⁶⁹ Euroopan neuvoston Faro-puiteyleissopimusta kulttuuriperinnön merkityksestä ei Tanskassa ole vielä ratifioitu. Sen käsittelystä vastaa Kulturstyrelsen.

Viro

Viro poikkeaa monella tapaa vertailussa olevista Pohjoismaista erityisesti oman lähihistoriansa vuoksi. 1990-luvun itsenäistymisprosessissa virolaisille on ollut tärkeää korostaa omaa kulttuuriperintöään. Siksi kulttuuriperinnöllä on Virossa edelleen hyvin vahva yhteiskunnallinen merkitys ja asema. Kulttuuriperintöpolitiikka on Virossa selvästi määritelty identiteettipolitiikaksi. Keskeisenä tavoitteena on virolaisen kulttuurin ja perinnön säilyminen.¹⁷⁰

Kulttuuriperintöalasta vastaa kulttuuriministeriö ja se on jaoteltu neljään osaan: museot, kirjastot, kansankulttuuri sekä kulttuuriperinnön suojelu. Suojelutyön asiantuntijana ja käytännön työstä vastaavana virastona toimii ministeriön alainen *Muinsuskaitseamet*. Viro on jaettu kah-

167 www.culturalpolicies.net/web/denmark.php, pp 16–21.

168 www.kulturstyrelsen.dk/fileadmin/user_upload/kulturarv/fortidsminder/dokumenter/International_evaluating_af_den_arkeologiske_uindersoegelsesvirksomhed.pdf, www.kulturstyrelsen.dk/fileadmin/user_upload/dokumenter/KS/kulturarv/fortidsminder/Arkaeologi_under_vand_doc/FINAL_6__Kulturstyrelsen_International_Evaluation_of_Marine_Archaeology_in_Denmark__22._april_2013.pdf.

169 Aineettoman kulttuuriperinnön vähäinen rooli kulttuuripoliittisessa keskustelussa huomioitiin Politiken-lehden kriitikon artikkelissa 18.6.2015, politiken.dk/kultur/ECE2762859/danmarks-immatrielle-kulturarv-hygge-hoejskole-eller-boefsandwich/.

170 Lagerspetz & Tali tulkitsevat Viron kulttuuripoliittikkaa jopa protektionistiseksi ja kulttuurimääritelmää nationalistiseksi, www.culturalpolicies.net/web/estonia.php.

teentoista suojelualueeseen, joita hoidetaan sekä keskitetysti että alueellisten tiedotuskeskusten kautta. Monumentit ovat Virossa tärkeä aineellisen kulttuuriperinnön muoto. Hallinnollisen toiminnan ytimessä on ollut monumenttien määrittely, tunnistaminen ja suojelu. Vuoden 2014 lopussa Virossa oli 26 578 monumenttia jaettuna neljään alalajiin: arkeologiset (6 622 kpl), rakennetut (5 253 kpl), historialliset (1 264 kpl) sekä taiteelliset monumentit (13 516 kpl), joista suurin osa on uskonnollisia kohteita.

Toinen vahva kulttuuriperinnön muoto on kansankulttuuri (*rahvakulttuuri*), joka muodostaa arkipäivän ja ihmislähtöisemmän, elävän ja usein myös aineettoman kulttuuriperinnön muodon. Virossa toimi vuonna 2013 yli 450 erilaista kulttuurikeskusta (*rahvamaja*) ja yli 80 000 ihmistä osallistuivat erilaisten vakiintuneiden harrastajaryhmien toimintaan ympäri maata.¹⁷¹ Keskeisiä hallinnollisia toimijoita kulttuuriministeriön alaisuudessa ovat kansankulttuurin osaamiskeskus *Rahvakulttuurikeskus*, alueellisen kulttuuripolitiikan neuvosto *Eesti Regionaalse Kultuuripoliitika Nõukoda* (ERKPN) sekä vuonna 2006 perustettu aineettoman kulttuuriperinnön neuvosto.

Museoiden määrä on itsenäisyyden aikana moninkertaistunut ja nykyään Virossa on eniten museoita Euroopassa suhteessa asukaslukuun.¹⁷² Kaiken kaikkiaan 250 museosta 19 toimii suoraan kulttuuriministeriön alaisena. Koska museoiden toimintarakenteet ja rakennukset ovat usein olleet heikossa kunnossa, on kulttuuriministeriö panostanut alan infrastruktuuriin ja toimintaolosuhteiden vakauttamiseen. Taidemuseo *Eesti Kunstimuseum Kumu* valmistui Tallinaan vuonna 2006. Uusin museohanke on syksyllä 2016 Tarttoon valmistuva, uudistettu kansallismuseo *Eesti Rahva Museum*.¹⁷³

Vuoden 2014 kulttuuripoliittisen *Kultuur 2020* -ohjelman tavoitteissa kulttuuriperinnöllä on edelleen hyvin vahva asema. Nykyinen kulttuuriperintömäärittelmä laajentuu aineellisesta perinnöstä myös aineettomaan, konkreettisista monumenteista niiden ympäristöön ja kontekstiin. Ohjelma korostaa myös kulttuuriperinnön osuutta kestävässä kehityksessä ja taloudelliseen hyötyyn muun muassa kulttuuriturismin muodossa.¹⁷⁴ Kansainvälisen toiminnan painopisteet ovat siirtyneet vakiintuneiden kulttuurilaitosten verkostoista erilaisten toimijoiden yhteistyömahdollisuuksien ja kulttuuriviennin edistämiseen.

1990-luvun alkuvuosina itsenäiselle maalle oli tärkeää palauttaa valtiollistettu omaisuus, kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset mukaan lukien, takaisin yksityisille omistajille. Valtion yhteistyö yksityisten omistajien ja yhteisöjen kanssa on jatkunut tähän päivään saakka, vaikkakin yksityistämismuoto on hidastunut. Moninainen omistusmuoto on vaatinut uudel-

171 www.kul.ee/en/activities/folk-culture. Kuuluisia kansallisia laulufestivaaleja on järjestetty Tartossa vuodesta 1869, ja niitä hoitaa nykyään erillinen ministeriön alainen säätiö.

172 www.muuseum.ee/en/.

173 www.erm.ee/en.

174 Kulttuuriperintö on vahva erillinen tuote muun muassa Viron kulttuuri-instituutin kansainvälisessä viestinnässä, www.estinst.ee/est/infotrykised/article/eesti-kulttuuriparand/view/gb/.

leenarviointia suojelun käytäntöjen asiantuntemuksen tarpeista, mutta myös joustoa kulttuuriperinnön suojelun tavoitteissa, muodoissa ja priorisoinnissa. Kulttuur 2020 -ohjelmassa korostetaan tarvetta pohtia yksityisten ja julkisten tahojen kiinnostusta kulttuuriperintökohteisiin myös suhteessa kansainvälisiin sopimuksiin. Myös kolmannen sektorin merkitystä korostetaan sekä käytännön työn että viestinnällisestä näkökulmasta.

Kansainvälinen yhteistyö on ollut Virolle oleellista ja jopa välttämätöntä itsenäisen valtion rakentuessa. Jäsenyys Unesconsa toteutui heti itsenäistymisvuonna 1991 ja Euroopan neuvostossa pian sen jälkeen vuonna 1993. Vuonna 1992 perustettu Viron Unesco-toimikunta toimii nykyään itsenäisenä säätiönä, jonka hallitus koostuu viiden ministeriön sekä Muinsuskaitseametien edustajista.¹⁷⁵

EU-jäsenyyden Viro sai vuonna 2004 ja oli jo ennen sitä osallistunut aktiivisesti erilaisiin EU-ohjelmiin. Tällä hetkellä Viron kulttuuriperintöalalla on meneillään useita EU-hankkeita. Alueellista yhteistyötä tehdään rajanaapureiden Latvian ja Viron kanssa. Venedalaisen arkeologian hanke on käynnissä mm. Tanskan, Hollannin ja Ruotsin merimuseoiden kanssa.

Venedalaisen arkeologian merkitys on Virossa suuri, ja valmistelu Unescon alan sopimuksen ratifiointiin on työn alla. Virossa on myös meneillään Puolan ja Ruotsin kanssa yhteistyössä tehtävä, Itämeren yhteistyöverkoston rahoittama USHer-hanke, jonka tavoitteena on lisätä Itämeren vedenalaisen kulttuuriperinnön arvostusta.

Kulttuuriministeriössä erillinen neuvottelukunta työskentelee digitaalisen kulttuuriperinnön kysymysten parissa. Yhteistyöhankkeita on ollut runsaasti ja ne jatkuvat edelleen muun muassa *DCH-RP*-, *Athenaplus*- ja *Europeana Space* -verkostoissa.

Viro on osallistunut myös norjalaisvetoisen, EU:n rinnalla toimivan eurooppapoliittisen EØS-verkoston toimintaan. Sitä kautta maa on saanut huomattavaa rahoitusta muun muassa kulttuuriperintöalan restaurointihankkeisiin.¹⁷⁶

Virolla on kaksi kohdetta Unescon maailmanperintölistalla, joista tärkeimmäksi nousee Tallinnan vanha kaupunki.¹⁷⁷ Kulttuuriministeriön ja Unesco-toimikunnan rinnalla tärkeä rooli kansainvälisenä toimijana on myös Tallinnan kaupungin kulttuuriperintöosastolla.¹⁷⁸

Aineettomaan kulttuuriperintöön liittyvä sopimus hyväksyttiin Virossa vuonna 2006 ja sen kansallista toimeenpanoa ja kehittämistä hoidetaan Rahvakulttuurikeskuksesta. Kansallisen

175 Toimikunnan painopiste on Unescon toimialoihin liittyvä kansallinen koulutustoiminta, www.unesco.ee/organization/.

176 www.regjeringen.no/no/tema/europapolitikk/eos-midlene/id115262/.

177 Toinen kohde on kymmenen maan yhteinen Struven ketju.

178 Tallinnan kaupungin kulttuuriperintöosasto hoitaa Unescon Kulttuuridiversiteetisopimusta. Ks. Viron profiili, Compendium of Cultural Policies in Europe, www.culturalpolicies.net.

kulttuuriperinnön näkökulmasta Unescon aineettoman kulttuuriperinnön listauksilla näyttää Virossa olevan suurempi painoarvo kuin rakennetun maailmanperintölistauksilla. Tällä hetkellä Unescon aineettoman kulttuuriperinnön listalla on kolme kohdetta, ja kansallisesti merkittäväksi aineettoman kulttuuriperinnöksi on nostettu 58 eri kohdetta.¹⁷⁹ Euroopan neuvoston Faro-puiteyleissopimusta ei ole Virossa vielä ratifioitu. Sen käsittelystä vastaa kulttuuriministeriö.

Lopuksi

Verrokkimaavertailun avulla voidaan nähdä, että kulttuuriperintöpoliittisella alueella on käytännössä vahvoja samankaltaisuuksia maiden välillä. Kuitenkin käy myös ilmi, että jokaisen maan toiminnallinen suhtautuminen niin kulttuuriperinnön määrittelyyn kuin kansainvälisyyden ymmärtämiseen pohjautuu kansallisesti ankkuroituihin perinteisiin, poliittikkoihin ja kulttuureihin.

Kulttuuriperinnön merkitys yhteiskunnassa näyttäytyy Virossa identiteettipoliittikkana, kun taas Tanskassa kulttuuriperintö on sulautettu yleiseen kulttuuripoliittikkaan. Norjalainen kulttuuriperintökenttä jakautuu selkeästi kulttuuri- ja ympäristöpolitiikan alueille, ja taas Ruotsissa kulttuuriperintöhallinto jakautuu vahvojen valtakunnallisten, alueellisten ja paikallisten rakenteiden välillä.

Pohjoismainen yhteistyö on selvästi osa kulttuuriperintöalan kansainvälisiä käytäntöjä. Tämä ei kuitenkaan korostu selkeiden poliittisten ohjelmien tai rahoitusmuotojen kautta. Ennemmin on kyse arvopohjasta, jonka avulla toimitaan pohjoismaisen mallin, ”den nordiska modellen”, mukaan. On jopa niin, että itse yhteistyömuoto, virallinen ja epävirallinen, nousee sinänsä tärkeimmäksi yhteiseksi kulttuuriperinnöksi, jota ollaan valmiita suojelemaan ja pitämään elävänä yhteisen hyvän nimissä.

Lähialueyhteistyö painottuu eri maissa eri tavoin muun muassa maantieteellisistä syistä. Norjalla on selkeä kiinnostus nk. pohjoisen politiikkaan, mikä sisältää sekä Barentsin alueen että laajemmin arktisen yhteistyön. Tanskalla ja Virolla on aktiivisempi ote esimerkiksi vedenalaisen arkeologiaan Itämeriyhteistyössä.

Globaalin edustuksen ja virallisen yhteistyön tasolla maiden välisiä suuria eroja on vaikea havaita. Jokaiselle maalle on ollut itsestään selvä osallistua YK ja Unesco-tason yhteistoimintaan, vaikkakin joidenkin erillisten sopimusten asema ja merkitys vaihtelevat maiden välillä. Samoin on Euroopan neuvoston kulttuuriperintöalan viralliset toiminnot ja verkostot sisäistetty sekä hallinnollisesti että käytännön johtonuurana.

179 www.rahvakulttuur.ee/vkpnimistu/.

Suurimmat erot eurooppalaisella tasolla liittyvät Euroopan unionin rooliin ja sen vaikutukseen kansallisella kulttuuriperintökentällä. Vaikka Norja on jättäytynyt EU-jäsenyydestä, on unionin toiminnalla suuri vaikutus maan omaan Eurooppa-politiikkaan. Viron suhde eurooppalaiseen kenttään on muuttunut EU-jäsenyyden myötä, jolloin maan kytkentä pohjoismaisiin verkostoihin on heikentynyt verrattuna 1990-luvun tilanteeseen. Ruotsalaisilla ja tanskalaisilla toimijoilla eurooppalainen kenttä on selkeämmin sisäistetty sisämarkkina-ajattelun myötä lähemmäksi kansallista toimintaa.

Eurooppalaisuuden sisäistämiseen vaikuttaa myös jokaisen maan omat taloudelliset olosuhteet. Norjan Eurooppa-politiikkaan liittyy laajat taloudelliset panostukset erillisten talousohjelmien kautta. Viro taas on hyötynyt monesta tukiohjelmasta, myös norjalaisista, jo ennen EU-jäsenyyttään.

Kulttuuriperintöalan toiminnan kansainvälinen ulottuvuus ei pidä sisällään ainoastaan konkreettisia yhteistyörakenteita ja hankkeita, vaan myös avoimuuteen asennoitumista, liikkuvuuden halua ja sujuvuutta sekä osaamisen kehittämistä ja uudistumisvalmiutta. Vaihtelevasti käytössä olevien toiminnallisten kansainvälisyysstrategioiden avulla on mahdollista selkeyttää käytännön priorisointeja, mutta avoimuus muutoksille ja syventymisille tuntuu pohjautuvan yleisimpiin, ei-artikuloituihin poliittisiin, historiallisiin ja kulttuurisiin näkemyksiin.

Muun muassa Euroopan neuvoston Faron puiteyleissopimuksen myötä keskusteltavaksi nousee yhä vahvemmin kulttuuriperinnön omistajuus, muuttuvuus ja jaettavuus. Vahvasti kansalliseksi määritelty perintö muovautuu väkisinkin uusiksi muuttuvan väestörakenteen ja monikulttuurisuuden kautta. Näin kansainvälisyyden voi ymmärtää kansallisen sisällä olevaksi voimaksi, joka hitaasti vaikuttaa koko kulttuuriperintökentän toiminnan luonteeseen ja priorisointeihin. Valmiudet uudenlaisen kansainvälisyyden keskusteluun näyttäytyy erilaisilta eri verrokkimaisissa, ja tuntuu erottavan lähinaapurit toisistaan vielä selkeämmin kuin mitä hallinnolliset ja käytännölliset erot kertovat.

OSA III

KULTTUURIPERINTÖALAN KANSAINVÄLISYYS KANSALLISELLA KENTÄLLÄ

SUOMEN KULTTUURIPERINTÖPOLITIIKAN KANSAINVÄLINEN ULOTTUVUUS

Maria Hirvi-Ijäs, Anna Kanerva ja Taija Roiha

Johdanto

”Suomi on avoin ja kansainvälinen, kieliltään ja kulttuuriltaan rikas maa.”

Tämä pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelman visio vuodelle 2025, joka toimii yleisenä lähtökohdaksi tämän päivän politiikalle, johdattaa ajatuksiimme suomalaisen kulttuuriperintöalan kansainvälisyyteen.¹⁸⁰ Artikkelissamme pohdimme, miten kansainvälisyyttä ymmärretään Suomen valtionhallinnon harjoittamassa virallisessa kulttuuriperintöpolitiikassa.

Ajatus kulttuuriperinnöstä liitetään usein kansallisuuden ja kansallisvaltion peruskysymyksiin. Siksi kulttuuriperintöpolitiikan kansainvälisyyden taustalla on nähtävä myös laajemmat viralliset linjaukset.

Yleisemmin Suomen valtionhallinnon kansainvälisyysstrategian pohja on perustuslain ensimmäinen pykälä. Siinä todetaan Suomen osallistuvan kansainväliseen yhteistyöhön rauhan ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi sekä yhteiskunnan kehittämiseksi. Tarkempia Suomen kansainvälistä roolia ja kansainvälisen toiminnan linjauksia hallinnoidaan ulkoasiainministeriössä, mutta erillisenä politiikka-alueena kulttuuriperintökysymyksiä hallinnoidaan opetus- ja kulttuuriministeriössä sekä osittain ympäristöministeriössä. Artikkelissamme kuvaamme kulttuuriperintöalan kansainvälisyyteen liittyviä poliittisia linjauksia yleisemmältä tasolta tarkempiin poliittisiin ohjelmiin ja konkreettisiin käytäntöihin.

Yleiset kansalliset kansainvälisyyden strategiat ja linjaukset

Valtioneuvoston vuonna 2014 laatima toimintaympäristökuvaus Suomen tilasta lähitulevaisuudessa ottaa lähtökohdaksi globaalin keskinäisriippuvuuden.¹⁸¹ Tämä tarkoittaa, että tarkkaan vedettyjä rajoja kansallisten ja kansainvälisten asioiden suhteessa ja vuorovaikutuksessa on nykyään vaikeaa hahmottaa, ja monet perustavanlaatuisiksi koetut asiat on tulevaisuudessa arvioitava uudelleen.

180 Sipilän puhe suurlähettiläiden päivillä elokuussa 2015. Hallitusohjelma s 7, valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_nettili.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82.

181 www.tulevaisuudensuomi.fi.

Kulttuuriperintöpoliittisesti tarkasteltuna valtioneuvoston toimintaympäristönkuvauksesta nousee esille kolme pääteemaa, joilla oletettavasti tulee olemaan vaikutusta myös koko kulttuuriperintökentän tulevaisuuteen.

- Artikuloitu arvomaailma – monesti itsestään selvänä nähdyt arvot on arvioitava uudelleen
”Maailman muutos pakottaa sekä EU:n että Suomen pohtimaan omia käytäntöjään uudestaan. Arvokysymykset ovat ensisijaisen tärkeitä Suomen pyrkiessä vaikuttamaan ja sopeutumaan kansainvälisen toimintaympäristönsä muutoksiin. Pohjoismaista hyvinvointimallia ja liberaalis-demokraattista arvomaailmaa on syytä puolustaa oman yhteiskunnan peruspilareina jatkossakin.”
- Kulttuurinen diversiteetti – yhdenmukaisuuden purkautuminen tuottaa ”luovaa kuplintaa”
”Kansainvälistyvässä Suomessa arvostetaan moninaisuutta ja nähdään maahanmuutto Suomen kilpailukykyä edistävänä asiana. Monimuotoisuus on kulttuurinen rikkaus ja lisää innovatiivisuutta eri elämänaloilla. Maahanmuuttajat ovat arvokas resurssi, joka tulee ottaa mukaan yhteiskunnan rakentamiseen... Diversiteetti, monikulttuurisuus ja ylipäänsä asioiden moniselitteisyys asettaa turvallisen yhteiskunnan rakentamisen täysin uusien kysymysten eteen tulevaisuudessa.”
- Osallistaminen – tasa-arvoisuutta, responsiivisuutta ja alhaalta ylöspäin tapahtuvaa päätöksentekoa
”Tarjolla on usein vain osittaisia tai väliaikaisia ratkaisuja. Illuusio politiikan kaikkivoipaisuudesta on aikoja sitten romuttunut... Kansalaisten mukaantulo sekä politiikan tavoitteiden muotoiluun (co-design) että yhteiskunnallisen hyvän luomiseen (co-creation) vaatii ihmisten oman hyvinvointikäsitteiden ottamista lähtökohdaksi ja ohjauksen toimintaperiaatteiden perusteellista uudistamista. Edustuksellisen demokratian rinnalla täytyy olla tapoja osallistua muulla tavoin kuin ylhäältä alaspäin suuntautuvan ns. osallistamisen kautta.”

Ulkoasiainministeriö, joka yleisesti vastaa Suomen kansainvälisten asioiden linjausten hallinnosta, korostaa omassa tulevaisuuskatsauksessa, *Suomen asema, turvallisuus ja hyvinvointi (2014)*, että:

”Suomen asemaa maailmassa paaluttavat ennen muuta eurooppalaisuutemme ja pohjoismaisuutemme: näitä peruspilareita on hyödynnettävä jatkossa entistä vahvemmin. Suomen EU-jäsenyyden kolmantena vuosikymmenenä eurooppalainen integraatio ulottuu syvälle

kaikille suomalaisen yhteiskunnan aloille ja vaikuttaa perustavanlaatuisesti suomalaisten arkeen.”¹⁸²

Vaikka Suomen kansainvälisen aseman kannalta eurooppalaisuus ja tiiviit pohjoismaiset yhteydet ovat ensisijaisen tärkeitä, ulkoasiainministeriön näkökulmasta Suomen on vaalittava myös suoria kahdenvälisiä suhteitaan keskeisiin suuriin toimijoihin. Näitä ovat etenkin Yhdysvallat, Venäjä ja Kiina, mutta myös muut vahvasti globalisoituvat, nousevat talousmaat. Oma lukunsa tässä joukossa on Suomen Venäjä-suhde.

Ympäristöministeriön tulevaisuuskatsauksessa *Vihreä kasvu ja kestävä elinympäristö (2014)* keskeiseksi käsitteeksi nousee kestävä kehitys.

”Lähtökohtana on, että kansainvälisyys on ympäristöasioissa aina globaalia, ja vaativat vahvaa kumppanuutta monen tahon kanssa. Erityisesti arktisen ilmaston muutokset vaikuttavat Suomen arktisen politiikan keskiössä olevaan kestäväan kehitykseen. Kansainväliset sopimukset ja EU:n lainsäädäntö ohjaavat Suomen toimia luonnon monimuotoisuuden suojelussa ja kestävässä kehityksessä.”¹⁸³

Tulevaisuuskatsauksessa ei ole määritelty tarkkaan, mitkä ympäristöasiat voidaan laskea osaksi kulttuuriympäristöä. Katsauksessa kuitenkin puhutaan asumisolosta, rakennetusta ympäristöstä ja hyvästä ympäristöstä. Kulttuurivaikutteisten luontotyyppien suojelun edistämistä sekä tiedon lisäämistä perinneympäristöistä ja rakennusten korjausmenetelmistä pidetään osana tavoiteltua tulevaisuutta. Se nähdään myös välineenä kansainvälisen ympäristökysymykseen kohdistuvan kiinnostuksen ylläpitämiseksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuuskatsauksessa *Osaamisella ja luovuudella hyvinvointia (2014)*, lähtökohtana on arvojen ja elämäntapojen muutos sekä yhdenmukaisuuksien purkautuminen. Monikulttuurisuus, demokratia- ja ihmisoikeuskysymykset ja kansainvälisyysvalmiudet nostetaan osaksi osaamisen perusasioita.

”Aiempaa merkittävämpi osuus kansainvälisten arvoketjujen ja -verkostojen lisäarvosta ja taloudellisesta kasvusta muodostuu aineettomasta pääomasta ja arvonluonnista, ihmisten osaamisesta. Kulttuurialat, tutkimus- ja innovaatiotoiminta sekä julkisten tietovarantojen avaaminen ja avoin tiede tarjoavat uusia mahdollisuuksia aineettomalle arvonluonnille. Kansainvälisessä työnjaossa Suomi erikoistuu toimintoihin ja työtehtäviin, joissa tarvitaan osaamista ja luovuutta.”¹⁸⁴

182 Suomen asema, turvallisuus ja hyvinvointi, Ulkoasiainministeriö, 2014, s. 8.
live.grano.fi/tuotanto/u/ulkoasiainministerio/UM_Tulevaisuuskatsaus_2014_8/.

183 Vihreä kasvu ja kestävä elinympäristö, Ympäristöministeriö (2014),
helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/136083/YM_tulevaisuuskatsaus_2014_FINAL.pdf?sequence=1.

184 Osaamisella ja luovuudella hyvinvointia, Opetus- ja kulttuuriministeriö (2014),
www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/okm18.pdf?lang=fi.

Kulttuuriperintöön liittyvät kysymykset pohjautuvat ajatukseen kulttuurisen muistin ja identiteetin roolista arvokkaan elämän, sivistyksen ja yhteiskunnan kehittämisen perustana. Kulttuuriympäristö määritellään kulttuurisen ja sosiaalisen ohella myös taloudelliseksi ja ekologiseksi voimavaraksi. Kulttuuriperinnön hoitaminen edellyttää siis eri toimijoiden laaja-alaista yhteistyötä. Vastatakseen tulevaisuuden haasteisiin mainitaan erityisesti tarve uudistaa vuonna 1963 voimaan tullutta muinaismuistolainsäädäntöä, sekä tarve laajemman kulttuuriperintölainsäädännön kokonaisuudistuksen arviointiin.

Opetus ja kulttuuriministeriön tarkemmat linjaukset

Kulttuuriperintöpolitiikan päävastuu on opetus- ja kulttuuriministeriöllä. Kulttuurialan kansainväliseen yhteistyöhön liittyviä asioita valmistellaan sekä taideyksikössä, kulttuuriyksikössä että kansainvälisten asiain sihteeristössä. Ministeriö vastaa kulttuurialan kansainvälisestä yhteistyöstä mm. Unescossa, Euroopan neuvostossa, Pohjoismaiden ministerineuvostossa ja Pohjoismaisessa kulttuurirahastossa, Itämeren valtioiden neuvostossa, Arktisessa neuvostossa, Barentsin euroarktisen alueen neuvostossa ja niiden kulttuurielimissä sekä lähialueilla.

Ministeriön internetsivuilla korostetaan, että kansainvälisessä kulttuuripoliitikassa tärkeäksi teemaksi on noussut globalisaation myötä kulttuurisen moninaisuuden turvaaminen sekä kestävän kehityksen edistäminen. Unescon sopimus kulttuuri-ilmausten moninaisuuden suojelusta ja edistämisestä muodostaa pohjan kansainväliselle kulttuuripoliittiselle yhteistyölle, jonka yhtenä perusajatuksena on kulttuurituotteiden ja -palveluiden erityisluonteen tunnustaminen kulttuuriarvojen välittäjinä.

Kansainvälisten näkökulmien välittäjänä toimii erikseen myös Suomen Unesco-toimikunta, joka edistää Unescon, valtioneuvoston ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhteyksiä sekä antaa lausuntoja ja tekee aloitteita Unescon toimialoja koskevien kansainvälisen yhteistyön kysymyksissä. Toimikunta on neuvoa antava elin, jonka ajankohtaisia aiheita liittyvät muun muassa kestävään kehitykseen ja maailmanperintökysymyksiin. Valtioneuvoston kutsuman toimikunnan kokoonpano vaihtelee kolmivuotiskausittain.¹⁸⁵

Ajankohtaisin asiakirja kulttuuriperintöpolitiikan linjauksista on vuoden 2016 talousarvioesitys, jossa ministeriö kirjaa yleiset pyrkimyksensä lähitulevaisuudessa.¹⁸⁶

”Pyritään vahvistamaan kulttuurin perustaa edistämällä kulttuurin ja tiedon infrastruktuuria ja saatavuutta, kulttuuriperinnön ja -ympäristöjen säilymistä, taide-, kulttuuriperintö- ja

185 www.minedu.fi/OPM/Kansainvaliset_asiat/kansainvaliset_jaerjestoet/unesco/suomen_unesco-toimikunta/?lang=fi, keskustelu Zabrina Holmströmin kanssa 14.9.15.

186 www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Linjaukset_ja_rahoitus/talousarvot/talousarvioasiakirjat_2016/liitteet/OKM_TAE_2016_.pdf.

mediakasvatusta sekä kansallisen, alueellisen ja paikallisen taide- ja kulttuurihallinnon toimivuutta ja kulttuurin kansainvälistymistä ottaen huomioon toimintaympäristön globaalit, teknologiset ja kestävän kehityksen haasteet sekä toimialalle kohdistuvat säästöt.”

Kulttuuriperintöalan elinvoimaisuutta halutaan lisätä tarjoamalla tietoa ja osaamista kulttuuriperinnön ja -ympäristön kehittämiseksi ja suojelemiseksi, sekä osallistumalla aktiivisesti kansalliseen ja kansainväliseen yhteistyöhön kulttuuriperinnön merkityksen ja mahdollisuuksien tunnistamiseksi ja hyödyntämiseksi. Tämän lisäksi esityksessä kirjataan, että:

”Toimialaa kehitetään kulttuuriympäristöstrategian, maailmanperintöstrategian ja museopolitiittisen ohjelman linjausten mukaisesti. Kulttuuriympäristötyössä painotetaan valtakunnallisia ja maakunnallisia kysymyksiä, ennakoivaa ja vuorovaikutteista toimintaa, ohjelmallista suojelupolitiikkaa sekä tiedon avoimuutta ja vuorovaikutteisuutta. Kansainvälisessä yhteistyössä toimitaan aktiivisesti erityisesti Unescon maailmanperintökomitean jäsenenä.”¹⁸⁷

Kansainväliset sopimukset

Suomi on ratifioinut lähes kaikki keskeisimmät kansainvälisten organisaatioiden sopimukset Unescon vedenalaisen kulttuuriperinnön suojeluun tähtäävää sopimusta lukuun ottamatta. Tällä hetkellä kansainvälisistä kulttuuriperintösopimuksista Suomessa erityisen ajankohtaisia ovat Unescon maailmanperintösopimuksen sekä aineettoman kulttuuriperinnön suojeluun tähtäävän sopimuksen toimeenpano sekä Euroopan neuvoston Faron sopimuksen ratifiointi.

Maailmanperintösopimus ja maailmanperintöstrategia

Suomi on Unescon maailmanperintökomitean jäsen vuosina 2014–2017. Suomea maailmanperintökomiteassa edustavat Museoviraston pääjohtaja Juhani Kostet sekä Metsähallituksen luontopalvelujohtaja Rauno Väisänen. Suomen maailmanperintökomiteatyöhön osallistuu lisäksi muita asiantuntijoita Museovirastosta, Metsähallituksesta ja ministeriöistä. Suomi on ollut maailmanperintökomitean jäsen myös aiemmin, vuosina 1997–2002.

Unescon maailmanperintösopimus velvoittaa jäsenmaita osallistumaan yhteistyöhön kansainvälisellä tasolla ja tukemaan toisia jäsenmaita perintökohteiden määrittelyssä ja suojelussa (tekninen ja taloudellinen apu). Kansainvälinen apu voi olla asiantuntija-apua, henkilökunnan antamista, selvitysten laatimista, rahoitusta, koulutuksen tukemista esim. asiantuntemuksen

187 Talousarvioesitys 2016, s. 95.

avulla. Suomen maailmanperintötoimintaa ohjaavat sopimuksen toteuttamisen toimintaohjeisto (Operational Guidelines), maailmanperintökomitean vuonna 1994 hyväksymä ns. globaalistrategia sekä kansallinen vuonna 2015 ilmestynyt maailmanperintöstrategia.

Päävastuutahoina maailmanperintösopimuksen toteuttamisesta Suomessa ovat opetus- ja kulttuuriministeriö kulttuuriperintökohteiden ja ympäristöministeriö luonnonperintökohteiden osalta. Maailmanperintötoiminnan yhteystahoina toimivat Museovirasto ja Metsähallituksen luontopalvelut. Suomi on myös jäsenenä kulttuuriperintöalan kansainvälisissä asiantuntijaorganisaatioissa ICCROM:issa ja ICOMOS:issa¹⁸⁸, jotka ovat keskeisessä roolissa maailmanperintösopimuksen toteuttamisessa yhteistyössä Unescon kanssa.

Vuonna 2015 julkistettiin Suomessa kansallinen maailmanperintöstrategia vuosille 2015–2025.¹⁸⁹ Strategia linjaa keskeiseksi tavoitteeksi Suomen entistäkin merkittävämmän roolin kansainvälisessä yhteistyössä. Strategiset päälinjaukset koskevat Suomen maailmanperintöpolitiikkaa, maailmanperintökohteiden säilyttämistä, voimavaroja ja osaamista, maailmanperintötietoisuutta ja kohteiden näkyvyyttä sekä yhteisöjen osallistamista maailmanperintötyöhön paikallisesti. Myös vuonna 2015 ilmestyneessä kansallisen kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelmassa nimetään toimia, jota koskevat maailmanperintötoimintaa.¹⁹⁰ Suunnitelmassa muun muassa todetaan, että ympäristöministeriö ja opetus- ja kulttuuriministeriö selvittävät tarvetta maailmanperintökohteiden suojelua koskevien erityissäädösten sisällyttämisestä lainsäädäntöön ottaen huomioon 2015 valmistuvan maailmanperintöstrategian.

Kansallisen maailmanperintöstrategian toimeenpanosuunnitelman laatiminen on käynnissä. Siinä määritellään tarkemmin toteutettavat toimenpiteet, niiden vastuutahot ja aikataulut. Toimeenpanosuunnitelman yhteydessä määritellään myös tavoista suunnitelman päivittämiseksi ja toteutumisen seuraamiseksi.

Suomella on tällä hetkellä seitsemän maailmanperintökohdetta, joista kuusi on kulttuuriperintökohteita ja yksi luonnonperintökohde.¹⁹¹ Uusien maailmanperintökohteiden aielistan laatiminen on parhaillaan käynnissä.¹⁹² Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Museovirasto päivittävät Suomen aieluettelon kulttuurikohteiden osalta ja ne valmistelevat sen pohjalta mahdolliset esitykset uusiksi Suomen kulttuuriperintökohteiksi maailmanperintöluettelossa. Nykyisten maailmanperintökohteiden osalta on myös laadittu joitain erityisiä toimintaohjeita ja -strategioita. Esimerkkinä tästä on Suomenlinnan hoitokunnan laatima *Suomenlinnan kestävän matkailun*

188 International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM), International Council on Monuments and Sites (ICOMOS).

189 Yhteinen perintömme. Kansallinen maailmanperintöstrategia 2015–2025, www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2015/liitteet/okm14.pdf.

190 Kulttuuriympäristö yhteisenä voimavarana. Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelma 2014–2020.

191 Suomen maailmanperintökohteita ovat Suomenlinna, Vanha Rauma, Petäjäveden vanha kirkko, Verlan puuhiomo ja pahvitehdas, Sammallahdenmäki, Struven ketju ja Merenkurkun saaristo. Ks. www.nba.fi/fi/ajankohtaista/kansainvalinen_toiminta/maailmanperintokohteet_suomessa.

192 Aielistaksi tai -luetteloksi kutsutaan valtion laatimaa luetteloa maansa potentiaalisista maailmanperintökohteista. Lista toimitetaan Unescon maailmanperintökeskukselle ja -komitealle, jossa päätökset uusista kohteista tehdään.

strategia (2015), joka kestävän matkailun näkökulman painotuksestaan huolimatta liittyy keskeisesti Suomenlinnan asemaan maailmanperintökohteena.¹⁹³

Aineeton kulttuuriperintö

Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelusta saatettiin voimaan Suomessa toukokuussa 2013. Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi vastuun sopimuksen toimeenpanon valmistelusta Museovirastolle kesällä 2014 ja Museovirasto myös vastaa sopimuksen kansallisesta toimeenpanosta. Sopimuksen toimeenpanosuunnitelma julkistettiin keväällä 2014.¹⁹⁴ Valmisteluprosessin aikana pyrittiin sopimuksen hengen mukaisesti kuulemaan laajasti eri sidosryhmiä ja toimijoita. Lisäksi valmisteluprosessiin kuului laaja tutkimus- ja selvitysosuus.

Sopimuksen tarkoituksena on edistää aineettoman kulttuuriperinnön tunnistamista ja vaalimista Suomessa. Sopimus velvoittaa jäsenmaita ryhtymään toimiin aineettoman kulttuuriperinnön suojelemiseksi ja tunnistamiseksi. Jäsenmaiden tulee laatia luettelo tai luetteloita aineettomasta kulttuuriperinnöstä alueellaan. Sopimus jättää jäsenmaille paljon liikkumavaraa toimeenpanon osalta. Se kuitenkin edellyttää, että yhteisöt osallistuvat tiiviisti oman kulttuuriperintönsä tunnistamiseen ja määrittämiseen.

Suomen toimeenpanomallissa keskeisimmät toimijat sopimuksen toteuttamisessa ovat opetus- ja kulttuuriministeriö, Museovirasto, syksyllä 2014 perustettu aineettoman kulttuuriperinnön asiantuntijaryhmä sekä monialaisista toimijaverkostoista kootut nk. aineettoman kulttuuriperinnön ringit. Sopimuksen toimeenpano toteutetaan kolmessa pääprosessissa, jotka ovat kansallinen koordinointi, kansallinen luettelointi sekä kansainvälinen yhteistyö. Keskeisimmiksi aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisen keinoiksi nostetaan suunnitelmassa kasvatusta ja koulutus, tutkimus sekä tallentaminen ja dokumentointi.

Aineettoman kulttuuriperinnön kansallista toimeenpanoa tulee ohjaamaan nelivuotiskausittain laadittava toimenpideohjelma. Ensimmäinen toimenpideohjelma valmistuu vuoden 2015 loppuun mennessä. Sopimuksen toimeenpano on käynnistetty toimeenpanotyössä keskeiseen rooliin nostettujen aineettoman kulttuuriperinnön rinkien järjestäytymisellä. Sopimuksen valmisteluvaiheessa on myös luotu kansainvälisiä yhteyksiä erityisesti muiden Pohjoismaiden kanssa. Norjassa ollaan valmistelemassa aineettoman kulttuuriperinnön nk. kategoria 2 -keskusta (*Category 2 Center*).¹⁹⁵ Keskukset ovat sopimuksen jäsenvaltioiden perustamia alueellisia

193 ”Kestävä matkailu on yksi Unescon Maailmanperintökeskuksen painopistealueista. Alkuvuodesta 2015 Unesco julkaisi oman kestävän matkailun toimintalinjauksensa nimenomaan maailmanperintökohteita ajatellen.” Suomenlinnan kestävän matkailun strategia 2015, 8. frantic.s3.amazonaws.com/suomenlinna/2015/06/Kestävän_matkailun_strategia_052015_web_lowres.pdf.

194 Elävä perintö! Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta. Suunnitelma kansallisesta toimeenpanosta. www.nba.fi/fi/File/2586/toimeenpanosuunnitelma.pdf.

195 www.unesco.org.

keskuksia, joiden avulla viedään sopimuksen tavoitteita eteenpäin tietyllä maantieteellisellä alueella.

Muut Unescon sopimukset

Toisen maailmansodan jälkeisessä tilanteessa syntynyt, kulttuuriomaisuuden suojelua aseellisen selkkauksen sattuessa määrittelevän Haagin sopimuksen velvoitteisiin kuuluu, että jäsenmaat laativat luettelon alueellaan sijaitsevasta, mahdollisen aseellisen selkkauksen sattuessa suojeltavasta omaisuudesta ja tekevät sopimuksen tavoitteita tutuksi omassa maassaan. Suomessa on äskettäin valmisteltu Museoviraston johdolla sopimuksen toteuttamisen edellyttämää viranomaisverkostoa sekä kartoitettu maamme merkittävää kulttuuriomaisuutta. Lisäksi on tehty esitys kuudesta erityissuojeltavasta kulttuuriomaisuuskohteesta. Jatkossa tavoitteena on vahvistaa yleiseen suojeluun tuleva kulttuuriomaisuus, laatia ohjeita sen hoitamiseksi ja suojelemiseksi sekä kehittää suojelu- ja valistustoimintaa.¹⁹⁶

Unescon vedenalaisen kulttuuriperinnön suojeluun tähtäävä sopimus hyväksyttiin vuonna 2001. Museoviraston alainen Suomen merimuseo osallistui sopimuksen valmistelutyöhön. Sopimusta ei ole kuitenkaan vielä ratifioitu Suomessa, sillä toistaiseksi on katsottu, että kotimainen lainsäädäntö kattaa sopimuksen keskeiset määräykset. Museovirasto vastaa vedenalaisesta kulttuuriperinnöstä. Kansallisen kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelman mukaisesti sen tehtävänä on tunnistaa ja luetteloida vesiin liittyvää kulttuuriperintöä resurssiensa ja yhteistyöhankkeidensa puitteissa vuosina 2015–2020.¹⁹⁷

Euroopan neuvosto - Faron puiteyleissopimus

Euroopan neuvoston Faron puitesopimuksen ratifiointia on valmisteltu Suomessa aktiivisesti vuodesta 2014 alkaen. Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi yleissopimuksen voimaansaattamisen taustaselvitystyön Museovirastolle, joka toteutti sen yhteistyössä Suomen Kotiseutuliiton kanssa vuonna 2014. Selvitys valmistelutyöstä julkistettiin toukokuussa 2015.¹⁹⁸ Ratifioinnin valmistelut ovat olleet myös osa kansallisen kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanoa. Selvityksessä kartoitettiin kulttuuriperintötyön kehittämistarpeita, joilla voidaan edistää yleissopimuksen tavoitteiden toteutumista Suomessa. Valmistelutyössä tavoiteltiin erityisesti laajaa kansalaisten osallistumista. Faron ratifioinnin valmistelutyö nostettiin esille yhtenä esimerkkinä eurooppalaisista osallistavan kulttuuriperintöhallinnon ylhäältä alas -käytännöistä (top-down projects) *European Expert Network on Culture* (EENC) laatimassa raportissa. Kesällä 2015

196 www.nba.fi/fi/ajankohtaista/kansainvalinen_toiminta/kansainvalisia_sopimuksia/haagin-sopimus.

197 Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelma 2015.

198 Kohti kestävästä kulttuuriperintötyötä. Taustaselvitys Faron yleissopimuksen voimaansaattamiseksi Suomessa, www.nba.fi/fi/File/2560/kohti-kestavaa-kulttuuriperintotyota.pdf.

syntyneen raportin tarkoituksena on ollut tukea kulttuuriperinnön osallistavaan hallintoon keskittyvän, EU:n alaisen OMC Cultural Heritage -ryhmän työtä.¹⁹⁹

Valmistelutyön loppuraportissa suositellaan, että eduskunta hyväksyy Faron yleissopimuksen hallituksen esityksestä 2015 aikana. Raportti kannustaa erityisesti yhteiskunnalliseen arvokeskusteluun kulttuuriperinnön merkityksestä.²⁰⁰ Loppuraportissa suositellaan, että Suomessa laajan ja monitahoisen puitesopimuksen toimeenpanossa painotettaisiin erityisesti kulttuuriperintökasvatusta, kulttuuriperintöä koskevan tiedon saatavuutta ja käytettävyyttä ja kulttuuriperintöyhteisöjen tukemista; eri tahojen laajaa osallistumista ja eri sektoreiden (erityisesti kulttuurin ja matkailun) yhteistyötä, sekä kulttuuriperintöä koskevan tietopohjan vahvistamista ja monitieteinen kulttuuriperintöä koskevaa tutkimusta sekä kulttuuriperintöhallinnon kehittämistä erityisesti vastuunjaon, hallinnonalojen läpäisemisen, avoimen hallinnon ja digitaalisen saatavuuden näkökulmista.

Sopimuksen voimaansaattamisen jälkeen käynnistyy toimeenpanovaihe, jonka aikana suunnitellaan eri toimijoiden vastuunjako sopimuksen toteuttamisessa. Kehittämistoimien suunnitteluun halutaan osallistaa laajasti eri yhteisöjä. Tärkeäksi nähdään myös sen selvittäminen, miten laajaa ja monitahoista sopimusta on muissa sopimusmaissa toimeenpantu.

Muu lähialueyhteistyö

Kolmenkymmenen EU-jäsenyysvuoden jälkeen ei ole mahdollista nähdä unionissa toimimista erillisenä kansainvälisenä toimintana. Kulttuuriperintöala liittyy useampaan EU-politiikka-alueeseen ja vastaavasti monia sisämarkkinoiden kysymyksiä olisi hyvä tarkastella kulttuuriperintönäkökulmasta.

EU:n perustamissopimuksen ns. kulttuuriartiklassa numero 151 määrittellään yhteisön toimijuuden merkitys kulttuurin alalla. Sen mukaan ”yhteisö myötävaikuttaa siihen, että jäsenvaltioiden kulttuurit kehittyvät kukoistaviksi pitäen arvossa niiden kansallista ja alueellista monimuotoisuutta ja korostaen samalla niiden yhteistä kulttuuriperintöä”.

EU-asioiden valmistelu ja vastuut Suomessa

Päävastuu Euroopan unioniin liittyvien asioiden seurannasta ja valmistelusta Suomessa sekä Suomen EU-kannanottojen määrittelystä on valtioneuvoston kanslialla ja ministeriöillä. Ope-

199 Mapping of practises in the EU Member States on Participatory governance of cultural heritage to support the OMC working group under the same name (Work Plan for Culture 2015–2018). Margherita Sani, Bernadette Lynch, Jasper Visser and Alessandra Gariboldi. EENC Short Analytical Report. June 2015. S. 17.

200 Sama.

tus- ja kulttuuriministeriön eri osastot vastaavat oman alansa EU-asioiden seurannasta, valmistelusta ja Suomen kannanottojen määrittelystä. Ministeriön EU-deski hoitaa asioiden yleistä seurantaa, yhteensovittamista ja koordinoitua.²⁰¹

EU-asioiden komitea on ministeriöiden, tasavallan presidentin kanslian, oikeuskanslerin viraston, Suomen Pankin ja Ahvenanmaan maakunnan hallituksen edustajista koostuva yhteistyöelin, joka käsittelee pääsääntöisesti laajakantoisia ja useita ministeriöitä koskevia EU-asioita, kuten hallituksen vuosittaisia EU-politiikan avaintavoitteita. EU-asioiden komitea on asettanut yhteensä 35 sektorikohtaista valmistelujaostoa. Jaostojärjestelmä on EU-asioiden virkamiesvalmistelun perusrakenne.

Opetus- ja kulttuuriministeriön apuna Suomen kantoja EU-asioihin määrittävät ministeriön johdolla toimivat EU-asioiden komitean alaiset jaostot, joista kulttuuriperintöalan kannalta keskeisin on Kulttuuri ja AV-palvelut -jaosto (nk. jaosto 31).²⁰²

Suomella ei ole edustajaa Euroopan parlamentin koulutuksen ja kulttuurin komiteassa (CULT).

Kulttuurin ja kulttuuriperinnön alueella unionin toimintaa ja toimivalta on ensisijassa kansallisia toimia tukevaa. Käytössä ovat ns. pehmeät oikeuslähteet (*soft law*), joihin kuuluvat esimerkiksi kulttuuriperintöä koskevat tiedonannot (*communication*) ja päätöslauselmat. Näiden sitovuutta, velvoittavuutta ja vaikutusta arvioidaan jäsenmaissa tapauskohtaisesti ja mahdolliset vaikutukset kansalliseen politiikkaan esitetään vastuullisten viranomaisten, kulttuuriperintöalan osalta opetus- ja kulttuuriministeriön, kautta. Suomalaiset kulttuuriperintöalan asiantuntijat osallistuvat EU:n tavoitteiden toteuttamiseen sekä unionin virallisissa että erilaisissa järjestökentän verkostoissa. Unionin kulttuurin keskeisin työmenetelmä on avoin koordinoitumienetelmä²⁰³, jonka kulttuuriperintö-työryhmän työskentelyyn osallistuu edustaja Museovirastosta. Suomalaisia asiantuntijoita on myös ollut mukana EU:n ja kansalaisyhteiskunnan dialogisessa *Voice of Culture* -prosessissa.

EU-lainsäädäntö

EU:ssa on vähän suoraan kulttuuriperintöalaan sovellettavaa lainsäädäntöä. Keskeisimmät ovat Euroopan unionin neuvoston asetus (EY) 116/2009 kulttuurinesineiden viennistä Euroopan unionin rajojen ulkopuolelle sekä direktiivi Euroopan parlamentin ja neuvoston jäsenvaltioiden alueelta laittomasti vietyjen kulttuurinesineiden palauttamisesta. Kulttuurinesineiden palauttamista koskeva direktiivi (nk. palauttamisdirektiivi) uusittiin kokonaan vuonna 2014. Suomessa

201 www.minedu.fi/OPM/EU-asiat/eu-asioiden_valmistelu/?lang=fi.

202 valtioneuvosto.fi/tietoa/eu-asioiden-kasittely.

203 Ks. Kanerva tässä julkaisussa.

on laadittu hallituksen esitys (HE 12/2015) vastaavan lain säätämiseksi Suomessa direktiivin täytäntöön panemiseksi. Uusi laki tulee Suomessa voimaan joulukuussa 2015. Euroopan yhteisön jäsenvaltiot soveltavat keskinäisissä suhteissaan yhteisölainsäädäntöä. Tavaroiden vapaasta liikkuvuudesta yhteisön alueella huolimatta kansalliset kulttuuriesineitä koskevat säännökset ovat kaikissa jäsenvaltioissa voimassa.

Muiden alojen lainsäädännöllä voi olla merkittäviäkin välillisiä vaikutuksia kulttuuriperintöalaan. Viime vuosina on laadittu erityisesti kulttuuriympäristöjä ja erilaisten aineistojen digitalisointia koskevia säädöksiä. Näitä ovat esimerkiksi ympäristövaikutusten arviointia koskeva direktiivi 2014/52/EU, johon tehdyllä tarkastuksella vahvistettiin jäsenvaltioiden velvollisuutta arvioida tiettyjen julkisten ja yksityisten hankkeiden vaikutukset aineelliseen omaisuuteen ja kulttuuriperintöön. Osana kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanoa Ympäristöministeriö, Suomen ympäristökeskus ja Museovirasto saattavat vuosien 2015–2017 aikana erityislaeilla suojeltujen kohteiden paikka- ja ominaisuustiedot yhteen toimivaan nk. Inspire-direktiivin (*Infrastructure for Spatial Information in Europe*) määrittelemään muotoon.²⁰⁴

Meneillä olevalla EU:n puheenjohtajakaudella vetovastuussa on Luxemburg. Kulttuurialan painopisteinä on kulttuurin vahvistaminen Eurooppa 2020 -strategian mukaisesti sekä kulttuurin roolin korostaminen muilla sektoreilla, muun muassa EU:n ulkosuhteissa ja etenkin kehitysyhteistyössä. Syksyn aikana käsitellään myös Euroopan kulttuuripääkaupunkeja ja Euroopan kulttuuriperintötunnusta koskevan valinta- ja arviointipaneelin kokoonpanoa.

Pohjoinen yhteistyö

Myös pohjoismainen yhteistyö koetaan kulttuuriperintöalalla usein enemmän alueellisena kuin kansainvälisenä toimintana. Pohjoismaiden ministerineuvostossa kulttuuriympäristöä koskevat asiat liittyvät ensisijaisesti maaekosysteemit-työryhmän (*Terrestra ekosystemgruppen*, TEG) alaan. TEG toimii yhteistyössä muiden pysyvien työ- ja teemaryhmien kanssa sekä rahoittaa pohjoismaisia hankkeita. Suomea edustaa työryhmässä ympäristöministeriö ja Metsähallitus.

Pohjoismaisen ministeriöneuvoston kiertävä puheenjohtajuus osuu Suomen kohdalle vuonna 2016. Tulevan kauden suunnitelmiin ei kuulu mitään erityisesti kulttuuriperintöalaan liittyvää. Kulttuurialan painopisteet tulevat olemaan taiteen ja hyvinvoinnin hankkeissa.²⁰⁵ Meneillään olevan Tanskan puheenjohtajavuoden aikana on haluttu korostaa nuorten hyvinvointia, yhteis-

204 Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelma, 2015.

205 Tieto opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuriasianneuvokselta Mirva Mattilalta, 13.8.15. Suomen puheenjohtajakauden ohjelman valmistelusta ja toteutuksesta vastaa ulkoasiainministeriön pohjoismaisen yhteistyön sihteeristö.
formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=49581&contentlan=1&culture=fi-FI.

sen ruokakulttuurin brändäystä sekä arktisen yhteistyön kehittämistä ja sen vaikutusta ilmastoon ja luontoon.²⁰⁶

Suomen arktisen alueen yhteistyö johdetaan ulkoasianministeriöstä ja uusimman hallitusohjelman mukaan tavoitteena on vahvistaa yhteistyötä osallistumalla EU:n yhteiseen arktiseen politiikkaan sekä korostaa suomalaista asiantuntijuutta pohjoisissa kysymyksissä.²⁰⁷ Suomi toimii puheenjohtajanaan hallitustenvälisen *Barents-Euro-Arctic Council* -neuvostossa (BEARC) tämän vuoden lokakuuhun saakka. Vuodesta 1993 toimineella yhteistyöneuvostolla on yleisenä tavoitteena toimia kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti.²⁰⁸ Arktiseen alueeseen kohdistuu kasvavassa määrin kiinnostusta, mikä haastaa myös kulttuurisesti kestävä kehitys. Kulttuurialaan liittyviä kysymyksiä käsitellään erillisessä työryhmässä, jonka linjauksissa korostetaan alueen alkuperäiskansojen kulttuuriperinnön suojelua ja pyrkimyksiä aktiiviseen monikulttuuriseen dialogiin ja sopuisaan rinnakkaiseen elämään.²⁰⁹

Vuodesta 2005 opetus- ja kulttuuriministeriö on kehittänyt Taiteen ja kulttuurin Venäjä-ohjelmaa, johon osallistuu myös alueellisia viranomaisia ja kolmannen sektorin toimijoita. Vuosittaisten suomalais-venäläisen kulttuurifoorumin päivien tavoitteena on kehittää verkottumista ja yhteistyöhankkeita.²¹⁰

EU:n Itämeriyhteistyölle julkaistiin kesäkuussa 2015 uusi strategia, jossa yleisinä tavoitteina on meren pelastaminen, alueen yhdistäminen sekä hyvinvoinnin kasvattaminen.²¹¹ Euroopan unionin Itämeren alueen strategia on Euroopan unionin jäsenvaltioiden ja komission välinen sopimus yhteistyön syventämisestä Itämeren alueella.²¹² Kulttuuriperintöalan oma Itämeriverkosto toimii Itämerenmaiden neuvoston alaisena seurantaryhmänä. Ryhmän jäsenet edustavat kulttuuriperintöalan kansallisten viranomaisten edustajina. Suomea ryhmässä edustaa Museo-
virasto.²¹³

206 Vaekst, velfaerd og vaerdier. Program for Danmarks formandskap for Nordisk Ministerråd 2015, norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:757807/FULLTEXT01.pdf.

207 formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=49549&contentlan=1&culture=fi-FI.

208 Barents Euro-Arctic Councilin jäsenet ovat Tanska, Suomi, Islanti, Venäjä, Ruotsi ja Euroopan komissio, www.beac.st/en/Barents-Euro-Arctic-Council. Rinnakkain toimivan Barents Regional Councilin jäseninä ovat 13 maakuntaa vastaavat alueet Suomesta, Venäjältä, Ruotsista ja Norjasta. BRC:n puheenjohtajana toimii tällä kaudella Venäjän Arkhangelsk Oblast. www.beac.st/en/Barents-Regional-Council.

209 www.barentsinfo.fi/beac/docs/Cultural_Cooperation_in_the_Barents_Region-Strategy_2014-2018.pdf.

210 www.kultforum.org. Tämän vuoden kulttuurifoorumipäivät järjestettiin Petroskoissa 24.–28.9.2015.

211 www.centrumbalticum.org.

212 Suomessa EU:n Itämeri-strategian koordinaatiosta vastaa ulkoasianministeriö ja Suomen kansallisena yhteyspisteenä toimii Itämeri-suurlähettiläs Erja Tikka.

213 Edustetut maat ovat Tanska, Viro, Suomi, Saksa, Latvia, Liettua, Norja, Puola, Venäjä ja Ruotsi. mg.kpd.lt/LT/68/BSR-HERITAGE.htm.

Kulttuuriperintöalan kansainvälisyys muissa kansallisissa dokumenteissa

Vuonna 2011 julkistetussa valtioneuvoston ensimmäisessä selonteossa kulttuurin tulevaisuudesta katseet kohdistuvat vuoteen 2035. Selonteossa todetaan kulttuuriperinnön ja -ympäristön jaettujen merkitysten olevan luovan pääoman perusta. Käsitteemme kulttuuriperinnöstä ovat kuitenkin usein liian kapeita.

”Kulttuuriperintö on ihmiskunnan muisti ja tietovaranto. Se on yksilöiden ja yhteisöjen identiteettien rakentamisen resurssi niin paikallisella, kansallisella kuin globaalillakin tasolla... Aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä on säilynyt, syntyy ja kertyy kaikkialla yhteiskunnassa: taiteen ja kulttuurin toimintakenttien lisäksi kodeissa, päiväkodeissa, oppilaitoksissa, hoitolaitoksissa, tuotantolaitoksissa, työpaikoilla ja toreilla. Kulttuuriympäristöön kuuluvat perinnemaisemat, muinaisjäännökset, rakennettu ympäristö, kaupunkitilat, maaseutuympäristöt, esinekulttuuri sekä visuaalinen ja ääniympäristö tai laajemmin maut, hajut ja kosketukset.”²¹⁴

Kansainvälisyys on kulttuurin tulevaisuudessa selonteon mukaan sekä integroitunut kansalliseen kulttuuriin omanlaisena ”kolmantena” ilmentymänä, jossa yksilö kuuluu samanaikaisesti yhä useampiin kulttuurisiin viiteryhmiin.

”Olemme yhtä aikaa ylikansallisen, globaalin kulttuuritarjonnan kansallisen ja paikallisen kulttuurisen perinteen, osa ja alakulttuurien sekä fyysisten ja virtuaalisten ’kulttuuriheimojen’ merkitysten piirissä. Olemme mukana näissä sekä kuluttajien että enenevästi myös tuottajien ja tekijöiden rooleissa. Glokaali yhtäaikainen läsnäolo eri kulttuureissa on moninaisuuden, vuorovaikutuksen ja luovuuden edellytys.”

Selonteon mukaan suomalainen kulttuurikäsite perustuu kulttuurisiin oikeuksiin. Toiminnallaan kansainvälisessä ja pohjoismaisessa yhteistyössä sekä EU:ssa että Unescossa Suomi pyrkii olemaan aktiivisesti kulttuuristen oikeuksien tunnistamisen ja tunnustamisen edistäjä ja aloitteentekijä.

”Kansainvälisissä keskusteluissa kulttuurisia oikeuksia ovat muun muassa oikeus kulttuuriperintöön ja vastuu sen säilyttämisestä ja suojelusta, oikeus kieleen, oikeus kulttuuriseen vuorovaikutukseen, oikeus koulutukseen, oikeus kulttuurielämään osallistumiseen ja kulttuurin saatavuuteen, oikeus valita oma kulttuurinsa, oikeus luovaan työhön ja sen tuloksiin, sananvapaus sekä tieteen ja taiteen vapaus.”

214 Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta, OKM, 2011, s.11.
www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/OKM08.pdf?lang=fi.

Kulttuuri nähdään selonteossa myös tärkeänä osana kansainvälistä Suomi-kuvaa, joka voi edistää Suomen kilpailukykyä, matkailuelinkeinoa ja vientiteollisuutta kansainvälisillä markkinoilla. Sen edellytyksenä on omanleimaisuus ja traditioiden brändäys.

”Suomen kansainvälisen erityisosaamisen alueita ovat luonto, yhteisöllisen ja luovan pääoman hyödyntäminen, luovan rihmastotalouden, kulttuuriyritysten ja jakeluverkostojen kokonaisuuden hallinta sekä leppoistelun elämäntapa – slowness.”

Opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2009 kirjatussa kulttuuripoliittisessa strategiassa hahmotellaan kehitystä vuoteen 2020 saakka. Siinä kansainvälisyyden nähdään rakentuvan kansallisen kulttuurin moninaisuudelle ja rikkaalle kulttuuriperinnölle. Strategiassa korostetaan kansainvälisten sopimusten merkitystä sekä nostetaan toimenpide- ja tukiohjelmien tavoitteeksi kulttuurivaihdon lisääminen, kulttuurialalla toimivien yhteistyön ja teoslevityksen lisääminen sekä liikkuvuuden, verkottumisen, tiedonkulun ja yleisen kanssakäymisen lisääminen ja edistäminen. Näin painotetaan kulttuurikentän toimijoiden suoraa yhteistyötä muodollisten sopimusten ja ohjelmien laatimisen sijasta. Strategiasta nousee kansainvälisyyden sisällöksi ensisijaisesti kulttuurivienti sekä vahvistettu Suomi-kuva, muun muassa kansallisen kulttuuriperinnön tunnetuksi tekemisen kautta.²¹⁵

Työ- ja elinkeinoministeriön laatima *Yhdessä enemmän – Suomen matkailun kasvun uudistamisen tiekartta 2015–2025* on tuore strateginen visio, jonka pyrkimyksenä on luoda suuntaviivoja Suomen matkailuelinkeinon tukemiseksi.²¹⁶ Matkailun kehittämisessä keskeistä on matkailun taloudellisten ja kulttuuristen vaikutusten yhdistäminen, josta esimerkkinä on *Matkailun tiekartassa* esitetty näkemys kestävästä matkailusta yhtenä (taloudellisen) menestyksen tukipilarina. Kestävää matkailua on käsitelty myös Suomenlinnan matkailustrategiassa, joka on myös nimetty aiheen mukaan. Strategian tavoitteena on tehdä ”Suomenlinnasta kestävä matkailun mallikohde”. Kestävyys saa strategiassa erilaisia ulottuvuuksia: sen kautta Suomenlinna nähdään turistien matkailukohteena, asukkaiden kotina, pääkaupunkiseutulaisten virkistyspaikkana, yrittäjien tulonlähteenä sekä tietenkin jo itsessään tärkeänä osana Suomen ja koko maailman kulttuuriperintöä.²¹⁷ Näin ollen strategia noudattelee Unescon ja YK:n alaisen Maailman matkailujärjestö UNWTO:n kestävä matkailun määritelmää. Unescon määritelmän mukaan kestävää matkailua on ”matkailu, joka ottaa huomioon niin nykyiset kuin tulevat taloudelliset, sosiaaliset ja ekologiset vaikutukset keskittyen kävijöiden, elinkeinon, ympäristön ja paikallisyhteisön tarpeisiin”.²¹⁸

215 www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2009/Kulttuuripoliitiikan_strategia_2020.

216 www.tem.fi/files/41896/web_Matkailun_tiekartta_2015_2025_TEM.pdf.

217 Suomenlinnan kestävä matkailun strategia, 2015, s. 6.

frantic.s3.amazonaws.com/suomenlinna/2015/06/Kestävän_matkailun_strategia_052015_web_lowres.pdf.

218 Sama, s. 8.

Tuoreimpiin kulttuuriperintöalaa linjaaviin dokumentteihin lukeutuvassa kulttuuriympäristöstrategiassa (2014) sekä sitä koskevassa toimeenpanosuunnitelmassa (2015) kansainvälisyyden rooli näyttäytyy suhteellisen vähäisenä. Kansainvälisistä sopimuksista välittyvä strategiassa kuva kansallisen toiminnan taustalla vaikuttavina tekijöinä, jotka heijastuvat strategiassa esiin nostettuihin kulttuuriympäristöä koskeviin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin. Kansainvälisyyttä ei sinänsä ole – ainakaan nimellisesti – nostettu kulttuuriympäristöön vaikuttavaksi isoksi muutostrendiksi; lähin tällaiseksi trendiksi nostettu ilmiö on globalisaatio. Strategian mukaan ”globalisaation seurauksena kulttuurit ja aatemaailma yhtäältä moniarvoistuvat ja rikastuvat, toisaalta samankaltaistuvat ja köyhtyvät. Globalisaation vastareaktion paikallistunne ja omien perinteiden arvostus saattavat lisääntyä.”²¹⁹ Toimeenpanosuunnitelmassa mainitut kulttuuriperintöalan kansainväliset toiminnot liittyvät kansainvälisten rahoitusinstrumenttien parempaan hyödyntämiseen, tietoisuuden lisäämiseen kansainvälisellä tasolla, kansainvälisten tutkimuskontaktien luomiseen ja muuhun tutkimukseen sekä kansainvälisiin sopimusasioihin.²²⁰

Elokuussa 2015 käynnistyi museopoliittinen ohjelmatyö, jonka tavoitteena on laatia ehdotus uusille linjauksille ja painopisteille suomalaisessa museopolitiikassa. Kansainvälisyyden aspektia ei työlle ole määritelty erikseen.²²¹

Kansallisen kulttuuriperintöalan käytännön kansainvälisyydestä

Suomalaisen kulttuuriperintökentän toimijoiden käytännön kansainvälisyys on laaja ja moninainen. Virallisten verkostojen lisäksi on huomattava määrä epävirallista toimintaa, joka on luonteeltaan kansainvälistä. Kansallisella tasolla, opetus- ja kulttuuriministeriön ja ympäristöministeriön alaisina asiantuntijaorganisaatioina toimivat Museovirasto ja Metsähallitus, joissa vastataan useista virallisista kulttuuriperintöalan kansainvälisistä tehtävistä. Alueelliset viralliset toimijat, aluehallintovirastot, ELY-keskukset ja maakuntaliitot, vastaavat useista kulttuuriperintöalaa sivuavista kansainvälisistä kehittämistoimista.²²² Euroopan unionin EAKR- ja ESR-ohjelmien kautta toteutettiin vuosina 2007–2013 yli 30 kulttuuriperintöalan hanketta eri kuntien, kaupunkien, yritysten ja maakuntaliittojen sekä yliopistojen toimesta.²²³

Vuonna 2015 ministeriön avustusta sai kymmenen kulttuuriperintöalalla toimivaa järjestöä, joilla kaikilla on enemmän tai vähemmän kansainvälistä toimintaa.²²⁴

219 Kulttuuriympäristöstrategia, 2014, 10.

220 Kulttuuriympäristöstrategian... 2015, 6; 8; 11; 13.

221 Ohjelmatyön edistymistä voi seurata erillisillä internetsivuilla, museopolitiikka.wordpress.com.

222 www.ely-keskus.fi/web/ely/eu-rahoitus#.Vd7j9dHovIU, www.kunnat.net/fi/kunnat/maakunnat/kansainvalinen-toiminta/Sivut/default.aspx.

223 Olli Jakonen ja Ritva Mitchell, 2015. Kulttuuripolitiikan yhteys EU:n innovaatio- ja aluepolitiikka. (PDF) www.cupore.fi/documents/Kulttuuripolitiikan_yhteys_EU_n_innovaatio_ja_aluepolitiikkaan.pdf, sivu 66.

224 www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/avustukset/Valtakunnalliset_museo-_ja_kulttuuriperintöalan_jrjrestxt/Paatosuettelot_valtakunnalliset_museo-_ja_kulttuuriperintöalan_jarjestot.pdf.

Museo- ja kulttuuriperintöalan toimijat ovat kiinteässä yhteydessä useisiin alansa kansainvälisiin järjestöihin, sekä henkilötasolla että organisaatiotasolla. Näistä toimijoista mainittakoon ICOM (*International Council of Museums*), ICCROM (*The International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property*) ja ICOMOS (*International Council on Monuments and Sites*). Euroopan unionin tasolla *Europa Nostra* -verkosto kerää yhteen alan organisaatioita myös kolmannelta sektorilta.²²⁵

Cuporen selvityshankkeen osana laadittiin Museoviraston sidosryhmille suunnattu kysely, jonka kautta kartoitettiin esimerkkejä kansainvälisen toiminnan hyvistä käytännöistä ja toimintatavoista. Kyselyyn vastanneissa organisaatioissa kansainvälistä toimintaa koordinoitiin pääasiassa kahdella tavalla: joko keskittämällä vastuuta muutamalle vastuuhenkilölle tai johtoportaalalle, tai vaihtoehtoisesti jakamalla vastuuta laajemmalle organisaatioon ja koordinoimalla sitä jonkin yhteisen kokoonpanon kautta. Vaikka kansainvälisen toiminnan strateginen suunnittelu ja toteutus nähtiin kyselyyn vastanneissa organisaatioissa tärkeänä, kävi vastauksista myös ilmi, että ainoastaan alle puolella kyselyyn vastanneista oli laadittu jonkinlainen kansainvälistä toimintaa koskeva strategia. Kansainvälisen strategian toimivuuden kannalta pidettiin tärkeänä sen tiivistä integroimista organisaation muuhun toimintaan.

Lopuksi

Suomalaisen kulttuuriperintöpolitiikan kansainvälisiä ulottuvuuksia voidaan tarkastella useasta näkökulmasta, valtion ylimmän johdon virallisista sopimuksista kolmannen sektorin yksilöiden varassa toimiviin käytäntöihin saakka. Tässä tarkastelussa ovat painottuneet ennen kaikkea ensiksi mainittu, valtion virallisen toiminnan taso. Käytännön kehittämistyössä kansainvälisyys on usein vaikeaa erottaa omaksi toiminnakseen, eikä se ole edes mielekästä. Kansainvälinen ulottuvuus on ja sen tulisi olla keskeinen osa kulttuuriperintöalan kehittämistä myös kansallisesti. Kansainvälisen toimintaympäristön muutosten myötä totuttuja käytäntöjä on arvioitava uudelleen ja tämä muuttaa suhtautumista kansainvälisyyteen kaikilla toiminnan tasoilla.

Kulttuuriperintöalan kansainväliset ulottuvuudet tuovat mukanaan tarvetta pohtia ja tarkentaa kulttuuriperinnön määritelmää ja määrittelyjä ja alan kehittämisen painopisteitä sekä ottaa huomioon uudet vaatimukset osallistavaan päätöksentekoon yhteisen ja elävän kulttuuriperinnön prosesseissa. Kansallisen kulttuuriperintöpoliittisen työn strategiatasolla on huomioitava erityisesti kansainvälisten sopimusten vaikutukset. Kulttuuriperintökentällä kansainväliset verkostot muodostuvat ja muokkautuvat erilaisten toimijoiden aloitteista, kiinnostuksista ja voimavaroista.

Avoimena ja kansainvälisenä, kieliltään ja kulttuuriltaan rikkaana maana Suomi vaikuttaa kulttuuriperintöpoliittisilla päätöksillään huomattavasti laajemmin, kuin mitä sen maantieteelliset rajat osoittavat.

KULTTUURIPERINTÖÄ KANSAINVÄLISESTI - MUSEOVIRASTO KANSAINVÄLISENÄ TOIMIJANA

Pirjo Hamari, Juhani Kostet, Mikko Härö, Elina Anttila, Ulla Salmela,
Vesa Hongisto

Johdanto

Kulttuuriperinnön kenttä muuttuu yhteiskunnallisten muutosten mukana. Yksi muutossuunta on toiminnan kansainvälistyminen, vaikka kansainvälinen toiminta tavalla tai toisella aina on ollut osa vaalimisen tehtävää. Kansainvälinen yhteistyö tuo uusia tai tuoreita taitoja, tarkastelukulmia ja kokemuksia, joilla on suuri merkitys Museovirastossa tehtävälle työlle. On tärkeää koko alan kehittymisen ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kannalta, että työn kansainvälinen ulottuvuus on hyvin koordinoitua, tehokasta, avointa ja vaikuttavaa.

Kysymykseen siitä, mitä on Museoviraston kansainvälinen toiminta, on vaikea vastata kattavasti. Kansainvälistä toimintaa on joka substanssialalla ja se integroituu niiden arkityöhön. Osa toiminnasta ja tiedosta piiloutuu yksiköihin ja työtehtäviin, ilman että toiminnasta muodostuu kattavaa, keskitettyä kuvaa. Kuva organisaation kansainvälisestä toiminnasta jää helposti hajanaiseksi eikä kerro toiminnan vaikuttavuudesta.

Museovirastonkin voimavarojen kaventuminen kääntää herkästi huomion liiaksi kansallisiin tehtäviin, vaikka kansainvälistä yhteistyötä ja seurantaa tarvitaan välttämättä toiminnan uudistamiseen. Museoviraston ja sen henkilöstön osallistuminen kansainväliseen työhön on keino kehittää omaa osaamista ja nostaa sitä tasolle, jolla sille on myös kansainvälistä kysyntää.

Miten Museoviraston asemoituu kulttuuriperintökentällä ja mikä on sen vaikutus kansainväliseen toimintaan? Mitä on opittavissa muista, erityisesti naapurimaista? Mitkä ovat Museoviraston kansainvälisen toiminnan keskeiset teemat? Näitä kysymyksiä taustoitetaan laajemmin muissa tämän julkaisun puheenvuoroissa. Kulttuuriperintöalan kansainvälisten tehtävien hoito ja koordinointi kansallisella tasolla Museoviraston tai muiden toimijoiden taholta edellyttää ajantasaista tietoa kulttuuriperintöalan kansainvälisen toimintaympäristön nykytilanteesta ja kehityssuunnista. Toisaalta on olemassa tarve tiivistää vuoropuhelua kansallisten toimijoiden kanssa yhteistyön ja toimintamuotojen kehittämiseksi, vastaamaan kentän tarpeita. Toiminnan kehittämisen ja tiedon välittämisen perustan muodostaa oman toiminnan selkeä organisointi ja koordinointi.

Nämä kehittämistarpeet olivat kansainvälisen toiminnan selvityksen pohjana, jota Museovirasto on teettänyt koko kulttuuriperintöalan kansainvälisen toiminnan vahvistamiseksi. Tarpeet

olivat selviä: tarvitaan selkeämpää tietoa Museoviraston kansainvälisen toiminnan luonteesta ja vaikuttavuudesta sekä tukea toiminnan selkeämpään organisointiin ja siitä viestintään. Selvitystyötä on tehty yhdessä Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö Cuporen kanssa. Osa tätä selvitystyötä on tämä julkaisu. Tässä artikkelissa kulttuuriperintöalan kansainvälisyyttä ja kansainvälistä toimintaa tarkastellaan nimenomaan toimijan näkökulmasta, kokemuksen kautta.

Käsillä oleva selvitys osoittaa hyvin, kuinka kansainväliset sopimukset ja kansainvälinen yhteistyö asettavat odotuksia kansallisen kulttuuriperintöviranomaisen toiminnalle. Kautta linjan esille nousevat avoimuus ja vuorovaikutus, kulttuuriperinnön monimuotoisuus, yhteisöllisyys ja kansainvälisyys sekä vaatimus osallistumisesta ja osallistamisesta. Aiemmin kansainvälisen toiminnan painopisteenä olivat kulttuuriperinnön oikeudet, nyt oikeus kulttuuriperintöihin. Oman kysymyksensä, sekä kansallisesti että kansainvälisesti, muodostaa vaatimus kestäväydestä, ekologisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta sekä taloudellisesta kestäväydestä. Kulttuuriperintö on valmis, jo olemassa oleva aineellinen ja aineeton voimavara, jota oikein vaalimalla sitoudutaan myös kestävyuden toteuttamiseen.

Museoviraston rooli ja sijoittuminen kulttuuriperintötoimijana

Museovirasto on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan kuuluva asiantuntijavirasto, jonka tehtävänä on *”huolehtia kulttuurihistoriallisen kansallisomaisuuden kartuttamisesta, hoidosta ja näytteillä pidosta, toimia kulttuuriperinnön ja -ympäristön suojelusta vastaavana asiantuntijaviranomaisena vastata muinaisjäännösten ja, jollei asia kuulu muun viranomaisen toimialaan, kulttuuriympäristön hoidosta ja valvonnasta sekä huolehtia kulttuuriperinnön tutkimisesta ja kulttuuriperintöä koskevan tiedon tallentamisesta, säilyttämisestä ja käytettäväksi saattamisesta”*.²²⁶ Nykyinen Museovirasto on hallinnonalansa suurin virasto, jonka toiminnan erityinen piirre on monialaisuus kulttuuriperinnön eri osa-alueilla. Viraston toimintaa voi verrata muihin valtion asiantuntijavirastoihin, ja todennäköisesti myös kansainvälisessä toiminnassa on yhteisiä piirteitä ja työkaluja. Erityisyys syntyy nimenomaan toimialasta ja sen vaikutuksesta toiminnan muotoihin.

Viraston keskeiset toimialat ovat museotoiminta, kulttuuriympäristön suojelu ja hoito (kattaen sekä rakennetun, vedenalaisen että arkeologisen kulttuuriperinnön, myös kulttuurimaiseman) sekä arkistot ja kokoelmat. Toimintaa ohjaa laki ja asetus Museovirastosta.²²⁷ Laissa kansainvälistä toimintaa ei suoraan mainita, mutta yleisesti siinä korostuu asiantuntijaviranomaisena toimiminen. Asetuksessa todetaan, että *”viraston tehtäviin kuuluu ylläpitää ja kehittää alansa kansainvälisiä yhteyksiä ja edistää suomalaisen kulttuuriperinnön tunnettuutta ulkomailla; sekä*

226 Laki Museovirastosta (282/2004).

227 Valtioneuvoston asetus Museovirastosta (407/2004).

välittää tietoa myös muiden kansojen kulttuurista”. Näiden yleisten säädösten sisään mahtuu monimuotoista ohjelmaa, jonka painopisteet ovat luonnollisesti vaihdelleet eri aikoina. Museoviraston rooli toimijana on pysynyt melko stabiilina viimeiset vuosikymmenet.²²⁸ Yksi vahvimmin muuttuneista asioista on kansainvälisen toiminnan tai osallistumisen volyymi, ja tavat jolla asiantuntijayhteistyötä tehdään.

Museoviraston kansainvälisen toiminnan tavoitteita ohjaavat myös toimialan ohjelmat ja strategiat. Niissä kansainvälisyys ei korostu erityisen vahvasti.²²⁹ Vaikka ohjelmat eivät suoraan anna tehtäviä, tarjoavat ne suuntia mm. globaaliuteen, osallistamiseen sekä kulttuuriin yksilöiden ja yhteisöiden identiteettien rakentamisen resurssina. Näiden periaatteiden pitäisi näkyä myös viraston toimenpiteiden suuntaamisessa. Museoviraston vuonna 2011 valmiiksi saatetussa strategiatyössä kaikki nämä tausta-aineistot ohjasivat tavoitteiden asettamista. Strategiassa on myös kansainvälinen ulottuvuus, sillä yhdeksi strategiseksi tavoitteeksi asetettiin kansainvälisen aseman vahvistuminen.²³⁰ Strategiset tavoitteet vastaavat sekä lainsäädännön taustaan että Museoviraston strategiatyön aikana tehtyyn tulkintaan siitä miten vastata tärkeisiin haasteisiin toimintaympäristössä.

Museoviraston kansainvälistä toimintaa ohjaa ensi sijassa se, että virasto on opetus- ja kulttuuriministeriön alainen valtion viranomaisena. Kansainvälisessä toiminnassa ydin on viranomaistoiminnassa, eikä esimerkiksi tutkimuksessa tai kehitysyhteistyössä. Museoviraston toiminta on siirtynyt tutkimuksesta yhä enemmän suojeluun, ohjaukseen ja kehittämiseen. Sama toiminnan painopisteen asteittainen muutos näkyy myös kansainvälisessä toiminnassa; esimerkiksi takavuosisikymmenien tutkijayhteistyö on lähes tyrehtynyt, tai elää toista elämää verkostoissa, tiedeyhteisössä ja satunnaisissa vierailuissa.

Virastot ovat nimenomaan asiantuntijalaitoksia, joilla on vastuu ohjauksesta ja kehittämisestä omalla toimialallaan. Tässä roolissa kansainvälisen kentän seuraaminen ja hyödyntäminen ovat nykyään merkittävässä osassa. Asiantuntijana virastot ovat tietysti mukana sekä laki- että politiikkavalmistelussa, joista on Museoviraston osalta useita tuoreita esimerkkejä.²³¹

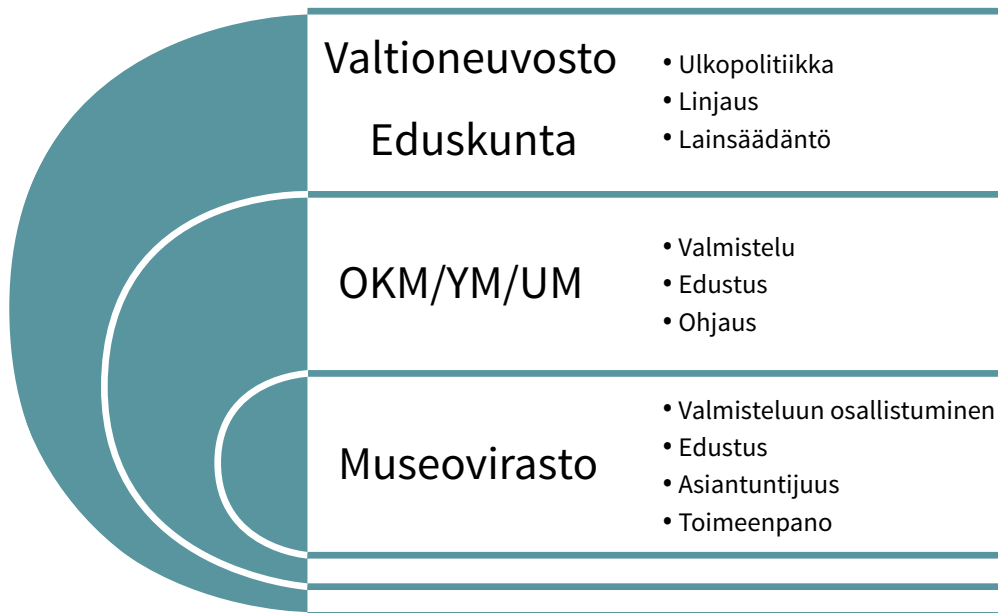
Selvityksen yhteydessä Cupore on tiivistänyt Museoviraston roolin toimijana kulttuuriperintöalan kansainvälisissä tehtävissä suhteessa muuhun valtionhallintoon valmisteluun osallistumiseen, edustukseen, asiantuntijuuden käyttöön ja toimeenpanoon. Se sijoittuu valtionhallinnon ohjauksetjussa valtioneuvoston ja eduskunnan sekä ohjaavien ministeriöidensä alaiseksi toimijaksi. (Kuva 1.) Rajojen välillä on vuorovaikutusta ja joustoa, mutta kokonaiskuva on yleisesti tämä.

228 Härö, Mikko 2010. Maan museotoimen kivijalka eli Museoviraston ja Suomen kansallismuseon historiaa. Teoksessa: Susanna Pettersson & Pauliina Kinanen (toim.): Suomen museohistoria. SKS, s. 129–152.

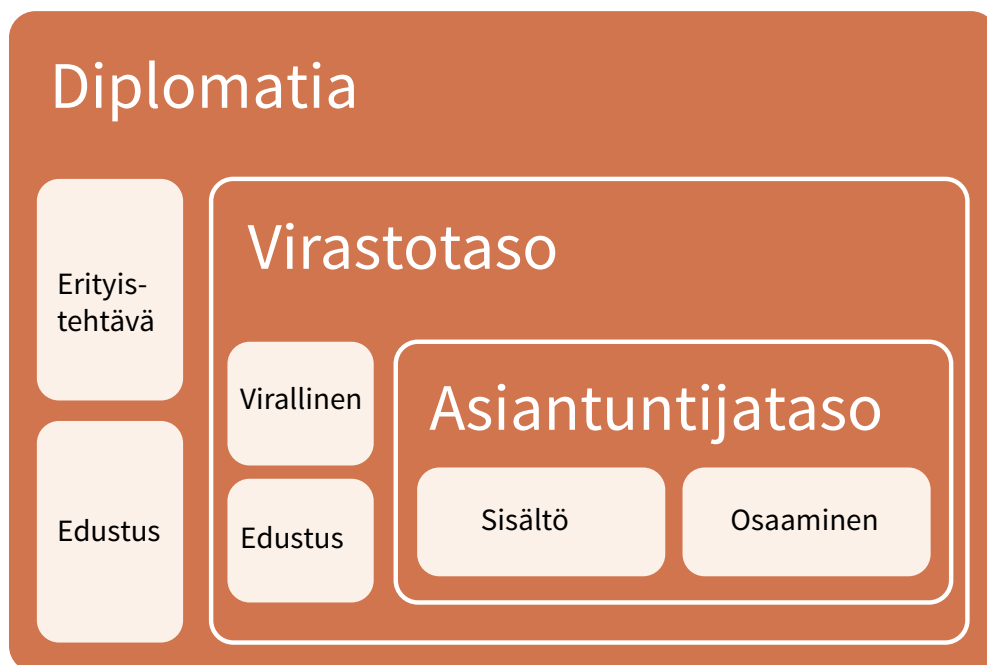
229 Näitä ovat mm. Valtioneuvoston selonteko Kulttuurin tulevaisuudesta (2011, Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2011:8) sekä Kulttuuripolitiikan strategia (2009, Opetusministeriön julkaisu 2009:12).

230 Museoviraston strategia 2020. Museovirasto 2011.

231 Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020. Opetus- ja kulttuuriministeriö/Ympäristöministeriö 2014.

Kuva 1. Museoviraston rooli Suomen kansainvälisessä kulttuuriperintöpolitiikassa. Cupore.

Kuva 2. Kansainvälisten tehtävien jakautuminen eri tasoihin Museovirastossa. Cupore.

Kun kansainvälisiä tehtäviä tarkastellaan vain viraston osalta, tehtävät jakautuvat kolmelle tasolle, diplomatiaan, virastotasoon ja asiantuntijatasoon. Diplomatiatasolla ollaan tehtävissä, jotka lähenevät tai risteävät jo ministeriötasoa. Näissä melko harvinaisissa tapauksissa viraston edustaja on joko nimettynä erityistehtäviin tai edustajana omalla toimialallaan, ei niinkään viraston erityisalalla, ja aloite mukana oloon tulee ministeriötasolta. Virastotason tehtävät voidaan jakaa edelleen viralliseen toimintaan sekä edustukseen, jossa tunnusomaista on toimiminen viraston nimeämänä edustajana. Asiantuntijatasolla toiminta jakautuu taas sisällöllisen asiantuntijuuden käyttöön ja vastaavasti ydinosaamisen ylläpitoon liittyvään toimintaan, jotka tapahtuvat lähinnä yksilö- tai yksikkötasolla. (Kuva 2.) Jaottelua voi pitää yleispätevänä valtion virastoille yleisemminkin.

Näihin yleisiin kategorioihin sijoittuu Museoviraston kansainvälinen työ. Sen yksi piirre on edellä kuvattu sijoittuminen erilaisille tasoille. Toinen kansainvälistä toimintaa ohjaava piirre on toiminnan monitahoisuus. Se johtuu virastolle muodostuneesta tehtäväkentästä, joka ulottuu museotoiminnasta arkistoihin ja kulttuuriperinnön suojeluviranomaisen ohjaus- ja kehittämissuhteisiin.

Teemoitusta tärkeistä kokonaisuuksista - Unesco-sopimukset, Euroopan neuvosto ja EU

Museoviraston näkökulmasta keskeinen työkalu kulttuuriperinnön vaalimisessa ovat sitä koskevat kansainväliset sopimukset ja niiden toimeenpano kansallisesti. Näistä taas keskeisimmät sopimukset ovat Unescon ja Euroopan neuvoston sopimuksia.²³² Kansainvälisillä sopimuksilla on monia ulottuvuuksia ja vaikutuksia. Koska kansainväliset sopimukset ovat jäsenmaita velvoittavia, niiden ratifioinnilla ja kansallisella toimeenpanolla on merkittävä vaikutus kulttuuriperinnön suojelutyössä. Sopimusten valmistelu, toimeenpano ja sen seuranta tarjoavat kansainvälisiä foorumeita valtioiden, organisaatioiden ja asiantuntijoiden tarpeisiin ja vuorovaikutukseen. Sopimuksia valmistellaan ratkaisuksi kulttuuriperintöpolitiikan sekä ammatillisten käytäntöjen ajankohtaisiin tarpeisiin ja haasteisiin. Ne merkitsevät kulttuuriperintöä koskevan tutkimuksen tulosten ja näkökulmien välittämistä alan hallinnon ja järjestöjen työhön.

Sopimukset voi jakaa kahteen hieman toisiinsa lomittuvaan ryhmään. Unescon sopimuksille on tunnusomaista, että ne edellyttävät erityisen arvokkaan kulttuuriperinnön luettelointia ja turvaamista, olkoonkin, että kohteiden turvaamisen odotetaan kehittävän myös kansallisia käytäntöjä (maailmanperintö, Haag, aineeton kulttuuriperintö). Euroopan neuvoston sopimukset ovat politiikan tarkistuslistoja, referenssiaineistoja, omiaan kunkin maan politiikan ja käytäntöjen arviointiin, tarvittaessa kehittämiseen, korjaamiseen ja uudelleen suuntaamiseen. Tämä on erityisen ilmeistä EN:n Faron puiteyleissopimuksen kohdalla.

232 Sopimuksista laajemmin Anna Kanervan artikkeli tässä julkaisussa.

Kansainvälisiä sopimuksia on saatettu Suomessa voimaan melko vaivatta. Lainsäädäntömme on tavallisesti täyttänyt sopimusten odotukset. Sopimukset, jotka edellyttävät konkreettisia toimia ja mitattavissa olevia kansainvälisiä vastuita – kuten kohdeluetteloita – on otettu muita sopimuksia aktiivisemmin huomioon käytännön työssä. Muut sopimukset ovat jääneet herkästi hyllyyn pölyttymään. Niiden kirjain on ehkä täytetty mutta niiden eetoksen, hengen toteuttaminen ei ole jalkautunut riittävän laajalle.

Maailmanperintösopimus ja kansallinen kulttuuriperintötyö

Viime vuosien ajan Museoviraston käytännön osallistumisen keskiössä on ollut maailmanperintösopimus, koska Suomi on jälleen jäsenenä Unescon maailmanperintökomiteassa vuosien 2013–2017 ajan.²³³ Maailmanperintökomitean keskeinen tehtävä on seurata maailmanperintöluetteloon liitettyjen kohteiden tilaa ja tehdä tarvittaessa ratkaisuja tilanteen kohentamiseksi. Työtä ohjaa tällä hetkellä reagoiminen luonnonkatastrofeihin ja sotiin, kuten Irakissa ja Syyriassa. Esimerkistä käy Unescon käynnistämä #Unite4Heritage-kampanja, jonka tavoitteena on ennaltaehkäistä kulttuuriperinnön tahallista tuhoamista. Myös ilmastonmuutos on haaste maailmanperinnön suojelussa ja hoidossa; kysymys on tunnistettu myös Museoviraston kansallisessa kulttuuriympäristöön liittyvässä toiminnassa.

Suomen tavoitteet maailmanperintökomitean työssä asetettiin jo ehdokkuusvaiheessa. Ne ovat maailmanperintökasvatuksen edistäminen ja maailmanperintötietoisuuden lisääminen, maailmanperintöluettelon tasapainottaminen sekä vahvan asiantuntijuuden tarjoaminen komitean käyttöön. Suomi on ollut aktiivinen komiteatyön ja maailmanperintökeskuksen toimintaedellytysten turvaamisessa. Suomen edustaja on toiminut budjettityöryhmän puheenjohtajana ja jäsenenä äänestystapamuutosta valmisteleivassa työryhmässä sekä ohjeistusuudistuksia valmisteleivassa työryhmässä. Suomen aktiivisuus on havaittu myös laajemmin komitean toiminnassa.

Maailmanperintökomitean työskentelyn keskeinen työväline on pohjoismainen yhteistyö, joka toteutuu sekä komiteakokousten välillä että myös komitean kokousten aikana yhteisinä tapauksina ja toiminnan linjauksina. Suomi on tehnyt komiteassa yhteistyötä myös muiden valtioiden kanssa. Komiteatyötä on koko edustuskauden ajan vaivannut politisoituminen, joka johtaa vaativiin neuvotteluihin ja yhteistyöhön muiden maiden kanssa. Suomen tavoitteena on vahvistaa jatkossa jälleen asiantuntijuuden merkitystä komiteatyössä. Suomen komiteajäsenyys kestää vuoden 2017 loppuun saakka. Sen jälkeen Museoviraston tulee edelleen jatkaa aktiivista osallistumista komitean toimintaan tarkkailijana ja vaikuttaa sillä tavalla komitean toimintaan.

233 www.nba.fi/fi/ajankohtaista/kansainvalinen_toiminta/kansainvalisia_sopimuksia/maailmanperintosopimus.

Valtioneuvosto vahvisti Suomen kansallisen maailmanperintöstrategian huhtikuussa 2015.²³⁴ Opetus- ja kulttuuriministeriö ei ole toistaiseksi ottanut kantaa strategian toimeenpanoon, mutta Museovirasto on omalta osaltaan valmistautunut eräisiin toimeenpanoa koskeviin tehtäviin. Tärkeitä tulevaisuuden tehtäviä ovat kansallisen aieluettelon uudistaminen, maailmanperintökasvatuksen vahvistaminen ja maailmanperintökohteiden tunnetuksi tekeminen, maailmanperintökohteiden hoidon vahvistaminen ja tukeminen sekä aivan erityisesti maailmanperintökohteiden kansallisten viranomaiskoordinointi.

Muu sopimusmaailma ja kulttuuriperintö oikeutena

Samaan aikaan maailmanperintökomitean jäsenyyden kanssa myös muutama muu sopimus on noussut aktiiviseksi toiminta-alueeksi. Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta tuli Suomessa voimaan toukokuussa 2013.²³⁵ Museovirasto on opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta valmistellut suunnitelman sopimuksen kansallisesta toimeenpanosta.²³⁶ Kansallista toimeenpanoa esitetään toteutettavaksi verkostotoimintana sekä korostetaan yhteisöjen ja sidosryhmien osallisuutta. Keskeiset toimijat sopimuksen toteuttamisessa ovat opetus- ja kulttuuriministeriö, Museovirasto, aineettoman kulttuuriperinnön asiantuntijaryhmä sekä suunnitellut, monialaisista toimijaverkostoista kootut aineettoman kulttuuriperinnön ringit.

Samaan aikaan valmistellaan myös Faron kulttuuriperintösopimuksen ratifiointia ja Haagin yleissopimuksen toimeenpano on loppusuoralla. Erityisesti aineettoman kulttuuriperinnön sopimus ja Faron sopimus ovat tematiikaltaan ja retoriikaltaan uudenlaisia työkaluja. Ne tuovat kulttuuriperinnön vaalimiseen vahvan osallisuuden ajatuksen, jota ainakin Suomessa on pyritty kunnioittamaan sekä aineettoman toimeenpanon osalta että Faron sopimuksen ratifioinnin valmistelussa erilaisin osallistavin keinoin.

Sopimukset nojaavat vuonna 2005 solmittuun Unescon sopimukseen kulttuuri-ilmausten moninaisuuden suojelusta, joka vietti tänä vuonna 10-vuotisjuhlaansa. Se on ensimmäinen monenkeskistä kulttuuripolitiikkaa koskeva kansainvälinen sopimus, eikä laaja-alaisia kulttuuripoliittisia yleissopimuksia ollut olemassa ennen sen syntyä. Sopimus tunnustaa kulttuuri-toimintojen, -hyödykkeiden ja -palvelujen erityisluonteen kulttuuri-identiteetin, arvojen ja merkitysten välittäjänä. Suomen ja suomalaisten kulttuuripolitiikan asiantuntijoiden rooli tämän sopimuksen syntymisessä oli keskeinen.

234 Yhteinen perintömme. Kansallinen maailmanperintöstrategia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2015:14.

235 www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/index.

236 Elävä perintö! Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta. Suunnitelma kansallisesta toimeenpanosta. Museovirasto 2015.

Yksi keskeisistä huomioista on se, että uusien sopimusten kattama kulttuuriperinnön käsite on laaja, laajempi kuin Museoviraston oma toimiala tai viraston tulkinnot omasta työstään. Sopimuksia on pantava toimeen tavoilla, jotka osallistavat toimijoita laajasti, oman viraston ulkopuolelta. Lisäksi viraston on arvioitava miten sen omat tavoitteet ja toimintakulttuuri vastaavat sopimusten odotuksiin.

Yksittäisistä sopimuksista keskeisenä edellä mainittujen lisäksi voi Museoviraston toimialalle pitää vielä Unescon vuoden 2001 sopimusta vedenalaisen kulttuuriperinnön suojelusta, jonka valmistelutyöhön Museovirasto on osallistunut.²³⁷ Sopimusta ei ole vielä ratifioitu Suomessa. Museoviraston näkökulmasta se on kansainvälisten sopimusten kokonaisuutta, jonka toimeenpano kansallisesti on kulttuuriperinnön vaalimisen näkökulmasta keskeistä.

Unescon lisäksi siis Euroopan neuvosto on ollut keskeinen, erityisesti eurooppalaisen kulttuuriperintöpolitiikan määrittelijä 1960-luvulta lähtien. EN:n työn tulokset ovat kirjautuneet mm. sen neljään yleissopimukseen, Euroopan kulttuuriperintöpäiviin, kulttuuriperintöpolitiikan yhteenvetoihin ja analyysiin (mm. Herein), näkyviin kampanjoihin sekä erityisesti Kaakkois-Eurooppaan suuntautuneisiin kenttätöihin. Euroopan neuvosto on ajanut kulttuuriperinnön integroimista yhteiskunnan muiden osa-alueiden asialistoille sekä kansalaisten ja yhteisöjen oikeutta kulttuuriperintöihin. Viime vuosien aikana sen suhteellinen asema on heikentynyt, ennen kaikkea siksi että EU on ottanut kulttuuriperinnön aiempaa näkyvämmiin omalle asialistalleen. EU:n poliittiset linjaukset ovat kuin toistoa politiikalle, johon EN:kin on viime vuosina päätyntä. Euroopan unionin ilmeisenä vahvuutena ovat talouden mahdollisuudet jotka se kykenee kulttuuriperintöön liittämään.

Kulttuuriperintö Euroopan unionin työvälineenä

Euroopan unioni on vuosien mittaan vahvistanut rooliaan kulttuurin ja kulttuuriperinnön toimijana. Vaikka kulttuuria ja kulttuuriperintöä koskevan subsidiariteettiperiaatteen myötä ohjaavaa lainsäädäntöä ei sektorille EU:sta tulekaan, on unioni viime vuosina laajentanut keskustelua kulttuurista ja kulttuuriperinnöstä. Tässä keskustelussa olennaista on kulttuuriperinnön laaja määrittely. Muita painotuksia ovat kulttuuriperinnön kytkeminen innovaatioihin sekä sen integrointi taloudellisiin, sosiaalisiin ja aluepoliittisiin kysymyksiin. Kulttuuriperinnöllä nähdään olevan itseisarvon ohella myönteinen välinearvo. Työkaluina EU-tasolla ovat rahoitus eri instrumenttien kautta, aloitteet jäsenmaille ja toiminnan koordinaatio.²³⁸

Politiikkatason toiminta EU:ssa on kulttuurin osalta vahvasti ministeriön tasolla; esim. kulttuurin työohjelmassa 2015–2018 toimenpiteet säilyvät ministeriötasolla.²³⁹ Jäsenmaiden yhteiset

237 www.unesco.org.

238 Ks. Anna Kanervan artikkeli tässä julkaisussa.

239 data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16094-2014-INIT/en/pdf.

näkemykset kulttuuria ja kulttuuriperintöä koskevissa asioissa tulevat toimijoiden eteen tiedonannoissa ja aloitteissa. Näihin ns. ”soft law” -tyyppisiin asiakirjoihin on suhtauduttu Museovirastossa aktiivisen vakavasti, tarkoittaen sitä, että niitä seurataan ja niiden painotukset ovat ohjanneet ainakin osittain oman toiminnan suuntaamista. Teemoja, joita toimintaan on tullut tätä kautta, ovat muun muassa kulttuuriperinnön saavutettavuus, kokoelmien liikkuvuus, kulttuuriperinnön digitointi ja saatavuus ja viimeisimpänä osallistava kulttuuriperintöhallinto. Vaikka teemat ovat yleisiä kulttuuriperintökeskustelussa, niiden painottaminen EU-tasolla on antanut niiden edistämiseen lisäpontta. Kulttuuriperintö ei kuitenkaan näyttäytyä edes näissä kulttuurin toimialan asiakirjoissa olevan kovin keskiössä, ja esimerkiksi tutkimuksen ja kehityksen varoissa se tuntuu jäävän lähes näkymättömiin.

Käytännön näkökulmasta EU-tason kansainvälinen toiminta Museovirastolla jakaantuu EU-lainsäädännön seurantaan ja vaikutusten arviointiin, EU-ohjelmien seuraamiseen, eri erityisalujen asiantuntijayhteistyöhön, hankeyhteistyöhön ja ohjelmavalmisteluun osallistumiseen silloin kun se on relevanttia. Viime vuosien esimerkkejä näistä erilaisista kategorioista edustavat mm. osallistuminen EU-lainsäädännön epäsuoria vaikutuksia arvioivan EHLF:n (European Heritage Legal Forum) työhön, osallistuminen kansalliseen Luova Eurooppa-ohjelman asiantuntijaryhmän työhön, Kulttuurin työohjelman mukaisen OMC-ryhmän ”Participatory Governance of Cultural Heritage” jäsenyys vuosina 2015–2016 ja muutamat hankekumppanuudet.²⁴⁰ Museoviraston digitoituja aineistoja on myös ollut laajasti saatavilla Europeanassa (European Digital Library)²⁴¹, ja kulttuuriaineistojen sähköinen saatavuus onkin ollut merkittävä kulttuuripoliittinen painopiste Suomessa.²⁴² Ohjelmavalmistelusta esimerkiksi voi ottaa Museoviraston asiantuntijakommentit ministeriölle Heritage Label -aloitetta valmisteltaessa, tai kommentit kansalliseen ohjelmaan uutta rakennerahastokautta varten. Näistä oman toimialan ministeriön kautta menneet asiantuntijakannat näkyvät hyvin nykyisessä Heritage Label -aloitteessa²⁴³, sen sijaan työ- ja elinkeinoministeriön valmisteleva uusi rakennerahasto-ohjelma 2014–2020²⁴⁴ ei juurikaan sisällä niitä huomioita joita Museovirasto valmisteluun jätti.

Tulevaisuuden keskeisiksi haasteiksi voi arvioida sen, miten eri tahojen, erityisesti EU:n ja Euroopan neuvoston työ saadaan kulttuuriperinnön vaalimisen alalla lähenemään toisiaan ja hyödyntämään toistensa tuloksia yhä paremmin. EN tarjoaa demokratiaan ja osallistamiseen painottuvaa tervetullutta näkökulmaa, ja EU puolestaan toimii tehokkaana politiikka- ja rahoitusinstrumenttina, jonka täysimääräisestä hyödyntämisestä olisi otettavissa vielä paljon potentiaalia irti.

240 Viimeisin Museoviraston isoista EU-ohjelmista (poislukien lähialue- ja rakennerahastot) rahoitettu hanke oli kulttuuriperinnön digitointia koskenut ”PartagePlus”-hanke (2012–2014), jonka tuotokset ovat haettavissa Finnasta ja Europeanasta.

241 www.europeana.eu/portal/ (haettu 14.10.2015).

242 Hamari, Pirjo 2010, Thinking Culture – National Cultural Policy Issues and the Role of Cultural Heritage in Finland. *Uncommon Culture*, vol. 1, no 1, 105.

243 Ohjelmapäätös vuodelta 2011, ec.europa.eu/programmes/creative-europe/actions/heritage-label/index_en.htm (haettu 14.10.2015).

244 www.rakennerahastot.fi/kestavaa-kasvua-ja-tyota-2014-2020-ohjelma#Vh5SSU3ot9A (haettu 14.10.2015).

Kansainväliset verkostot: mitä ne tuovat?

Kansainvälisten sopimusten ja Euroopan tason toimijoiden lisäksi kulttuuriperinnön kansainvälistä toimintaa tehdään erilaisia verkostoissa, joiden erityisenä tavoitteena on usein kokemusten vaihto, vertaisoppiminen, parhaiden käytäntöjen etsiminen sekä samaa sektoria edustavien viranomaisten yhteistyön kehittäminen. Verkostomainen toiminta on erityisen luontevaa viraston arkisessa asiantuntijatyössä, jossa tavoitteena on joko sisältöasiantuntijuuden käyttäminen tai osaamisen kehittäminen (kuva 2). Verkostoja löytyy Museoviraston kansainvälisestä toiminnasta monelta tasolta, virastotason edustuksesta eri substanssialojen erityisverkostoihin. Yleisesti voi arvioida, että lähes kaikilla erillisillä substanssitoiminnoilla virastossa on omat kansainväliset verkostonsa, joita vähintään seurataan.

Näköaloja tämän hetken keskeisiin verkostoihin

Museovirasto on viime vuosina ollut aktiivisesti mukana European Heritage Heads Forumissa²⁴⁵, kansallisten kulttuuriperintöviranomaisten johtajien verkostossa, jolla on myös oma toimistonsa Brysselissä. Sen tarkoituksena on eurooppalaisen kulttuuriperintötyön etujen valvominen Euroopan unionissa. Myös pohjoismaiset antikvaarivirastot ovat tehneet jo vuosia aktiivista yhteistyötä, ja virallisen muodon yhteistyö ottaa vuosittain järjestettävässä verkoston tapaamisessa (Nordic Heritage Heads Forum). Viimeksi verkosto on tukenut Suomea maailmanperintökomitean hakukampanjassa. Kuten aikaisemmin todettu, sama luonteva yhteistyö toimii myös muuten maailmanperintökomitean työssä, esim. aieluetteloiden valmistelussa.

Lähialueyhteistyö on kautta aikojen ollut viraston toiminnassa tärkeää, ja pohjoismaiset yhteydet ovat olleet tärkeitä monella erikoisalalla virastossa. Lähialueyhteistyö on erityisen omiaan kansainvälisten sopimusten ja poliittisten tavoitteiden konkretisointiin sekä niiden toimeenpanoon liittyvien kokemusten vertailuun ja vaihtoon. Erityisesti pohjoismaisesta verkostosta on poikanut konkreettista yhteistyötä, esimerkiksi kulttuuriympäristön vaalimista edistäviä hankkeita. Verkosto myös osoittaa maiden välisiä hallinnollisia eroja (ks. tarkemmin alla), jonka johdosta erityiset mielenkiinnon kohteet tai kehittämistarpeet eivät aina ole kaikille yhteisiä, mutta jotka usein koskevat vähintään kahta jäsentä. Pohjoismaisen ministerineuvoston relevanttius alalle on puolestaan viraston näkökulmasta vähentynyt merkittävästi työryhmien uudistuksen jälkeen. Esimerkiksi nykyinen TEG-työryhmä käsittelee kulttuuriympäristöä vain osana laajaa mandaattia.²⁴⁶

Virastossa käytännön työn kehittämiseksi tärkeää on ollut myös Itämeren alueen kulttuuriperintöalan yhteistyö. Itämeren maiden kulttuuriministeriöt perustivat vuonna 1997 seuran-

245 www.ehhf.eu/.

246 www.norden.org.

taryhmän (Monitoring Group on Cultural Heritage in the Baltic Sea States) edistämään alueen kulttuuriperintöalan yhteistyötä. Seurantaryhmä vaihtaa kokemuksia ajankohtaisista asioista sekä luo ja vahvistaa hyviä käytäntöjä, edistää alan verkostoitumista ja lisää kulttuuriperintöalan näkyvyyttä koko Itämeren alueella. Seurantaryhmä on perustanut teematyöryhmiä, jotka ovat asiantuntijaverkostoja mm. ammatillisten käytäntöjen kehittämiseen.

Viraston edustajat ovat olleet aktiivisia vedenalaista kulttuuriperintöä, rannikkoseutujen kulttuuriperintöä, historiallisia kaupunkeja ja kestäväää kehitystä, perinteisiä rakennusmateriaaleja ja taitoja sekä 1900-luvun rakennettua kulttuuriperintöä koskevissa työryhmissä. Yhteistyö on osaltaan vaikuttanut siihen, että kulttuuriperintö on noussut osaksi esimerkiksi EU:n alueellista Itämeri-strategiaa. Merkittäviä tuloksia on syntynyt hankeyhteistyön kautta ja verkostoitumista ovat tukeneet myös kolmen vuoden välein järjestettävät kulttuuriperintöfoorumit. Molemmis- sa on tehty uusia teema-avauksia alueellisessa yhteistyössä: parhaillaan suunnitteilla olevassa vuoden 2016 foorumissa esimerkiksi tarkastellaan 1900-luvun jälkipuolen rakennusperinnön merkityksiä ja vaalimisen tilannetta entisen rautaesiripun molemmin puolin. Lähivuosien tärkeä tavoite on myös hyödyntää Itämeren alueellista yhteistyötä kulttuuriperinnön integroimis- sessa osaksi merialuesuunnittelua.

Museoviraston osana toimivan Suomen kansallismuseon näkökulmasta kansainvälinen toiminta on yhtä lailla osa toimintojen ja osaamisen kehittämisen välineitä, ja näissä erilaiset asiantuntijaverkostot ovat keskeisiä. Museon kansainvälistä toimintaa ovat myös kansainväliset vaihtuvat näyttelyt, joiden tuottamisella on Kansallismuseon näyttelyohjelmassa kasvava rooli. Kansallismuseolla on kiinteät yhteydet erityisesti muihin pohjoismaisiin kansallismuseoihin.

Kansallismuseon asiantuntijoilla on Suomen museokentässä asiantuntijarooli sellaisissa yhteyksissä, jotka koskevat esineellisen kulttuurin suojelun kansainvälisiä sopimuksia, mm. laitto- man maastaviennin ja kokoelmien liikkuvuuden osalta. Yleisemmin museoalan kehittämisestä kansallisesti vastaa Museoviraston Kehittämispalvelut, jossa monen toiminnon (mm. museoi- den tilastointi, museoiden arvioinnin mallit) olennainen osuus on kansainvälinen yhteistyö, tie- tojen vaihto sekä hyvien käytäntöjen etsiminen ja käyttöönotto kansallisesti.

Koko Museovirastolla onkin omalla toimialueellaan myös rooli kansainvälisten parhaiden käy- täntöjen, standardien ja järjestelmien tuomisesta ja sovittamisesta Suomen oloihin. Samalla ollaan mukana kehittämässä toimialan yhteisiä toimintamalleja ja standardeja.

Verkostojen merkitys toiminnassa

Verkostoissa korostuu virallisia ryhmiä enemmän se, mitä käytännön tukea ne antavat viraston substanssitoiminnalle, koska verkostot monessa tapauksessa ovat vapaaehtoisia ja sisältöpoh-

jaisia. Suora toimijoiden välinen yhteistyö ja henkilökohtaiset kontaktit ovat koetusti paras tuki toimivien verkostojen ylläpitämisessä. Parhaimmillaan tällainen yhteistyö on johtanut pitkäaikaiseen yhteistyöhön, yhdessä kehittämiseen, parhaiden käytäntöjen tuomiseen ja viemiseen sekä asioiden aktiiviseen valmisteluun. Monessa tapauksessa kyse on yksinkertaisesti siitä, että substanssityötä tehdään verkostoissa, joissa ei ole enää suurta merkitystä ovatko ne kansainvälisiä tai kansallisia. Tämä on varmasti sellainen muutos työn teon tavoissa, minkä globalisointuminen on tuonut mukanaan verrattuna Museoviraston perustamisvuosiin.

Verkostoissa toimimista ja sen merkitystä kansainvälisessä toiminnassa voi tarkastella selviytyksessäkin esille nostetun prismaattisuuden käsitteen kautta. Prismaattisuudella tässä tarkoitetaan asiantuntijuuden käyttöä monella tavalla ja työkalulla. (Kuva 3.) Tällaisiksi voi Museovirastossa tämän päivän toiminnassa tunnistaa muun muassa seuraavia: sopimusvalmistelu, tutkimuspalvelut ja julkaisuvaihto, aineistojen saattaminen saavutettaviksi myös ulkomailla, Europeana, näyttely-yhteistyö, hankeyhteistyö, tapahtumat (ylikansalliset), komiteatyö, tutkimusyhteistyö, direktiiviyö, asiantuntijajärjestöjen toimintaan osallistuminen. Keskeinen kysymys usein on, mitä verkostot tuovat viraston toimintaan. Tosiasiahan on, että verkostoja on kulttuuriperinnönkin alalla niin runsaasti, että edes kaikkiin oman alan verkostoihin on mahdollonta osallistua olemassa olevien resurssien puitteissa. Edustuksellisessa viranomaistoiminnassa rajanveto on helpompaa, vapaaehtoisissa substanssiverkostoissa perustelujen tulee olla loogisia nimenomaan viraston toiminnan näkökulmasta.

Oma erityiskysymyksenä ovat verkostot, joissa yhdistyy henkilöjäsenyys ja kansalaisyhteiskunnan toimijat. Mikä on niiden merkitys viraston toiminnassa? Näiden verkostojen, kuten Europa

Kuva 3. Kansainvälisen toiminnan monet eri tavoitteet. Cupore.

Nostra, ICOM, ICOMOS ja ICCROM, yksi tavoite on vaikuttaa politiikkojen kehittymiseen. Selvityksessä tällaiset verkostot on nostettu esiin tärkeinä vaikuttamisen väylinä ja sitä ne ovatkin. Kuinka ytimessä viraston toimintaa ne ovat, ja miten välttää rajoitettujen resurssien levittäminen liian ohuelle pyrkimällä hyödyntämään kaikki tarjolla olevat kanavat?

Verkostoissa olennaisinta on niiden merkitys ammatillisen osaamisen kehittämisessä. Verkottumisen yksi tavoite on vertaisoppiminen ja osaamisen ylläpito, ja on selvää että kulttuuriperintöalan substanssiosaaminen on useimmiten tekemällä ja vertailemalla oppimista. Kansainväliset verkostot tarjoavat tätä monipuolisesti, laadukkaasti ja henkilöstöä innostavalla tavalla. Toiminta-alueen laajuuden vuoksi ja osaamisen turvaamiseksi Museovirasto on pyrkinyt tukemaan henkilöstön mahdollisuuksia luoda ja ylläpitää kansainvälisiä kontakteja.

Yksi erityiskysymys on kulttuuriperinnön tutkimukseen liittyvät verkostot EU-tasolla, esim. JPI (Joint Programme Initiative), jossa määritellään kulttuuriperintöpolitiikan- sekä soveltavan kulttuuriperinnön tutkimuksen painopistealueita.²⁴⁷ Suomella ei ole täällä edustajaa. Yliopistoilla on selkeä rooli tieteellisessä tutkimuksessa, mutta kuka edustaa soveltavaa kulttuuriperintötutkimusta kansainvälisellä tasolla? Näiden verkostojen osalta on kysymys myös niiden suhteesta perinteisiin verkostoihin – kun uusia verkostoja syntyy, myös kulttuuriperintöviranomaisen pitäisi pystyä arvioimaan uudestaan se, missä verkostoissa läsnä oleminen on vaikutukseltaan suurinta.

Toimialaeroja ja kansallista vertailua - Pohjoismaat ja Viro

Selvityksen yhteydessä tehtiin myös katsaus Museovirastoa vastaaviin kulttuuriperinnön viranomaistoimijoihin lähialueilla.²⁴⁸ Kuvailu tästä toiminnasta löytyy toisaalta, joten tässä artikkelissa keskitytään vertailemaan tehtyjä havaintoja ja nostamaan esille erityisesti niitä asioita, joilla on selkeä mahdollisuus tukea Museoviraston toiminnan kehittämistä. On selvää, että suoran vertailun tekeminen on vaikeaa monestakin syystä, sillä virastojen toimintaan vaikuttavat niiden toimialat, kansalliset poliittiset tavoitteet ja resurssit. Esimerkiksi toimialojen suhteen valtioiden virastot vaihtelevat paljon. Suomen malli, jossa yhdelle virastolle kuuluu sekä museotoimintaa, kansallisen museokentän ohjausta että kulttuuriympäristön suojelun tehtäviä, on harvinainen yhdistelmä tässä joukossa. Tässä vertailussa keskitytään erityisesti rakenteiden tarkasteluun.

Kulttuuriperinnön kansainvälisissä tehtävissä ensimmäisen eron voi tehdä poliittisen ohjauksen vahvuudessa. Selkeästi kansallista ohjaustamme vahvempaa tämä on Ruotsissa ja Norjassa. Ruotsissa tämä näkyy hallituksen toimeksiantoina suoraan kulttuuriperintösektorille ja

247 www.jpi-culturalheritage.eu/.

248 Ks. Maria Hirvi-Ijäksen artikkeli tässä julkaisussa.

-toimijoille, mukaan lukien Museovirastoa osittain vastaava Riksantikvarieämbetet (RAÄ). Toimeksiantoihin liittyy myös rahoitus. RAÄ:lla on myös oma kansainvälisen toiminnan strategia, joka ei kuitenkaan ole avoimesti saatavilla verkkosivuilla. Norjassa on puolestaan vahva kansallinen politiikkatuki kansainväliselle toiminnalle, kansallisena erityispiirteenä ehkä vahva profiloituminen kehitysyhteistyöhön. Norjan Riksantikvaren toteaa tavoitteenaan: ”*Bevaring av kulturminner er et globalt ansvar. Internasjonale konvensjoner og samarbeid over landegrensene er med på å gi et bedre kulturminnevern både her hjemme og i andre land.*”²⁴⁹

Riksantikvarenin aktiivista kehittämistyötä muualla rahoittaa ulkoministeriö sekä EEA-rahoitus (Norja, Islanti, Liechtenstein). Tanskalla on puolestaan yleinen ministeriöiden välinen kulttuuriviennin strategia, mutta muuten kulttuuriperinnön sektorilta ei löydy erityistä kansainvälistä toimintaohjelmaa. Kuva toiminnasta Tanskan osalta on kuitenkin sisäänpäinkääntyneempi kuin esimerkiksi Ruotsilla. Viron osalta varsinaista julkaistua strategiaa ei ole, mutta on selvää että siellä on valtiotasolla vahvasti painotettu erityisesti EU-yhteistyötä. Tämä näkyy myös viranomaisten aktiivisena osallistumisena erilaisiin verkostoihin ja esim. EU-hankkeisiin. Yleisesti voi todeta, että kansallisen politiikan aktiiviset tavoitteet kansainvälisessä toiminnassa näkyvät myös yksittäisten toimialavirastojen kansainvälisen toiminnan tasossa.

Kansainvälisen toiminnan näkyminen organisaatioiden rakenteissa vaihtelee myös maittain. Oma vastuuyksikkö kansainvälisille tehtäville löytyy joiltain toimijoilta (Norja) tai tehtävät on yhdistetty yleisiin kehittämis- ja esikuntatoimintoihin (Ruotsi, Tanska). Käytännön yhteistyö toimijoiden kanssa on osoittanut, että tästä huolimatta kaikkea kansainvälistä toimintaa ei ole keskitetty näihin yksiköihin. Esim. verkostoissa toimitaan substanssitoimintojen pohjalta. Viron osalta toimijat ovat pieniä, ja valtaosa kansainvälisestä edustuksellisesta toiminnasta menee ministeriön kautta. Foorumit toimijoilla ovat pitkälti sanoja, käytännössä tämä näkyy esimerkiksi jäsenyytenä samoissa työryhmissä, kuten OMC-ryhmä. Huomattavaa kuitenkin pohjoismaisessa kentässä on, että Ruotsin toiminnan volyyymi on suurempaa kuin monella muulla. Yksi syy tähän ovat selvästi resurssit, mutta myös toiminnan strateginen suunnitelmallisuus ja toiminnan organisointi vaikuttavat asiaan. Toinen selkeästi esille nouseva piirre on Norjan vahva panostus kehitysyhteistyön tyyppiseen toimintaan. Viimeisenä erityispiirteenä voi mainita itsehallintoalueiden (Ahvenanmaa, Färsaaret, Grönlanti) viimeaikaisen, koko ajan kasvavan aktiivisuuden kansainvälisillä kulttuuriperinnön viranomaisfoorumeilla.

Toiminnan kehittämistä ja tulevaisuuden näkymiä

Museoviraston tavoitteet kansainvälisessä kulttuuriperintötyössä ovat samoja kuin kansallisessakin työssä: huolehtiminen kulttuuriperinnön säilymisestä ja saavutettavuudesta, tiedon tuottaminen ja välittäminen kulttuuriperinnöstä yhdessä kumppanien kanssa sekä osallistumi-

nen yhteiskunnalliseen arvokeskusteluun kulttuurin merkityksestä, kulttuuriperinnön tilasta ja kehittämisen suunnasta. Kansainvälinen yhteistyö on monitahoista, ja sen merkitys entisestään kasvamassa Suomen aktivoiduttua kansainvälisten kulttuuriperintösopimusten ratifioinnissa ja toimeenpanossa. Museoviraston vastuulle kuuluvat kansallisen kulttuuriperintöalan kehittämis- ja ohjaustehtävät edellyttävät kansainvälisen kentän tuntemusta ja tiivistä seuraamista sekä kehityssuuntien välittämistä kansalliseen toimintaan. Resurssien ei voi kuitenkaan olettaa lähiaikoina lisääntyvän. Yksi ennakoitavasti tärkeä asia kokonaisuus tulee jatkossakin olemaan kansainvälisten kulttuuriperintösopimusten valmisteluun ja toimeenpanoon osallistuminen, mielellään proaktiivisella tavalla.

Toimintaympäristö on jatkuvassa muutoksessa. Tällä hetkellä painopisteet kuten laaja kulttuuriperintökäsite, elävä kulttuuriperintö, yhteisöt kulttuuriperintönsä määrittäjinä, osallistava kulttuuriperintö ja kulttuuriperintö osana kestävästä kehityksestä, ovat viraston kansainvälisessä työssä uudehkoja teemoja. Ne on kuitenkin koettu olennaisiksi myös oman toiminnan kehittämisessä. Jotta teemat ja aiheet saataisiin vaikuttavasti mukaan kulttuuriperintöhallintoon, niiden tulisi olla läpäiseviä, ei vain viraston omassa toiminnassa, vaan myös hallinnossa yleensä. Esimerkiksi osallistavasta kulttuuriperinnön hallinnosta on vaikeaa puhua ja sitä toteuttaa, jos osallisuuden periaatteet eivät ole yleisesti omaksuttuja hallinnossa. Kulttuuriperintö on elävä toimintakenttä, jossa yhä enemmän punnitaan institutionaalisen vastuun suhdetta kulttuuriperinnön dynamiikkaan ja monimuotoisiin toimijoihin, ja tässä keskustelussa tulee olla mukana aktiivisena ja avoimena osapuolena.

Kansallisella tasolla politiikkatason ohjaus ja sitä vastaava resursointi ei ole Suomessa niin vahvaa kuin joissain muissa selvityksessä vertailluissa maissa. Ohjelmat toki antavat kulttuuriperintöpoliittista ja strategista suuntaa. Vahvin vaikutus toimeenpanon osalta on ehdottomasti kansainvälisillä sopimuksilla. Yksi mielenkiintoinen toiminnan osa-alue on hallinnon ja politiikkatyön rajapinta (*policy – implementation/management*). Poliitiikkatason vastuu on ministeriöllä, mutta virastotasolla on politiikkoja ja ohjelmia koskevia tarpeita, tietoa ja tavoitteita sekä mahdollisuus tarjota asiantuntijuutta. Yksi kehittämiskokonaisuus tulevaisuudessa olisi virtaviivaistaa viraston osallistumista näihin prosesseihin.

Kulttuuriperintöalan osalta tärkeää olisi myös jatkuvasti tiivistää yhteistyötä sidosryhmien ja kumppaneiden kanssa. Virallisissa verkostoissa toimiminen on keskeinen asia. Näissä verkostoissa toimiminen perustuu sekä Museoviraston rooliin että myös Museoviraston asiantunteemukseen omalla alueellaan. Museoviraston tulisi olla läsnä niissä verkostoissa jotka ovat keskeisiä tavoitteille ja joissa toiminta on oikealla tavalla vaikuttavaa, mutta pitäisi myös tunnistaa ja osallistaa muita toimijoita jotka voivat vastata haasteisiin ehkä paremmin. Tämä on olennaista erityisesti epävirallisissa verkostoissa. Toinen haaste on asemoida itsensä tarpeeseen olla proaktiivinen kansainvälisellä kulttuuriperintökentällä. Voisiko Suomesta olla kulttuuriperintö-

osaamisen viejäksi? Mikä voisi olla Museoviraston rooli tässä? Museoalan osalta tällaista osaamista viedään jo maailmalle mm. Museoliiton toimesta.

Toiminnan monimuotoisuuden yksi osa-alue Museovirastossa on sellainen asiantuntijaosallistuminen, jossa tavoitteena on osaamisen kehittäminen. Viraston näkökulmasta nämä ovat keskeisen tärkeitä niiden tehtävien osalta, jotka ovat Museoviraston ydintoimintaa, koska usein muuta osaamisen kehittämisen tapaa ei ole. Tämä toiminta on moninaista jo valmiiksi, ja hyötyisi edelleen sen jatkuvasta kehittämisestä ja tukemisesta. Olennaista kuitenkin on, miten tällainen oppiminen välittyy myös muulle organisaatiolle.

Museoviraston tehtävänä on tulevaisuudessa huolehtia kansainvälisten sopimusten toimeenpanosta ja toteutumisen seurannasta. Viime vuosina tärkeimmäksi on tullut maailmanperintösopimus, jonka merkitystä on lisännyt Suomen jäsenyys Unescon maailmanperintökomiteassa. Komiteakauden jälkeen Museoviraston tulee osallistua komitean toimintaan aktiivisena tarkkailijajäsenenä. Kansallisella tasolla Museoviraston tulee olla maailmanperintökohteiden ”toimintaa” seuraavana ja valvovana viranomaisena ja raportoida toiminnasta opetus- ja kulttuuriministeriölle. Museovirastolla tulee olla myös koordinaattorin rooli aielistan valmistelussa ja mahdollisten nimeämisesitysten valmistelussa.

Suomi on valmistemassa ns. Faron sopimuksen ratifiointia. Museoviraston rooli sen toteuttamisessa niin kuin muidenkin Euroopan unionin ja Euroopan neuvoston sopimusten toteuttamisessa ja tunnetuksi tekemisessä on keskeinen. Se edellyttää tulevaisuudessakin aktiivista osallistumista eurooppalaisen kulttuuriperintösopimussyhteistyöhön. Tämän päivän epävakaisissa kansainvälisissä oloissa osallistuminen kansainväliseen lainsäädäntötyöhön on erittäin tärkeää. Museovirasto haluaa edelleen vaikuttaa riittävän lainsäädännön aikaansaamiseksi osallistumalla European Heritage Legal Forumiin ja muiden vastaavien yhteistyöelimien toimintaan. Museoviraston roolin tulee olla keskeinen myös aineettoman kulttuuriperintösopimuksen toimeenpanoja ja aktiivisena toimijan sopimuksen toteuttajana. Tulevaisuuden tärkeä tehtävä on myös valvoa Haagin sopimuksen toteutumista ja edistää vedenalaisen kulttuuriperintösopimuksen ratifiointia.

Kansainvälistä viranomaisyhteistyötä toteutetaan osallistumalla European Heritage Heads Forumiin ja Nordic Heritage Heads Forumiin työskentelyyn. Muita virallisia verkostoja ovat Pohjoismaisten kansallismuseoiden johtajien yhteistyö, Itämeren alueen Monitoring-työskentely ja osallistuminen *The Association of Museum and Castles around the Baltic Sea* -järjestön toimintaan. Monet Museoviraston työntekijät ovat mukana alansa kansainvälisissä järjestöissä, esimerkiksi ICOM, ICOMOS ja EAA. Museoviraston pitää tulevaisuudessakin mahdollistaa asiantuntijatasoisen kansainvälinen yhteistyö.

Muuten keskeinen haaste kansainvälisessä toiminnassa on hallinnoida ja koordinoida koko sitä kirjoa, millä toimintaa tapahtuu virastossa. Sen lisäksi valintojen tulisi paremmin heijastaa strategisia tavoitteita, ja syytä olisi myös harkita kokonaisstrategiaan perustuvan kansainvälisen strategian käyttöön ottamista. Tavoitteena on aktiivisempi toiminta oikeilla foorumeilla, joka edellyttää jatkuvaa arviointia siitä missä yhteyksissä Museoviraston mukanaolo on tärkeää.

cupore

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö